

SZÉPHALOM

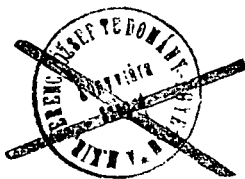
SZERKESZTI:

ZOLNAI BÉLA

VII. ÉVFOLYAM.

SZEGED, 1933.

50827

Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll,
Sereged szép száma fogy, romol s szállton száll;
Inséged nő s árad, veled egy ágyban hál,
Bő étkeid helyett rakodik apró tál.

Balassi.

A magyar irodalomtörténetírók fiatalabb nemzedéke olyanformán nézett rá, mint A r a n y Vén gulyására a vele sort iddogáló ifjurak,

Kik mint gyermek a toronyra,
Oly bámulva, oly szédülve
Néznek e nagy életkorra.

Nagyterjedelmű irodalmi munkássága, monografiái, életrajzai, szövegközlései, cikkei, kritikai kiadásai, de egyetemi előadásairól készült jegyzetei, vagy a vele való személyes érintkezés is, a tudományos ismeretanyagának, az irodalomban, főleg a régebbi irodalomban, annak nem egyszer legnehezebben hozzáférhető minúciózus részletkérdéseiben való otthonos biztosságnak olyan imponáló gazdagságát éreztették, amely bámulatot és tiszteletet parancsolt és a tudósnak egy ma már majdnem anakronisztikus eszményképét állította a más-érzékenységgű fiatalabb szem elé.

Dézi Lajos az irodalomtörténetírás pozitívista nemzedékéhez tartozott; ahhoz a nemzedékhez, amely a fogható tények tiszteletében nőtt fel és bizonyos szkepszissel nézett a tényekből közvetlenül levont megállapításokon túlmenő eszmei építményekre. A konstrukció, az intuícióval, művészi alakítással, lendületes általánosítással dolgozó szintézis jogosulatlannak, kevésbé megbízhatónak vagy legalább is még korainak tetszett előttük. Nagy önfegyelmeléssel ragaszkodtak tehát az irodalomtörténeti kutatás pozitív anyagához, a szövegek, az életrajzok, a kronológiai adatok, a forráskutatás motivumon vándorló világához. Amit az irodalomtörténetírás területének evvel a tudatos megszüikítésével veszített, azt — épen a Dézi Lajoshoz hasonló fáradhatatlan buzgalmú vérbeli tudósok munkásságával bőségesen visszanyerte a megszüikített terület átkutatásának alaposságában. Amit ez a tudós nemzedék az irodalomtörténeti adatkincs összegyűjtése, megrostálása, elrendezése és közrebocsátása terén végzett, az megbecsülhetetlen értékű és egyszersmindenkorra nélkülözhetetlen alapja minden további tudományos munkának. Ma az irodalomtudomány munkásai új célkitűzésekkel, más módszerekkel dolgoznak, de ha a szolid, alapos organikus tudomány mezejéről más, hígabb régiókba nem akarnak lebbenni, ma sem menthetik fel magukat attól, hogy keresztüldolgozzák magukat a Dézi Lajosok mesteriskoláján.

Dézi Lajosnak nagyszabású életmunkájához a nélkülözhetetlen lendületet, a régi könyvek, kéziratok világába való beletemetkezésre a kedvet, a tudományos önfegyelmelésre, könyörtelen önkritikára, fáradságos alaposságra, kitartásra és végül az imponáló tudósi szerénységre az erkölcsi erőt egy nagy érzés, talán azt kell mondani, egy nagy szenvedély adta: a könyv szenvedélyes szere-

tete. Ha vannak, akiket joggal neveznek a könyvek szerelmesének, Dézsi bizonyosan ezek közé tartozott. Aki ismerte őt könyvei között, akinek volt alkalma vele könyvtárában el-elkutatgatni, aki látta, hogyan nyúlt hozzá egy-egy becsesebb, ritkább vagy kedvesebb kötethez, aki szemlélte régi kéziratokról készített másolatait, távoli könyvtárak kincseiről nagy gonddal szerzett fotográfiáit, bibliografiai jegyzeteit, aki hallotta könyvekről, kéziratokról, könyvészeti problémákról beszélni, az megérthette, hogy lehet a könyveket valósággal eleven lények módjára szeretni, velük szinte személyes viszonyban élni.

Aki, mint e sorok írója, csak életének utolsó éveiben volt oly szerencsés, hogy közelebbről tekinthetett bele tudományos műhelyébe, alig is tudja elképzelni másként, mint ahogyan ebben az időben élni látta. Ezekben az években egyetemi előadásain kívül jóformán csak a *Világirodalmi Lexikon* szerkesztésének élt. A kora reggeli órákban bevonult egyetemi szobájába, könyvei közé, íróasztala és írógépe mellé, és kurta déli megszakítással este 8-ig, $\frac{1}{2}$ 9-ig ott dolgozott, írt, korrigált, cikkeket rövidített, és helyesbített, kutatott, diktált és gondolkodott, szinte pihenés nélkül. Egy-egy adat után néha naphosszat elkeresgélt, nagy, szelíd, derűs türelemmel. Felolvadt ebben a munkában. Az utolsó években, az élet alkonyán, nagy csapások után, ez volt az ő élete, ezek a könyvek a családjá, a munka az imádsága, egész életének tartalma és értelme. A halál szinte az íróasztal mellől ragadta el.

Helye sokáig üres lesz irodalomtörténetírásunkban. Betöltésére vállalkozni hiú törekvés volna. Példáját követni: szent kötelesség.

(Szeged.)

Sik Sándor.

PAULER ÁKOS.

(1876—1933)

tiszta és időtlen igazság
— forma — zárt és
egyre nyílt
új formák felé . . . . .
Babits, Egy filozófus halálára.

A magyar filozófia Európaszerte ismert vezére és büszkesége, kiváló szellemek fényes tehetségének és nemes tradícióinak örököse volt. Kevés család dicsekedhetett néhány generáción át annyi kiváló tehetséggel, mint ez az immár kihalt tudósdinasztia. Ez szinte predesztinálta az elhunyt nagy magyar bölcslőt is arra, hogy életét egyedül a tudománynak szentelje.

Tanári működését az akkori budai Paedagogiumban, a most Szegeden működő Tanárképző Főiskolán kezdte, hol már fiatal tanár korában kitűnt nagy tudásával és vonzó egyéniségével. Majd rövid ideig a pozsonyi jogakadémián működve a kolozsvári Ferencz József tudományegyetemre került a másik nagy magyar bölcslő, Böhm Károly örökébe. Előadásaival itt is egészen szokatlan érdeklődést keltett a filozófiai tudományok iránt. Nemcsak a bölcsek, de a jogászok is feltűnő számban hallgatták szuggesztív erejű tanítását. A háborús évek alatt került Medveczky Frigyes helyére, a budapesti tudományegyetem filozófiai tanszékére, ahol csakhamar a magyar filozófia vezérét tisztelték benne. Neve tudományos munkái útján külföldön is mindjobban ismertté vált.

Most azután, aránylag korán elragadta őt a halál. A Mindenható kifürkészhetetlen akarata nem engedte meg, hogy valóra váltsa mindazt, amit fényes szellemétől még várt a magyar tudomány, de talán megkímélte őt attól, hogy az elaggott erők tehetetlenségével nézze majd azt a világfolyamatot, amelyben neki már nem jut tevékeny szerep.

A tudományos munka egész életét betöltő, nagy, szent élethívátás volt. A tudományt igazi szentélynek tekintette, ahol csak tiszta, imádságos lélekkel szabad forgolódnunk és ahonnan száműznünk kell minden profán dolgot, minden profán érdeket.

Életének külső formái szinte szerzetesi egyszerűségekre emlékeztettek. Szerény, polgári puritánsággal berendezett, kétszobás lakása nem is sejtette lakójának a legelőkelőbb körökben is kedvelt és nagyrabecsült egyéniségét. A hatalmat, kitüntetést sohasem kereste, közéleti szereplésre sohasem vágyott. A nagy görög bölcsek elmélkedő, kontemplatív életét követte, ezt tartotta ő is a legszebb, legboldogabb, legemberibb tevékenységnek, mely bennünket Istenhez hasonlóakká tesz. És ezzel megmutatta cél és eszmények nélküli, lélektelen sürgés-forgásra hajló korunknak, hogy igenis vannak mindennel felérő értékei az elmélkedő életnek.

Arisztokrata lelkületű, izig-vérig úr volt. Ez az előkelő, finomlelkű modor jellemezte mindenkiével, tanítványaival szemben is, kikre nemcsak bámulatos tudásával, hanem egész életének nemes emberi vonásaival is páratlan hatást gyakorolt. Róla elmondhatjuk azt, amivel nem minden bölcslőt tüntethetünk ki, hogy tanításának nemes elveihez a legszebb illusztrációt saját életével nyújtotta.

Mindezek felett pedig ki kell emelnünk szinte évről-évre jobban elmélyedő, meggyőződéses, következetes vallásosságát. Az örök, változatlan igazság keresése és a végtelen Abszolutum iránt való rajongása értelmét mind mélyebbre vezették a keresztény hit-igazságok világában, érzelmét mind közelebb Istenhez, amint ezt utolsó munkáiban szinte hitvalló szavakkal fejezi ki.

Bölcséleti munkáit nagy alaposág, világos tömörség és példás lelkiismeretesség jellemzik. Minden tudományos megállapításból valóban lelkiismereti kérdést csinál, mindenütt érezzük nála, hogy egy-egy rövid tétele is évek, néha évtizedek gondos elmélyedésének gyümölcse. Kerülte a szemfényvesztő látszateredményeket, a hangzatos szölamokat. Nagy szerénységgel legeredetibb gondolattermékeit is már rég felismert igazságokként igyekezett feltüntetni. Bámulatos filozófiatörténeti és irodalmi tájékozottsággal iparkodott mind szorosabbra fűzni a kapcsolatokat saját bölcselete és a régi nagy bölcséleti irányok között.

Különösen a görög bölcselettel, Platon és Aristoteles gondolatvilágával érzett nagy szellemi rokonságot. Az antik filozófiában való elmélyedést tartotta a jövő filozófiai fejlődés legfőbb biztosítékának. Ugyancsak nagy megértést és tiszteletet mutatott a görög bölcseletből fakadó középkori bölcsélet iránt is. Az újkor szellemi vezérei közül a logikában főleg Bolzano-t és Husserl-t, a metafizikában Leibniz-et, az etikában pedig Kant-ot tekintette mestereinek.

Pauler érdeme nemcsak az, hogy a magyar filozófiát valóban európai színvonalra emelte. Hiszen lehet, hogy bölcséletében a további vizsgálódások itt-ott sebezhető pontokra is fognak találni. De örökké csorbíthatatlan érdeme lesz, hogy bemutatta a bölcselkedés nagy lélekformáló hatását és megtanított bennünket az igazi filozofálásra, valamint általában a tudományos munka legmagasabb etikájára.

(Szeged.)

Somogyi József.

GYÉMÁNT GYÜRÜMET ÖSSZETÖRTE.

Figyeltem én a gyógyszerész-kisasszony
finom profilját: hárttyákat ragasztott

és leste lencsén át a lágy viaszkon
a borzadályt, a kolerát s kudarcot

és mentem én az utakon, a porban
kutyával játszott kisgyerek, juhocskák

remegtek és bégettek az akolban
és oktan csak kérőzték a szecskát,

szélnek tartottam arcom, nap süttött rám,
gázoltam én a zengő vadvizekben, .

a fák szerettek és villám ütött rám,
voltam kalász és boldogan zizegtem

repültem minden pózban és irányban,
mindenki voltam kérész életemben,

mindenhol éltem, mindent megkívántam
és minden tükrözik az én szememben,

hallgattam én a tébolyult kerékpár
benzintől-ittas, baljós berregését

és sirva szólok: Istenem elég már,
hadd hallgassam most jó szived verését,

hadd húzódjam szivedhez, adj kegyelmet,
Hozzád hajolnék, sziveden pihennék,

boszorkányok csókoltak és emeltek
és szombat-éjjel szemeim kiszedték

és pöre testem rugják körbe-körbe,
felhőkön élek s járok lenn a porban,

de megrugottan, verten és leköpve,
csak Néked éltem, Hozzád áhítottam.

Gyerek-kezemmel Néked csöngettyűztem,
ne hagyj pusztulni most e hulla-bűzben,

emelj magadhoz, fújj rám, szétomolják
miből alkottál, adja a tiszta pornak,

hogy hallgassak és hallgasson e törpe
világ, amely gyémánt-gyűrűmet összetörte.

(Páris.)

HORVÁTH BÉLA.

ARCOM A TÜKÖRBEN.

Te fiatal arc, ismerős arca magamnak: nézz
vissza rám, neved a magad szemébe most, ne légy
oly borongó! Illetődj meg, hogy, lám, élsz még, s visszaidézheted
a nagyszerű indulatokat; állati dühét és örömét a napoknak,
aminek nyomát annyira rajtad hagyta forrongó idő.

Most tudod csak, mik voltak azok a boldog s ama
szomorú napok, fiatalságom furcsa napjai! Szinte
érzed a sok-sok éhezést, nagy evéseket, ivásokat, s a
meztelen szerelem csodálatosan csengő napjait, amint
visszacsillogsz most felém férfikorbahajló szép kamaszarc!

Isten veled hát utolsó villanás — önfeledt mosoly!
A zord őszi szelek jele ez már, mikor elhullajtván
virágaidat s minden leveledet, meztelenül nézel
a télnek elibe, s csak azt látod majd, mint veri
vissza a szikrázó hó díztelen árnyékokat.

(Ujpest.)

BERDA JÓZSEF.

BUCSUZÓ.

Béke veletek barátaim! Szép volt az élet
sok szomorúságában s örömében nekem is.
Ha lehunytam szemem mindörökre s véle
szívem is megszűnt dobogni: kék koporsóba
tegyetek engem, mint az ártatlan gyermekeket szokás...

Mert gyermek voltam én kedveseim! Rakoncátlan
és szemérmetes: lányokkal-fiúkkal s kutyákkal
egyként barátkozó! S ha kik ennek ellen is ellenségim
voltak: fogadják most testvéri jobbam, — kihült testemnek
talán megbocsátnak ők. Míg ti többiek, fiatal lánggal,
mint a gyertyák, majd tisztelegtek előtte.

(Ujpest.)

BERDA JÓZSEF.

ADY SÍRJÁRA.

Sírodat májusi ágak
Virágos keze cirógatja,
Betölti az eget, a földet
Piros mezők égető illatja
S Te nem élsz.

Minden mozdulatban mosoly,
Minden nézésedben bódulat,
Porladozó porodon a világ
A Te ölelő kedveddel mulat
S Te nem élsz.

Nap csókjától izzik a föld,
Csók zümmög bokron, ágon, szájon.
A Te csókodtól pirulnak
A lányok a Tiszatájon
S Te nem élsz.

Csak, ha árnyékok kergetőznek
S a mező ljedten meglapul,
Támadsz fel a virágok ajkán:
„Itt üget a kevély, a gögös lovasúr,
A halál testvére . . .“

MADÁCHY LÁSZLÓ.

PÁSZTORÓRA.

— Paul Verlaine verse. —

Pirosló hold homályba hullt határon;
a köd lebeg s a bágyadt ködbe' lenge
álmokkal alszik el a rét s a zsenge
káka között béka brekeg a száron;

vizlilliomok hús álmat esdve
pártájukat bezárják; egyre bólong
a dús jegenye; ring a bókölő lomb,
világít a jánosbogár az estbe;

kuvik ébred homályán nesztelen
s a levegőben lomha szárnnyal illan;
ez már az Éj s Vénusz sugára csillan
a mély fénnnyel telt nyári estelen.

(Szeged.)

Fordította: SZEGZÁRDY-CSENGERY JÓZSEF.

**AFRIKAI NÉGER ÉNEK,
HA VÁGJÁK A FÁNAK KÉRGET. *)**
(Herero-törzs.)

Ha vágod a kérget
kicsi lány,
száz tehened,
tucatnyi szeretőd lesz
és mindennap enni fogsz.
Apád dicsekszik majd veled
kicsi lány,
hogy cselédjeinél is fürgébbkezü vagy te
ha kérget vágsz
kicsi lány,
nagy főnöknek adnak el akkor,
kinek húsza faluja van;
ő, csak vágnád már a kérget
kicsi lány!

(Szeged.)

RADNÓTI MIKLÓS.

---

*) Ivan Goll: Les cinq Continents. Paris 1923, Renaissance du Livre.

KAZINCZY FERENC HÁROM ARCA.

Kazinczyról vannak testes biographiák, lexikoni terjedelmű adathalmazok . . . De ezek a testes biographiák, ezek a lexikoni terjedelmű adathalmazok inkább eltorlaszolják azt az alig járt ösvényt, amely a három Kazinczyt, a hivatalnokot, a forradalmárt, a nyelvújítót egymással összeköti. Ezt a három, egymástól szinte független életet élő Kazinczyt a közös név külsőségén kívül alig kapcsolja össze belső lelki tartalom, úgyhogy Kazinczy szinte mint három különböző, de véletlenül egynevű ember él a köztudatban. Ennek a néhány sornak az a célja, hogy a „három“ Kazinczy lelki egységét helyreállítsa és így talán elejét vegye olyanfajta, jóhiszemű, de szertintünk téves beállításoknak, amelyek Martinovics apát szintén komplex egyéniségét talán emlékefogytiglan megbélyegezték.

*

Az első, szerintünk sorsdöntő fordulópont Kazinczy életében az a kellően nem méltányolt tény, hogy Kazinczy, a köznemes, királyi hivatal (tanfelügyelőséget) vállalt. Természetesnek találjuk, hogy ennek a fordulópontnak a fontossága elkerülte a kutatók figyelmét. Hiszen a 67 utáni köznemesség számára egyáltalán nem volt „váratlan fordulópont“ az a körülmény, hogy egy dzsentri-fiúból királyi beamter legyen. Sőt: ez volt a természetes élettrajzi folyamat és talán az ellenkezője lett volna olyan tény, amely fölött medítni érdemes.

Egészen más volt azonban a helyzet Kazinczy korában. Akkor a köznemesei hagyományokkal való szembehelyezkedést, sőt II. József idejében az azokkal való harcot jelentette az, ha valaki nem a megyénél vállalt állást (ha éppen hivatalnokoskodni akart), hanem királyi hivatalnok lett. A köznemesei társadalom ezt a lépést éppoly szigorúan ítélte meg, mintha valaki a Bach-korszak idején felcsapott Bach-huszárnak. A különbség mindössze az volt, hogy a Bach-korszak idején már egy szervezett társadalom állt szemben a renezáttal, — a társadalom elmarasztaló ítéletének tehát nagyobb súlya, szinte gillotini súlya volt. Az a köznemes ellenben, aki Mária Terézia, vagy II. József idejében vállalt királyi hivatal, szembe került ugyan a köznemesei hagyományokkal, magára vonta ugyan saját társadalmi rétegének nyíltan vagy burkoltan kimondott ítéletét, azonban ez az ítélet inkább elvi, platonikus volt, — különösen akkor, ha a hivatal viselője nem buzgólkodott túlságosan hivatali köteleseégeinek betöltésében. Ha pedig hivatali köteleseégeit a köznemesei tradíciók érdekében nyíltan szabotálta, amnesztiára is igényt tartott saját társadalmának elmarasztaló ítéletével szemben.

*

Teljesen tájékozatlanok vagyunk azoknak a lelki rugóknak a tekintetében, amelyek Kazinczyt, a köznemesei ifjút a királyi hivatalnokok kétes (vagy legalább saját társadalma szemében kétes) táborába sodorták. Anyagi okai aligha voltak elhatározásának. Legalább

az a páratlan lendület, amellyel hivatali állását nemcsak elfoglalni, hanem minden reservatio mentalis nélkül betölteni igyekezett (200 iskolát alapított), azt mutatják: hivatali állását nem állásnak, hanem hivatásnak tekintette.

Hogyan jutott ez a fiatal köznemes abba a helyzetbe, hogy hitet tegyen a felvilágosult abszolutizmus mellett és ezzel egyuttal elesküdje magától a köznemesi hagyományok lebékózó maneseit? Ma erről még semmi pozitívet nem tudunk. Talán egyszer, ha majd aprólékos részletkutatások feltárják azoknak az irodalmi és politikai szalonoknak az életét, amelyekben Kazinczy jogász-korában megfordult, erre a kérdésre is meg lehet felelni. Ma csak a pusztá tény tudjuk: Kazinczy szembefordult a köznemesi hagyományokkal és ezzel szükségképpen magára vonta saját társadalmának elmarasztaló ítéletét, — ezt az elmarasztaló ítéletet pedig azzal sem igyekezett enyhíteni, hogy előkelő hivatali szobáját a megalkuvás elasztikus erkölcsiségevel párnázza ki.

*

Ime a gáttörő Kazinczy, aki királyi hivatalt vállal köznemes létére és ezt szívvel-lélekkel be is tölti. Ebben az életrajzi eseményben látjuk a későbbi forradalmi Kazinczynak, sőt a nyelvújító Kazinczynak embrionális csiráit.

Hogyan lesz a királyi hivatalnokból forradalmár? Hogyan lesz II. József tanfelügyelőjéből Ferencz király összeesküvője? Ez is egyike azoknak a kérdéseknek, amelyekre úgy látszik, nem illik feleletet keresni. Hallunk olyan magyarázatot, hogy Kazinczy nem is volt tagja a Martinovics-féle összeesküvésnek, tehát ártatlanul szenvedett. Ez a megjegyzés igaz lehet büntetőjogi szempontból, de közböbs a lélektani vizsgálat szempontjából. Maga a lélektani tény eltagadhatatlan: Kazinczy lelki közösséget érez a Martinovics-féle összeesküvéssel.

Hallunk azután olyan magyarázatot is, hogy Kazinczyt a személyes bosszúvágy vezette, amikor az ellen az uralkodó ellen konspirált, aki őt, a királyi hivatalnokot, elmozdította állásából. Ez a magyarázat nem számol Kazinczy egyéniségével, ezzel a tipikusan doktrinér egyéniséggel. Egy doktrinér előtt a személy mellékes, az elv, az Elv a fontos. Az Elv kedvéért helyezkedett szembe Kazinczy a köznemesi hagyományokkal, amikor állását elfoglalta, — az Elvet szolgálta, amikor az állást maradék nélkül betölteni igyekezett. És nem a személyes bosszúvágy tűzistene vezette, amikor leült a sötét szövetség gyászasztalához, hanem a doktrinének jégistene: az Elv.

Mi volt ez az elv, amely ilyen látszólag ellentétes küzdelmekbe sodorta hősünket? Egy könyvcímmel felelünk: a *Társadalmi Szerződés*. Ez a könyv testesítette meg a kor számára az Elvet. E könyv dogma-mikrobákká morzsolódott mondatai minden doktrinér-habitusu lélekben európaszerte jó táptalajra találtak.

Ennek a könyvnek egyik dogmája tanítja, hogy az uralkodó és a nép között kétoldalú szerződés áll fenn. Az uralkodónak szer-

zódásban vállalt kötelessége a nép boldogítása. Az alattvalók kötelessége az uralkodót ebben a munkájában támogatni.

Ezért lett Kazinczy királyi hivatalnok.

Mi történik azonban akkor, ha az uralkodó a szerződést egyoldalúan felbontja? Erre felel a könyv másik dogmája: a természet törvénye (ez az öröktől fogva érvényes és minden vallási vagy állami törvény felett álló törvény) az ilyen uralkodó vérét kívánja. (Emlékezzünk B a c s á n y i ismert költeményének egy szürke, de igen jellemző szavára: „Ti, akiknek vérét *a természet* kéri . . .“). A kérlelhetetlen természet törvényét végrehajtani, e törvény végrehajtásának alázatos eszköze lenni: ez éppúgy kötelessége a társadalom minden tagjának, mint az előbbi esetben az uralkodó népboldogító törekvéseit támogatni.

Nem tartozik ide, hogy ennek a — mai szemmel több mint naiv — társadalomszemléletnek kritikájával foglalkozzunk. Kazinczyt és korát azonban nem érthetjük meg másként, mint ha tudomásul vesszük, hogy amit fent elmondottunk: Kazinczy számára és sokszáz kortársa számára eleven valóság, sőt annál jóval több: eleven hit volt.

Ami Kazinczy és szellemtestvérei számára eleven hit volt, az annak a köznemesi társadalomnak a számára, amelynek gátlásai alól Kazinczy már tökéletesen felszabadította magát, bizonytalanul ködlő doktrína volt. (Mai szemmel nézve: ismét az.) Az emberi társadalom többsége — Istennek hála — nem doktrinérekből áll. Kazinczy legtöbb kortársa (és bírása) nem volt doktrinér. Ők csak azt látták, hogy ez a merész fiatal ember már II. József alatt szembe szállt a köznemesi hagyományokkal, — hogy II. József halála után szembeszállt az uralkodóval és az uralkodói rendszerrel, amelynek ők hordozói (és hasznélvezői) voltak. A magyar belpolitika örökmalma, amelyben annyit horzsolódott az egymással szemben forgó két malomkö: az uralkodó és a nemzeti (vagyis abban a korban nemesi) öncélúság, most malomkövei közé kapta azokat, akik II. József idejében a nemesi hagyományok, Ferencz idejében az uralkodó ellen fordultak. A malom kettős kövei csákhamar emberi testeket öröltek: Martinovics és társainak testét. — És Kazinczy mögött *magyar* bírák ítélete folytán évek hosszú sorára becsukódtak az *osztrák* börtönök ajtajai.

*

Hogyan lesz a forradalmár Kazinczyból nyelvújító és az irodalom organizátora? Ez a következő kérdésünk. Első pillanatra tetszetős gondolatnak látszik, hogy a nyelvújító Kazinczynak embrionális csiráit a kassai folyóiratszerkesztőben, az irodalmi organizátorát az írókkal levelező pelyhedző állú diákban keressük és találjuk meg. Mégis úgy hisszük, ezek a kétségtelen lelki előzmények nem adják meg egy kategórikus imperativus erejével ható magyarázatát annak, miért *kellett* Kazinczynak nyelvújítónak és az irodalmi élet szervezőjévé lennie.

Felfogásunk kifejtéséhez Kazinczynak egy olyan lelki tulajdonságára hivatkozunk, amelyet eddig, tudtunkkal, nem elemeztünk ki műveiből. Kissé nehéz volna ezt a tulajdonságot egy szóval kifejez-

nünk. Ha ugyanis azt mondjuk, hogy *társas lény* volt, olyan kifejezést használtunk, amelyet a közhasználat annyira elkoptatott, hogy már nem érezzük meg az alatta rejlő gondolati tartalmát. Mi azt értjük ezen köznapivá szürkült kifejezés alatt, hogy Kazinczyban élt a mohó vágy a társas érintkezés és pedig a vele legalább is szellemileg egyenrangúakkal való társas érintkezés iránt. A diákban, aki kedvenc íróit azonnal levélben keresi fel, a jogászbán, aki irodalmi és politikai szalónokat látogat, a tanfelügyelőben, aki ezermérföldszámra utazik, hogy a megfelelő helyen a megfelelő embert lássa, a kassai folyóíratszerkesztőben, aki lapja — mint egy mondabeli kerekasztal — köré próbálja összegyűjteni a széplelkeket, a Martinyovics-club tagjában, aki életveszély árán is keresi a rokonlekek társaságát, ennek a (szürke szóval) „társas lénynek“ a megnyilatkozásait látjuk.

Ezt a „társas lényt“, akinek a számára a társaság majdnem az, mint a hálnak a víz, a madárnak a napfényes horizont, a börtön hosszú évek sorára elzárja a külső világtól, sőt majdnem az egész idő alatt magányra kárhoztatja. Nem győzünk eléggé csodálkozni azon a lelki rugalmasságon, amely képessé tette, hogy lelki megrokkulás nélkül bírja ki a szenvedés éveit, amelyek számára, éppen különleges lelki habitusánál fogva sokszorosan kínosak voltak.

Végre — „üt a szabadulás órája“.

*

El kell ismernünk, hogy a bizonytalan ideig tartó rabság végének időpontját az elnyomó rendszer a maga szempontjából kitűnő politikai érzékkel választotta meg. Ha még néhány évig várnak az államfoglyok szabadonbocsátásával, úgy azokat a magyar nemesi társadalom a mártiroknak kijáró áhitatos tisztelettel fogadta volna. Kazinczy szabadonbocsátásának idejében azonban a nemesi társadalom még nem felejtette el, hogy Kazinczy a kalapos király csatlósa volt és még nem tanulta meg, hogy a reformoktól a nemességnek (sőt az azzal most már nem azonos nemzetnek) a léte vagy nemléte függ. A kiszabaduló államfoglyok könnyekkel szemükben csókölták meg a haza földjét, de a nemesi társadalom nem örömkönyyekkel szemében várta tékozlónak mondott fiait.

A kiszabadult Kazinczy is társadalmi tekintetben szinte légüres térbe került.

Kazinczynak éreznie kellett, hogy saját társadalma, sőt ezen belül saját családja szinte kiközösíti, vagy legalább a szellemi tekintetben fertőzött embereknek kijáró tartózkodással fogadja. Másfelől ott élt Kazinczy lelkében az elepesztő szomjúság egy társadalmi közösséghez való tartozandóság iránt. Az aufklárista szalónok megszűntek, a politikai szövetkezéseket már csírájukban lehetetlenné tette a jólfizetett spicli-had. Egy társadalmi osztály volt, amely majdnem olyan társadalmonkívüli helyzetben élt, mint Kazinczy: az írók. Ezek, — akikben Kazinczy sorstársakat látott — mint vele szellemileg egyenrangúak, különben is tárgyai lettek volna társaságra vágyó érdeklődésének. Ilyen körülmények között azonban ezek

alkották az egyetlen szigetet, amelyen a nemesi társadalom hajótörött Robinsonja, Kazinczy, megvethette a lábát.

Hogyan jutott el Kazinczy az írókkal való szükségszerű barátságtól a nyelvújítási harc vezérségéig? Ezt a kérdést az irodalomtörténet már teljesen tisztázta.

Az egyik okot magában Kazinczyban találjuk meg, aki valóssággal morfinistája volt a szép szavak édes mámorának. A másik okot az írókban találjuk meg. Elsősorban azok az írók sorakoztak melléje, akik világnézetre is rokonlelkek voltak. Ezek Kazinczyval együtt az irodalmi nyelv megreformálásában éltek ki elfojtott politikai reformtörekvéseiket.

*

Az Idő mindent belepő és mindent elkorhasztó rozsdája ezalatt lassan, de egy természeti törvény kérlelhetetlen biztonságával átmarta azt a páncélfalat is, amellyel mindennemű reformtörekvés elől zárta el magát az a nemesi társadalom, amelyből Kazinczy is vétegett. A fagyos közöny, a rideg tartózkodás Kazinczy személye iránt engedett, majd megértéssé és tiszteletté változott.

És Kazinczy sírját már egy nemzet állta körül.

(Szeged.)

Gerhauser Albert.

ESZMETÖREDÉKEK.

ÚJ KÖNYVTÁRPOLITIKA.

Hóman Bálint kultuszminiszter bejelentette, hogy a könyvtárügyet országosan rendezni akarja. Ez az ígélet érthető kíváncsiságot és reménységet ébresztett tudományos körökben. A könyvtárpolitika majdnem olyan fontos nemzeti ügy, mint az iskolák kérdése és ha talán eddig háttérben maradt ez a probléma, most — a decentralizációs törekvések idején — kétszeresen fontos és sorsdöntő lesz ezen a ponton a kultuszminiszter reformcselekvése. Az új akció első mozzanata máris mutatkozik: Hóman Bálint régi munkatársának, Pastiner Iván budapesti egyetemi könyvtári igazgatónak kezdeményezésére és vezetésével megalakulóban van a magyarországi könyvtárosok szövetsége, amely megvitató, javaslattevő és végrehajtó szerve lesz az új elgondolásoknak.

A leghivatottabb szakemberek kezében van tehát a könyvtárügy és ha ezuttal hozzászólunk a kérdéshez, nem azért tesszük, hogy előzetes kritikával vagy tanácsokkal alkalmatlankodjunk, hanem csupán azért, hogy — *audiatur et altera pars* — a szerény olvasó véleménye is latba essék a messze jövőre kiható átalakulásnál.

*

Az olvasó — akár jámbor laikus, akár tudományos kutató — három dolgot vár a könyvtártól: könyvet, olvasási lehetőséget és mindkettőhöz megfelelő személyzetet.

Ami a könyvanyagot illeti, Csonkamagyarország nagy veszteségekkel kénytelen kultúráját továbbépíteni. Elveszett a kolozsvári könyvtár, az aradi kultúrpalota tizenhét századi gyűjteménye, a marosvásárhelyi Telekiana, a nagyszebeni Bruckenthal-múzeum, a nagyszombati és más felvidéki rendházak könyvtára, a kismartoni Esterházy-bibliothéka stb. De ami megmaradt, oly nagy kincs még mindig, hogy nincs okunk a kétségbeesésre. Mindenekelőtt azzal kellene tisztába jönnünk, hogy mi az, amink van. Ma, amikor a vidéki centrumokban is fokozottabb tudományos munka folyik, nem lehet minden könyvhasználatot Budapestre koncentrálni. Vidéki könyvtáraink azonban — tisztelet a kivételeknek — maguk sem tudják, hogy miük van. Még a háború elején vetette föl Bleyer Jakab, hogy cédula-katalógust kellene csinálni Magyarországon összes könyvtárainak anyagáról. A terv a régi keretekben ma már alig valósítható meg, de történt jelentős kezdeményezés ezen a téren is: a *Bibliografiai Központ* jegyzékei a nagyobb könyvtárak gyarapodásáról. Csonkamagyarország anyagát azonban, hozzávéve a megszállt területek könyvtárainak nyomtatásban megjelent bibliográfiáit (például a zágrábi Zrinyi-könyvtárt, a Teleki-katalógust stb.), még mindig föl lehetne cédulázni, annak a nagy munkának mintájára, amit a poroszok csináltak a *Gesammtkatalog*-ban. Ez a nagy gyakorlati jelentőségű katalógus bizonyára nagy meglepetésekkel fog szolgálni és rávilágít majd arra a gazdag anyagra, amely vidéki egyházi gyűjteményekben és főúri könyvtárakban — Eger, Debrecen, Pannonhalma, Keszthely stb. — csak a szűkebb szakemberek számára ismeretes.

Egy másik lépés lenne — és erre a kultuszminiszter utal is már — a könyvgyűjtés specializálása és racionalizálása, amit az egységes katalógus maga is megkönnyít. Ezen a téren valóságos anarchia uralkodik ma még. Főleg Buda-

pesten, ahol tíz példányban is megvan egy-egy értékes folyóiratsorozat, míg ugyanebből esetleg vidéken egyetlenegy példány sincs. De a vidéken is széthúznak az erők. Annak idején Kolozsvárott az egyetem átvette az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtárát. Pécsen is szerencsésen megoldódott a kérdés: a püspök átengedte értékes tizenhatalcadik századi könyveit az egyetem használatára. Debrecenben már a kollégium könyvtára mellett külön egyetemi könyvtárt kellett létesíteni és Szegeden is egymás mellett két könyvtár működik: a régebbi anyagra támaszkodó, de folyton újjal is szaporodó *Somogyi-könyvtár*, amelynek külön igazgatója nincs, minthogy Móra Ferenc tulajdonképpen főigazgatója az öt tárból (könyvtár, képzőművészeti tár, régiségtár, néprajzi tár és állattár) álló gyűjteménynek — és a semmiből Bibó István buzgalma folytán jelentős gyűjteményre fejlesztett, de egyoldalúan modern egyetemi könyvtár. Kétségtelen, hogy az egyesítésnek személyi, tulajdonjogi, sőt bizonyos politikai akadályai is vannak, de ennek a köz érdekében és a jogos érdekek tiszteltbentartása mellett előbb-utóbb meg kell történnie.

*

Ami az olvasási lehetőségeket illeti, legfontosabb kérdés az *olvasóterem* kérdése. A szakemberek itt is régóta javítani akarnának az állapotokon. Talán most sikerül ennek a régi bajnak az orvoslása. Nem panaszképen mondom, mert hiszen a könyvtárak részéről mindenütt a legnagyobb előzékenység és jóakarát nyilvánul meg a kutatókkal szemben, csak konstatalom, hogy közkönyvtáraink ma jórészen kénytelenek arra berendezkedni, hogy melegedő szobául és tanulóhelyiségül szolgáljanak a magukkal hozott jegyzetből vizsgára készülő diákoknak. Ez is realitás, amellyel számolni kell, de viszont ilyenformán a komoly olvasók és kutatók kiszorulnak azok javára, akik tulajdonképpen nem is használói a könyvtárnak. A Múzeumnak nincs kutatószobája, de az olvasóterem maga is szűkös és nem megfelelő bútorzatú. Az egyetemi könyvtár diákolvasója sötét és a helyiség technikai berendezkedése nem alkalmas másra, mint — tanulásra. Kutatók számára mindössze — Budapesten! — négy asztal áll rendelkezésre, az egyik hivatali helyiségben. Az Akadémiában nagyszerűen lehet dolgozni, este hétig (ez is nagy előny), mert kevés a látogató . . . De ne beszéljünk kulturfőlényről, ha a budapesti állapotokat összehasonlítjuk a kolozsvári — magyar alapítású — könyvtárral, vagy a prágai modern olvasótermekkel. Két hatalmas nagy terem és egy harmadik a tanárok számára. A hallgatók olvasója üvegtetejű és felülről kapja az egyenletes megvilágítást. Minden olvasó külön íróasztalnál ül és asztali lámpával is rendelkezik. A kutatók termében, ahová a disszertáción dolgozó hallgatók is bejutnak, megfelelő és szabadon használható segédkönyvtár van. (A szabadon használható könyvpolcoktól nálunk még ma is, érthetetlen módon, idegenkednek egynémely könyvtárban, pedig tarthatatlan állapot, hogy például egy szótárt is csak térítvény ellenében lehet használni és ezzel a használó mások elől el is vonja a könyvet . . .)

Pesten és a nagyobb vidéki gyűjteményekben még valahogyan megvannak a kutatók. Nehezebb, szinte megoldhatatlan a helyzet azokban a nagy magángyűjteményekben, amik — különösen a téli hónapokban — olvasóteremmel nem rendelkeznek. Pedig éppen ezek a könyvtárak azok, ahol még igen nagy és föl-kutatásra váró anyag állna rendelkezésre. Ezeket az intézményeket persze nem lehet arra kötelezni, hogy amúgy is nagy áldozatokba kerülő fönttartásukhoz még egy nyilvános olvasóterem és az ezzel járó adminisztráció költségei járuljanak. Itt az állam részéről kellene valami olyan expedienst találni, amely foko-

zottabb mértékben megnyitná ezeket a könyvtárakat is a tudomány és közművelődés szolgálatára.

Az olvasóterem kérdése mellett a könyvhasználat technikája is reformra szorul. Ma már minden nyugateurópai könyvtárban kiküszöbölték a személyes érintkezést a kölcsönzésnél és a szívességi szolgálatokat. A raktári könyvek kiadását egy külön adminisztráció végzi, amely a könyveket a kérés sorrendjében turnusokra osztva szállítja és használat után esetleg az illető részére félreteszi. Nálunk a könyvek félretétele nincs rendszerezve és még mindig az a boldog állapot uralkodik, hogy az olvasó — magam is közéjük tartozom — azonnal meg akarja kapni a könyvet. (Legtöbbször kénytelen is erre, mert nincs mit csinálnia: leülni nem tud, kézikönyvtára nincs és útjában ácsorog a szolgáltnak és tisztviselőnek.) Az azonnali kiszolgáláshoz azonban igénybe kell vennie a könyvkiadó altiszt személyes jóindulatát, amely természetesen a körülmények szerint variál. Ilyen rendszer mellett megtörténhetik, hogy valaki tényleg azonnal és soron kívül, másokat megelőzve megkapja a kívánt könyvet, míg más esetben — az altiszt egyéb elfoglaltsága miatt — csak egy óra múlva jut a könyvhöz. Az altiszt pedig nem a legmegfelelőbb szerve a könyvkeresésnek. Egyetemi hallgató koromban történt velem, hogy egy altiszt azzal utasította el kérésemet, hogy a könyv nincs meg a könyvtárban, mért az illető szerzőtől csak az *Opera omnia* van még . . . A berlini és müncheni könyvtárakban, a Bibliothèque Nationale-ban annyira megy a könyvkérés személytelenítése, hogy még a könyv jelzetét is az olvasónak kell ráírnia a térítvényre, az e célra rendelkezésre álló katalógusból. Ez egyúttal selejtezi is az olvasókat. Ennek a szisztémának előnyeit egyébként csak az érzi, aki hosszabb ideig dolgozott már külföldi könyvtárakban. Nálunk még az a helyzet, hogy a „beérkezett” könyvtárlátogatók esetleg tiltakozni fognak szerzett jogaik megcsorbítása ellen . . .

*

A harmadik kérdés: a *tisztviselők* ügye. Ezen a téren jelentős lépés történt Klebelsberg Kunó gróf minisztersége alatt: az Akadémia könyvtárának tisztviselőit részben államosították és ezzel lehetővé vált, hogy egy „magán” intézmény nagyobb könyvforgalma rendezkedjék be. Ezt az elvet — ismét a magántulajdon és egyéb szempontok tiszteletben tartásával — kívánatos lenne kiterjeszteni a nem-állami nagyobb gyűjteményekre is. Ma az a helyzet, hogy a vidéki nagyobb gyűjteményeknek (egyházmegyei könyvtár, főúri gyűjtemény, közművelődési múzeumok stb.) van egyetlenegy öre, az igazgató, aki esetleg még egyéb funkciókat is végez a könyvtárosságon kívül . . . Százezer kötetes gyűjteményt egy emberre bízni képtelenség és ilyenformán nagy kincsek hevernek parlagon — a tulajdonosnak is erkölcsi kárul szolgálva. Egyetlen tisztviselő, bármily buzgó és képzett a szakmájában, nem végezheti el a könyvrendelés, katalógizálás és kölcsönzés munkáit és nem állhat reggel kilenctől este hétig a kutatók rendelkezésére, pláne, ha le sem tudja ültetni őket a fűtetlen könyvraktárakban . . .

Egy másik kérdés a tisztviselők képzése. Hízelgés nélkül mondhatjuk, hogy könyvtáraink és levéltáraink tisztviselő kara — a középiskolai tanárok és az egyetemi tudományos személyzet mellett — az ország tudományos életének vezető szervét alkotja. Legkitűnőbb tudósaink ebből a karból kerülnek ki, — Hóman Bálint kultuszminister maga is könyvtáros volt és épen ezért lehet tőle mindent várni a könyvtárügy terén. De aki kitűnő tudós, nem születik okvetle-

nül gyakorlati könyvtárosnak is és ma az a helyzet, hogy a könyvtárak és levéltárak tisztviselői csak alkalmazásuk alatt szerzik meg szakismereteiket és semmiféle szakirányú képzésben nem részesülnek. Pedig egy rosszul kiállított cédula majdnem egyértelmű a könyv elvesztésével. Egyetemeink képeznek mérnököket, orvosokat, bábákat, számvevőket, középiskolai, tanítóképzőintézeti, polgári iskolai tanárokat, de könyvtárosokat nem képeznek. Erre az állásra egyetlen képesítés a filozófiai doktori diploma, amely elsőrendű tudományos képesítés és nélkülözhetetlen alap, de nem elégséges. Nem szólunk arról itt, hogy mennyire elképzelhetetlen könyvtári állásba ültetni valakit, aki nem ismeri a modern európai könyvtárakat és aki nem érdeklődik a könyvtártan szakirodalmá iránt. De már pályája kezdetén meggyűlöli foglalkozását az a fiatal doktor, — erre tudnék példákat fölhozni — aki csak speciális studiumaival foglalkozik és akit a hivatala voltaképpen hátráltat a dolgozásban. Ezen a bajon sokat segítene, ha a könyvtárosi szakképzést egyetemi nivóra emelnék, ha tanszéke, vagy legalább hivatalos megbízású előadója volna a bibliografiának, könyvtörténetnek és könyvtártannak, ha ebből a diszciplinából doktorálni lehetne, ha az egyetemi tanárok időnkint hirdetnének — a maguk tudománykörén belül — bibliografiai előadásokat (amire a legszintetikusabb és egyuttal bibliografus irodalomtörténész, Lanson, maga adta a legszebb példát) és végül, ha fölláttatának egy Országos Könyvtárosvizsgáló Bizottságot, amely a filozófiai doktorátus után megrostálná a könyvtáros-jelölteket.

Mindezeket csak azért vetettük föl, mert tudjuk, hogy ezek a kérdések amúgy is megfontolás alatt állanak és mert a minél nagyobb nyilvánosság csak hasznára lehet annak a kedvező atmoszférának, amelyben az új kultuszminiszter a könyvtárügyet reformálni akarja.

(Szeged.)

Zolnai Béla.

REFLEXIÓK A BUDAPESTI NEMZETKÖZI LISZT-VERSENYRŐL.

Emberi tulajdonság azokat is szeretni, kik minket bántanak. Erre az álláspontra eljutsz, ha meggondolod, hogy embertársad tulajdonképpen rokonod, hogy csak tudatlanságból és szándékoság nélkül vét ellened, hogy nemsokára te is, ő is, meghaltok és mindenekelőtt, hogy alapjában véve nem is bántott téged. Mert vezérlő értelmet nem tette rosszabbá, mint azelőtt volt.

Marcus Aurelius elmélkedései, Huszti József fordítása, 97. l.

A nemrégén lefolyt nemzetközi Liszt-zongoraversennyel kapcsolatban — Budapesten éppen úgy mint vidéken — viták hullámanak és nem akarnak elcsendesedni. Csodálatos, hogy a magyar közvélemény egy része nem tud megnyugodni abban, hogy az első díjat magyar versenyző nyerte el . . .

Különösen bántó volt az egyik budapesti napilap támadása a zsűri elnöke, Dohnányi Ernő ellen, akit azzal a gyanúval illetett, mintha nem tárgyilagosan vezetne volna a versenyt. E sorok írója, mint a zsűri egyik tagja, a versenyt a szubjektivitás teljes kizárásával igyekezett végighallgatni, megállapíthatja azt, hogy mind az elnök — aki nem szavazott — mind pedig a magyar zsűri-tagok, különösen a külföldiekkel szemben, teljes objektivitással és lojalitással viselked-

tek. Sauer Emilnek kiválása a zsűriből nem bizonyítja ennek ellenkezőjét, dacára az ő külföldi lapokban megjelent nyilatkozatainak, amelyeknek legnagyobb része bizonyos naivitást árul el, mert hiszen őt nem „Liszt szelleme szállta meg”, amire hivatkozik, hanem — egyéb okok miatt vonult vissza . . . A ma élő legnagyobb zeneművészeink nagy mestere, megboldogult Kössler János, aki idegenből származott hozzánk, számtalanszor a legnagyobb csodálattal és elragadtatással beszélt arról, hogy Magyarország a zenei zseniknek milyen nagy számát tudja kitermelni. Hasonlóképen nyilatkoznak minden alkalommal a hazánkban megforduló művészek, továbbá a külföldi kritikusok és zeneírók is. — A magyar főlény már a verseny kezdetén kialakult. Bizonyítja ezt az az érdekes körülmény is, hogy a külföldi résztvevők közül többen — miután a magyar művészeket játszani hallották — a versenytől való visszalépés gondolatával foglalkoztak. Ez a verseny, úgy a zsűri, mint a résztvevők részére nagyon sok tanulságot nyújtott. Többek között bebizonyosodott az is, hogy Magyarországon nagyon egészséges, szolid alapokon nyugvó, régi nemes tradíciókkal rendelkező és Liszt fenkölt szellemét híven visszatükröző zenei kultúra és nevelés van. Ha ezt a kultúrát a különböző nemzetiségű résztvevők zenei nevelésével és annak szellemével hasonlítjuk össze, az összehasonlításból a magyar föltétlenül győztesen kerül ki.

Liszt Ferenc előkelően nemes pátoszu zenei gondolatai talán a magyar lélekhez állanak legközelebb. A magyar rapszodiák ritmusát, hangulatát, valóban csak a magyar földbe gyökerező szív tudja híven interpretálni.

Voltak olyanok, akik a francia iskola gyöngyöző (jeu perlé), símán folyó technikai megoldásától voltak elragadtatva; pillanatnyilag ez kápráztatott is, de végül a híres francia szellemességből kijött az — unalom. Az o l a s z o k — akiknek zongorapedagógiai kultúrája nem régi keletű — kitűnő kvalitásokkal rendelkeztek. De a legtöbben közülük — gyorsasági rekordra törekedtek . . .

A németeknél tökéletesen érezhető volt a „Mache“, a mindenáron való akarás, a külsőséges beállítottság, az igazi belső átélés nélkül.

Az oroszoknál megnyilvánult az öserő a tehetség, a kultúra kifinomodottsága nélkül, némi — bagariaillattal.

A magyar zsűri lovagias gondolkozását mutatta az is, hogy a verseny folyamán többször följánlotta a külföldieknek, hogy hajlandó a szavazástól, pontozástól visszalépni és azt teljesen a külföldi zsűrinek átengedni. A pontozás alkalmával az is kitűnt még, hogy a magyar zsűritagok magyar versenyzőket sokkal szigorúbban bíráltak el, mint a külföldieket, tehát az első díjnak sorsát is a külföldi zsűritagok döntötték el. Felvetődött a közönség körében az a gondolat is, hogy „külpolitikai“ szempontból helyes volna, az első díjat külföldinek „átengedni“. Ez a gondolat helytelen, mert a Liszt-verseny nem az idegenforgalomra beállított „üzlet“, hanem zenei tehetségek komoly vetélkedése volt, ahol a magyar zenekultúra magas nívója ismét bebizonyosodott. Mi értelme lett volna tehát a túlajtott szerénységnek és udvariasságnak? Így hát bele kell nyugodni abba, hogy Magyarország a zenei zsenik áldott termőföldje, hogy pompás mestereink vannak és hogy a nemzetközi Liszt-zongoraverseny első díját egy fiatal fejlődőképes, nagyon tehetséges magyar művészleánynak kellett odaítélteni.

(Szeged.)

Dr. Baranyi János.

A ZSENI LÉLEKTANÁHOZ.

„A zseni lélektani problémájában általában minden eddigi ismert kutató meghagyott egy titokzatos, tudományos elemzéssel felkutatni valójában még csak meg sem kísérelt területet, egy a tudománynak *noli me tangere*-zúgot, egy *tabu-birodalmat*“ — mondja Boda István*) bevezetésül ahhoz a nagyszabású lélektani elemzéshez, melynek a zseni-problémát aláveti, — ellentétben a zseninek eddigi, többé-kevésbé rendszertelen és inkább költői-misztikus megvilágításával. A tudomány semmitől sem rettenhet vissza, ami bármikép vizsgálatai körébe vonható, még a legmagasabb szellemi megnyilvánulások s a legtitokzatosabb emberi-személyi jelenségek előtt sem. Így Boda István, aki szerencsésen egyesíti magában az éles és következetes elméleti képességeket a lélektan terén a kísérleti vizsgálódás exakt eredményeivel, új munkájában kimerítő, rendszeres és szintetikus rajzát adja a zsenialitásnak. Önálló kategóriái vannak a zsenialitás sokrétű s gazdag lényének kipreparálására és e kategóriákba szerencsés kézzel tudja beleilleszteni azokat a zseni-sajátosságokat is, melyeket az eddigi (jobbára esztétikai jellegű) irodalom róla feltüntetett. A zsenialitás értelmezése Boda-nál a „zseniális személyiség“ központi fogalmán nyugszik, nem az „alkotáson“; ezt a zseniális személyiséget keresi és találja meg minden egyes lángelméjű egyéniségben, ennek összetevőit és strukturáját kutatja s ebből vezeti le mindazt, ami belőle szervesen és szükségképpen következik, pl. a zseniális alkotásokat és a zseni emberi sorsát is . . .

A zseniális személyiség első strukturális összetevője: a zseni értelmisége; itt a lényegmegragadás, az elmélyülés, az átfogás képességei a döntők, kapcsolatban a zseni „objektivitásával“ és igazságával, továbbá tudatosságával, eredetiségével, természetességével, fantáziájával. Ez utóbbi tehetség, meg a szellemi „teremtés“ azok a „misztikumok“, melyek elkerülhetetlenül mintegy reátapadnak a zsenire a közfelfogásban; pedig a valóságban a teremtő-képesség épűgy nem par-excellence zseni-tulajdonság, mint egyéb lelki-szemleli jellegzetességek: csak akkor válik zseniálissá, ha függésbe jut a szellem mélységével, rendkívűli átfogó erejével s lényegeket látó erejével. Ez a példa is mutatja, mily termékeny a szerző szempontja: mindent a zseniális *személyiségből*, mint összefűggő egységből levezetni és értelmezni. — Az értelmi jellegzetességek mellett sorra kerülnek Boda művében a zseni nem-értelmi sajátosságai is: az általános pszichikus érzékenység, a pszichés dinamizmus, érzelmi-akarati tényezők, a jellem, az alkotás kiérlelése, a konstitűciós lehetőségek, a speciális tehetségek kérdése stb.

Hogy e kis könyv mily gazdagságot rejt magában, mutatják az elmélet alkalmazásai: a Balassi és Amade között vont párhuzam s megvilágítása annak a kérdésnek, kik *nem* lehetnek zsenik sohasem. Balassinál élvezettel olvashatjuk a szokványos irodalomtörténeti vagy esztétikai (lirai) kritikán túl terjedő s mélyebből vett rajzát ennek a költő-zseninek, szemben Amadéval, ki csak „tehetség“ volt. Balassi mindenűtt igazi „lényegeket ragad meg, mélységekbe hatol, . . . motívumai és egész szemléletmódja igaz és mély, sajátos és nagyvonalű egységbe illeszkednek. Ez a költészet eredeti és új . . . E külön világban nincs semmi keresettség, semmi mesterkéltség . . . ellenkezűleg: a legspontánabb, legtermészetesebb keresetlenség, életesség, valószerűség, őszinteség, igazság világa

*) Boda István: A zseni lélektanához. A Magyar. Psych. Társaság Közleményei. 5. szám.

ez . . . az ellentétek is az élet igazságát fejezik ki leplezetlen nyíltsággal . . .“ E meglepő új megvilágítást aztán Boda rávetíti Balassi katonadalaira, — belemértve őket abba a fénybe, mely a katona-költő ritka emberi zsenialitásából, mint személyiségből, kiárad.

(Szeged.)

Várkonyi Hildebrand.

SIK SÁNDOR ADY GYŐZELMÉRŐL.

Sik Sándor előadást tartott a Deihe szegedi helyiségében, *Ady és az ifjúság* címmel. Az előadás elején Adyról és a saját fiatalságáról beszélt, arról a küzdelemről, amelyet folytatott előbb az ismeretlen, majd a megismert Ady ellen. Ez a küzdelem — vallotta — Ady teljes és döntő győzelmével végződött. Mert Ady az akkori fiatalságnak még probléma volt, aki ellen harcolt, küzdött, a mai fiatalságnak már nem probléma. Attól félek — folytatta —, hogy a mai fiatalok közül igen sok van olyan, akinek Ady nem jelent mást, mint irodalomtörténeti fejezetet a multból, egy jeles költőt, holott Ady még a jelené.

Ady a dekadens ember típusát képviselte, ám nem ennek a szónak az elferdített értelmében. Az a típus, amelyet ő képvisel, ma alig érthető, betegnek, nyomorultnak, nemzet-gyöngítőnek érezték ezt a típust és gyűlölték. De ha Adyban csak ez volna, akkor már rég meghalt volna, azonban van benne más alapelem is, például a magyar őserő. Dekadencia és magyar őserő? Ez a kettő csak benne férhetett meg egyszerre. Benne van mindaz, amit keménynek, a legösibb értelemben vett erősnek mondunk, mindaz, ami legnagyobb költőinkben szintén megvan. Nála: a beteg lélek egészséges művészettel erősen mondja mondanivalóit. Erős és — vagy inkább tehát: — forradalmár. Hogy miért, azt ő mondja meg: az igazi forradalmár mindig és mindenkivel szemben forradalmár. Belső okokból az, mert ami van, benne és kívüle, az nem jó, az fáj. Ady odacsatlakozott, ahol forradalmat látott. Elég nagystilű volt ahhoz, hogy tragikus lehessen. Elszánt, engesztelhetetlen harc élt benne saját maga iránt. Szerelmi lírája páratlanul tragikus. Hazafisága romboló, de magyar, egyszerre imádja és gyűlöli azt, ami magyar. De neki nem bocsájtották meg ugyanazt a vétket, amelyet Kölcsey is, Széchenyi is elkövetett. A gyilkot a maga szívébe is beledöfi, amikor bánt, ime a nagy tragédia . . . Azonosítja magát a nemzet tragédiájával, csak hogy a nemzet tragédiáját saját magán keresztül látja.

Vátesz-e Ady? Igen is, meg nem is. Vátesz, próféta negatív értelemben, mert azt mutatja meg, hogy mindaz jó, ami nem ő benne volt, illetve az rossz, ami benne volt. De van Adynál sok pozitívum is: a kultura utáni szomjúság, a nemzeti érzésnek a kritikai fajtája és a kis magyarok, a történelmi igazságtalanságot szenvedő parasztság iránti rokonszenv, amely ma is aktuális. Ezeket ki kell szívni belőle.

A költő, a művész Adyról szólva azt állította Sik Sándor, hogy sorrendben Vörösmarty és Petőfi után ő a legnagyobb lírikusunk. Végezetül felolvasta *Szeretném, ha szeretnének* című versét és ezzel fejezte be előadását:

— És szeretjük is őt . . .

ALFÖLD.

MAGYAR TÉKA.

Alig egy esztendeje annak, hogy néhai gróf Klebelsberg Kunó pártfogásával, Magyar László indítványára egy ideális célkitűzésű könyvkiadó-vállalat létesült Szegeden, melynek az lett volna főfeladata, hogy egyesítse a vidéken elszórtan élő tehetséges írókat s hosszú kísérletezés után, végre megvalósítsa az irodalmi decentralizációt. Magyar László az *Erdélyi Szépmíves Céh* törekvéseit vette mintául s azt javasolta, hogy az új könyvkiadó-vállalat évente öt olyan tehetséges íróval ismertesse meg a magyar közönséget, akik a Budapesten dívó klikk-rendszer s a könyvkiadásban annyira irányadó üzleti szempontok miatt mindezekig nem kerülhettek nagy nyilvánosság elé. A decentralizációs vállalkozást többek hozzájárulásával elnevezték *Magyar Téka*-nak s a múlt hetekben már meg is jelent a Magyar Téka első kiadványa, Berczeli Anzelm Károly két érdekese, formabontó s mindenképpen új szellemű drámája: *Fiatалok és Tigrisek*.

Berczeli Anzelm Károly neve nem ismeretlen az országban. A *Szép-halom* évek óta közli különös novelláit és verseit s néhány kötete föltűnést keltett. Akik figyelemmel kísérték eddigi bontakozását, Berczeli valamennyi írásában (s ezek közt apróbb, harcos cikkei és kritikái sem voltak érdektelenek) fölismerhették ezt az új írótipust, mely elszakadt végkép a naturalizmustól, hogy egyetemesebb igényű, spirituális törekvéseknek törjön utat.

Kétségtelen, hogy e nagyvonalú *stilizálás* megvalósítására a dráma a legalkalmasabb s Berczeli eredeti, de mindenképpen őstheatrális ösztönrel próbálta szinte kozmoszivá tágítani a színpad erősen korlátozott világát. Ötlelei megdöbentőek s mindig módot nyújtanak arra, hogy Berczeli kegyetlen, groteszk szatírával kavargja föl a társadalmiság fátumszerű tradícióit. Hősei stilizáltak, szinte plakátfigurák. Nagy föltok, melyek nyersen, markánsan imbolyognak és harcolnak a torz szituációk világításában. Problémái gyökerig hatolnak. A *Fiatалok* keserűjáték, ahogy Berczeli elnevezte, páratlan merészséggel állítja szembe az öregeket saját fiatalságukkal. Szinte diabolikusan keveri a humort a leglázázóbb váddal és kíméletlen ostromozással. A *Tigrisek* az ember társadalmiságát borítja föl egy olyan magasabb rendű faj kultúrájának keretében, ahol nincsenek nemek s mindenki önmagába szerelmes. A versek, táncjátékok és kórusok alkalmazása nálunk úttörő vállalkozás, aminthogy maguk a drámák is egészen új utakon haladva azt a hitet ébresztik bennünk, hogy van még a színpad számára kiút s hogy Berczeli lesz az első talán, aki hozzájárul egy új, kollektív színházkultúra megteremtéséhez.

(Szeged.)

Szegedi Lőrinc.

SZEGED ÉS AZ EGYETEM.

Az alábbiakban szemelvényeket közlünk — közelebbi megjelölés nélkül — a szegedi *Dél-magyarországnak* azokból a cikkeiből, amelyek az egyetem sorsával foglalkoznak.

Szegednek nincsenek olyan politikai támaszai, mint amilyenekre Debrecen és Pécs rábízhatja érdekei védelmét . . . Meg kell mondanunk: nem kellő körültekintéssel és nem a szükséges előrelátással biztosították a város érdekeit azok, akik a szegedi polgárságnak az egyetemért hozott áldozatait prezentálták. A szegedi polgárság teljes egyetemért hozott áldozatot . . . Arról lehet beszélni, hogy az országnak szüksége van-e négy egyetemre, de meglévő egyetemet lerombolni sokkal nagyobb bűn, mint fölösleges egyetemet fönntartani...

Élt egyszer Magyarországon egy kultuszminiszter, aki fejébe vette, hogy kulturát csinál a szegedi homokon és kulturvárossá emeli Szegedet. Amíg Klebelsberg élt, Szeged megtette a város kulturájáért nemcsak azt, amit tehetett, hanem azt is, amit nem tehetett. Most nem teszi meg azt sem, amit megtehetne . . .

Ennek a városnak nincsenek barátai és nincsenek támogatói. Mióta Klebelsberg Kunó meghalt, azóta ez a város elvesztette a politikai hatalom védelmét. Itt állunk az egyetem megcsonkítása előtt. Az a fenyegetés rémít, hogy a várost megfosztják példátlan kötelezettség-vállalásának és monumentális áldozatkészségének ellenértékétől. Számolnunk kell azzal, hogy egyetemünket megfosztják jogi karától, ami a szegedi főiskolának gazdasági és pénzügyi vonatkozásban szinte egyedül jelentős része. Más város ilyenkor már mozgósította barátainak és támogatóinak vezérkarát, más városban ilyenkor már végighordozták a véres kardot s amit egy város polgársága a pártpolitika segítségével, társadalmi téren, baráti és politikai összeköttetései révén el tud végezni, azt más város polgársága már el is végezte. Elvégre, hogy Pécs nem mozgolódik, az érthető. Pécszet az a veszély fenyegeti, hogy egy negyven hallgatóból álló fakultást elveszít s ehelyett kénytelen lesz gondoskodni egy ezer hallgatóból álló fakultás elhelyezéséről. S ezenfelül: a belügyminiszter elég megnyugtató biztonságot jelent a pécsi érdekek védelmezésére. De Szeged? Ki vigyáz erre a városra a politika nagyurai közül, ki törődött azzal, hogy az ország félrevezetett közvéleménye előtt ellenszenves szerepben beállított város felkelhessen a vádlottak padjáról s vállalt kötelezettségei teljesítésének mértékével győzze meg az ország közvéleményét arról, hogy az ország ennek a városnak még mindig adósa. Amikor egy tanyaház tetejét lebontják a csengelei homokon, az ország sajtója felsír s minisztériumok sora foglalkozik az esettel. De amikor a szegedi egyetem tetejét akarják lebontani, nincs egy hang ebben az országban, amelyik Szeged védelmére kelne . . .

VISSZHANG.

„Ne a kulturpolitikusok, hanem a művészek csinálják a művészetet” — mondta Hóman Bálint kultuszminister a Fészek Klubban tartott művészvacsorán.

*

„Krúdy Gyulát egyetlen hivatalos irodalmi társaság tagjává nem választotta. Az írók írója nem volt nekik elég magyar, elég művész, elég ember. Ady Endre, Bródy Sándor, Krúdy Gyula nem ütötte meg a műkedvelő irodalmi cimboraságok írói és költői mércéjét. Piruljunk miattuk, vagy szánakozzunk rajtuk? Krúdy Gyula, a koldus, a kitagadott, a kiközösített Krúdy Gyula hercegi hitbizományánál nagyobb és maradandóbb örökséget hagyott nemzetére. Maradt 8—10 regénye, kötetre való elbeszélése, amelyek, ha angolul, franciául, németül álmodik, a világirodalom halhatatlanai között jelölik ki a helyét. Sokezer újság-cikke, irodalmunk kincsházának ékességei. Tündéri magyar tájképei elmúlhatatlanok, mint maguk a rozsdavörös, búskomor őszi tájak, mint Padl László, Szinyey-Merse és Mednyánszky remekei. A szepességi városokat: Lőcsét, Iglót, Poprádot, Podolint és a Tátrát letépheték az ország szívéből: a lelkük, a szívük, az ízük, az illatuk ittmaradt az Ó regényeiben és beszélyeiben”. (A Reggel, máj. 15.)

*

„Korunk művészpoltikusa nem szorítkozhatik bármelyik művészi iskola, vagy irányzat egyoldalú támogatására, de keresnie kell a nemzeti művészet új és egységes stílusa felé vezető utat, céltudatosan kell az irányok szabad versenyének előmozdításával az egészséges fejlődés útját egyengetnie”. (Hóman Bálintnak a Nemzeti Képzőművészeti Kiállításon tartott beszédéből.)

*

Pethő Sándor (Magyarság, febr. 8.) fölelevenítette Apponyi Albertnek egyik — 1919 decemberében tett — nyilatkozatát: „Magam is legszívesebben elmentem volna professzornak. Erre különben emlékirataimban is hivatkozom. A tudományos működés óriási fölnye abban rejlik, hogy a tudomány emberének semmivel sem kell számolnia, csak a tiszta igazsággal, azért teljes harmóniában van önmagával. Ellenben a politikában, az igazságon kívül, számolnunk kell a mások előítéleteivel, szenvedélyeivel, gyöngeségeivel; ezeknek szükségképpen bizonyosfokú engedményeket kell tennünk, a teljes igazság rovására is, mert különben egy lépést se haladunk a kitűzött cél felé. A becsületes politikust állandóan gyöttrik ezek az elkerülhetetlen kompromisszumok”. (Mennyire igaza volna Apponyinak, ha tudományos életünkre nem ugyanazok a megállapítások állanának, amiket a politikai életre tett . . .)

*

Glattfelder Gyula mondotta a Klebelsberg-emlékkiállítás megnyitásán: „Szatócsleknek minden művészi alkotást vagy szellemi erőfeszítést csak számértékük szerint mérnek. Mibe kerül, ez első kérdésük egy Raffael-kép, kutatóintézet vagy tudományos könyvtár láttára. De jaj a nemzetnek, mely e törpe gondolatnak behódol s jövőjét szűkös anyagi felfogás távlatához méri és nem a szellem erejében bizik”.

*

„Az igazság örök fennállásába vetett rendithetetlen hite adta előadásának csodálatos nyugalmit és azt a szuggesztív erőt, amellyel a fényes tehetségű elő-

adó hallgatóságát mindvégig vonzotta, lekötötte, szeretetre és követésre bírta" — írja Brandenstein Béla Pauler Ákos nekrológjában. A ravatalnál mondotta Kornis Gyula: „Ifjú korodban Kant és Comte, a kriticismus és a pozitívizmus egybeolvasztásán fáradoztál. De aztán Aristotelesbe és Leibnizbe elmélyedve, fokozatosan az objektív, logikai ideálmusban derengett eléd az egységes világtelfogás".

*

Parlamenti tudósítás: Hóman Bálint kultuszminiszter bizonyos aggodalommal látja, hogy a gazdasági válság hatása alatt olyan hangulat alakul ki, amely már valósággal kultúr-defetizmusnak nevezhető és a nagy nemzeti érdekeket veszélyezteti. Félt, hogy a tervbevett csökkentések, vagy a fölöslegessé váló intézmények lebontása azt a látszatot fogja kelteni, hogy kulturális leépítés folyik. Ellenkezőleg, a leépítő kultúrpolitikával sohasem értett egyet. A szellemi és anyagi kultúra, a magas és a népi kultúra egyenrangú tényezők és egészséges fejlődés csak a gazdasági és kulturális feltételek biztosítása mellett valósítható meg. (B. H. jún. 1.)

*

Hornyánszky Gyuláról írja Heller Farkas: „...Az igazság martirjának mondhatnók Őt abban az értelemben, hogy sokak rokonszenvét fölláldozta igazságszeretetének. De e törhetetlen őszinteség volt az, mely még azoknak is tiszteletet parancsolt, akiket kritikája néha talán túlerősen sújtott". (Társadalomtudomány, 1933:2.)

*

Hóman Bálintnak a Történelmi Társulatban tartott Klebelsberg-émlékbeszédéből: „Klebelsberg kultúrpolitikai elgondolásainak alapja és irányító elve az a meggyőződése volt, hogy a nemzetet a háborúban és a békekötésnél szenvedett vereség nyomán kialakult válságos helyzetéből csak kultúrájának hatványozott fejlesztésével lehet kivezetni és újra felemelni. Hitt a kultúra nemzetmentő és államfenntartó hivatásában. A kultusztárcát az új idők honvédelmi tárcájának, miniszterét a szellem fegyverével harcoló nemzeti hadsereg vezérének szerette nevezni. Folyton dolgozott, eszméket, ötleteket ezrével termelő agyának ereje átörte az aktuális helyzetek szűk korlátait. Működése alatt alkotás alkotást követett. Sokan gáncsoskodtak Klebelsberg Kunó törekvéseivel szemben és sajnálatos, hogy a gáncsoskodók epés bírálatra széles rétegekben visszhangra talált. Pedig ez a részletek szemszögéből ítélkező kritika merőben igaztalan volt, mert nem ismerte fel Klebelsberg politikájának irányító elvét és képtelennek bizonyult munkássága igazi jelentőségének értékelésére. Klebelsberg irányelve kell, hogy ideálja legyen minden magyar kultúrpolitikusknak. Magyarország történetének lapjai tanúsítják, hogy a nagy katasztrófák után mindig művelődésének erőteljes fejlesztésével menekült a maihoz sokban hasonló végpusztulással fenyegető helyzetekből. Klebelsberg Kunó gróf munkássága besugározta a magyar művelődés mezejét. Elmúlása a magyar művelődés minden munkását gyászba borította".

*

„A tendencia volt Ady zsenialitásának nemcsak jellegzetessége, de erőteljes alkotásainak ihletője is. A tendencia erőt föltételez és jövőt ígér". (Magyar Kultúra, 1933:138.)

PÉNZPUFFASZTÁS ÉS NYELVSZEGÉNYÍTÉS.

Az új nyelvújítási harc, amelyet a Nagy J. Béla kitünő szerkesztésében megjelenő *Magyarosan* c. folyóirat és Kosztolányi Dezső hirdetnek,*) egyik főprogrampontjául az idegen szavak kiirtását tűzte ki. Állítólag hatezer idegen szónak adtunk tanyát és munkát nyelvünkben és legalább tizenkétezer magyar szavunkat tettük földönfutóvá és munkanélkülivé.

Ez így nagyon szépen hangzik és a nemzeti színű ruhába öltözött frázissal odiozus dolog szembeszállani... De mégis kénytelenek vagyunk, elvi és ténybeli alapon vitázni ezzel a költői frázissal, bármennyire is örülünk neki, hogy Kosztolányi Dezső végre — egy ponton legalább — közös alapra és együttműködésre jutott az Akadémiával, amely oly sokáig hüvös ignorálással ment el az ő stílusújító lírája, szentimentális realizmusa és világirodalmi kultúrája mellett...

Mindenekelőtt nézzük meg, mennyi idegen szót használnak maguk a nyelvújítók. Az egyik akadémiai fölszólalás például olyan idegen szavakat használ, amikre nyelvújító szótáraink más szavakat ajánlanak: *publicista, stílus, stilisztikai, demokrácia, demokratizáló*. De mehetünk tovább is. A nyelvújítók majdnem minden mondatukban olyan szavakat használnak, amik valamikor még kirívó idegen szavak voltak. Ha elfogadjuk elvi alapul az idegen szavak száműzését: akkor mi jogon zárjuk le a sorompót az 1932-es évvel? Kezdhetjük régebbiről. Ha például már az Árpádok korában sikerrel működhetett volna egy nyelvtisztító hivatal, akkor Kosztolányi most nem beszélhetne *nyelvtisztaságról*, lévén ez a szép magyar szavunk is — szláv eredetű. De nem használhatnánk ma a legközönségesebb szavainkat, olyanokat, mint *ablak* (szláv), *abroncs* (szláv), *áccél* (szláv), *agár* (szláv), *aggastyán* (a latin Augustinus-ból), *ákác* (latin), *álnok* (szláv)... Meg kellene tiltani a magyar parasztnak, hogy ne emlegesse az ősi *jussát*, hogy *virtus* helyett használja a csunya nyelvújítási 'erény' szót, hogy mondjon le a *móresről* és a *trafikban árkus* helyett ívpapírt vegyen, illetőleg papírt ne is vegyen, mert az sem magyar szó! Ha csak az a-betű keretein belül maradunk, Gombocz és Melich etimológiai (vagy talán inkább szócíjtő?) szótára alapján megállapíthatjuk, hogy *angyal, ánízs, apáca, apacs* (először Kozma Andor használta!), *apró, árbc, áristom, árok, asszony* (!) nem magyar szavak. És aztán Kosztolányi Dezső verseiből is száműzni kellene a következő szép sorokat (kár volna értük, de ő maga kívánja):

Hurrázatok e nyári hajnalon...
Korán keltem, felhúszom a *rolót*...
Mint *sifonérban* fájó, ócska kelmék...
Ballagtam haza a *redakcióból*...
Eszembe jut, egykor vidéken vőfény
Voltam s *cilinderemen* a verőfény
Táncolt...

A költő Kosztolányi nagyon jól tudja, hogy a szavak hangulata fölér minden józan nyelvész meggondolással; hogy a *roló* nem egyértékű a vers-

*) V. ö. Kosztolányi Dezső, A nyelvtisztaságért, Pesti Hírlap, 1932 dec. 17. és Zolnai Béla, Új nyelvújítási harc? Délmagyarország 1932 dec. 25.

be nem is szorítható vasredőnnyel; hogy a *sifonér* sohasem fogja kiszorítani az egyébként szintén nem magyar eredetű szekrényt, amint már a nóta (ejnye, hiszen ez is jövevényszó!) megmondja: olyan nincs a sifonérba'...

*

Nézzünk szembe azzal a tetszetős és demagóg frázissal, hogy az idegen szavak földönfutóvá teszik a magyar szavakat. A régi szó nem hal ki, az új pedig megmagyarosodik. A *tesz* szó nem halt ki a szláv *csinál* miatt és ma jó, hogy két szavunk is van erre a fogalomra, mert jelentés-különbségeket fejezhetünk ki velük. A *tesz-vesz* állandó kifejezés a maga formai izoláltságában; a költő azt mondja: „Ha férfi-lelkedet egy nőre föltevéd“...; *viisszatenni* és *viisszacsinálni* szintén nem cserélhetők föl...

Mennyi jelentésárnyalattal lett gazdagabb nyelvünk az idegen szavak megmagyarosodása által! Az ősi *egyház* mellett ott van a latin eredetű *templom*, a tudós-görög *ekklézsia*, amely ma már népies megnevezése az Egyháznak. Vagy vegyük az *aróma*, *illat* és *duft* szavakat: ahány, annyiféle árnyalat. A *pajtás*, *bajtárs* mellett az oláh *cimbora*: pejorativ, de gazdag asszociációkat fölidező szó. A *munka* mellett a szláv *robot*, a *jegyes* mellett a szláv *mátka*: régi gyöngyei nyelvünknek. Ki firtatja, honnan vettük?

Üssük föl Tolnai Vilmos kitűnő *Magyarító Szótárának* második kiadását (1928). Kedvem volna átírni a címét: *Filo-Barbarus*. Mert összegyűjti, magyarázza és így helyes használatra előkészíti és propagálja az idegen szavakat. Ki meri mondani, hogy az *apcug!* (így ejtjük) nem magyar szó? Csak a nyelvészek tudják, hogy német volt, aminthogy Petőfiről sem tudja a magyar paraszt, hogy szláv eredetű. Ki gondolná komolyan, hogy az *abderita* földönfutóvá teszi a *rövideszűeket*, elveszi a kenyeret a *bárgyúktól* és hogy a *tyűkeszű* ezentúl abderitának fogja címeztetni magát? Féljünk tőle, hogy megszűnik a „zsákba macska“ és mindenütt *ab invisis*-t fognak árulni? Az (absteig) *quartierből* ma már *kovártély* lett a szegedi pincelakásokban, anélkül, hogy ezzel szenvedett volna magyarságunk. Ellenkezőleg: épen a megmagyarosodó sváb-gyerek hozta magával a magyarosodó szót... *Herezis*, eretnokség (ugyanaz a szó!), szakadárság, tévtan, tévhit: valamennyi megfér egymás mellett. A *kreizleros* nem azonos a szatóccsal, a „*suszter*“ nem cipész, hanem úri gondolkodás nélküli embert jelent. Adjunk *pardont* a *páriának* is, mert „a társadalom nyomorultja“ igen körülményes megjelölés. És a *pária* úgy hangzik, mint akármelyik magyar szó, 'járja', vagy 'Mária'... A *paciens* nem szorítja ki a beteget, mert aki otthon fekszik, az csak 'beteg' marad; a *paciens* az orvos szempontjából nevezi meg a beteget, mint a *kliens* az ügyvéd ügyfelét, amely utóbbi nem valami szép szó. Márai Sándor okos cikkének (Ujság, jan. 6.) konklúzióját elfogadhatjuk:

A magyarság nem annyi, hogy görcsösen magyar szavakat használjunk, akkor is, ha van jobb idegen; hanem inkább, hogy az élő idegen szót, melyet a nyelv, mert sürgősen szükség volt rá, bedobott az élet keringésébe: ízlésünknek megfelelő fonetikai változtatással, mintegy magyar tájszólással meglocsolva használjuk. Minden más kísérlet mesterséges, erőszakolt, nyelvellenes. Ez a botcsinálta mű magyar nyelv épügy magyartalan, mint a korszerű idegenszó-halandzsa, amely ellen készült.

Apropos: a botcsinálta műnyelv. Az Akadémia tíz új magyar szót bocsát útnak. Autó helyett: gépkocsi. Nem fog elterjedni, mert *autós* helyett mégsem

lehet gépkocsist mondani; *autózni* lehet, de gépkocsizni? *Garázs* helyett gépszint ajánl az új nyelvújítás. Mért haragusznak a garázsra? Olyan magyaros, mint a darázs. Helyette gépszín-t mondani komikus. Tulajdonképen gépkocsiszín kellene akkor is . . . *Inkognitó* helyett „rangrejtve”? Pl. „megőrzi a rangrejt-véjét”? Az inkognitó nem is annyira a rangot rejt, mert azt nem titkolják, inkább a nevet. *Publicista* helyett *köziró*? Megköszöni, akinek így címezik a levelet. *Ródlí* helyett szánkó? Csöbörből vederbe esünk: a szánkó tegnapelőtti tót szó, a ródli tegnapi osztrák. Ma már mindakettő magyar. *Infláció* helyett pénzpuffasztás-t ajánl a szómagyarosító bizottság. Eltekintve attól, hogy a puffasztás egy németből átvett hangutánzószó továbbképzése, kellemetlen képzeteket is támaszt . . . *Pénzhitás* sokkal jobb: ezt a gyakorlati élet szülte, remélhetőleg utólag szankcionálja az Akadémia is.

Vagy mondjuk inkább, hogy a Tudós Társaság?

(Eger.)

Garázda Péter.

A CSEND DALAI.

Nomen est omen. *Maksay* Albert könyvéből csakugyan egy szelídlelkű lírikust ismerünk meg, akinek nincsenek eget-vívó szándékai; csendesen dalol, sokszor nagyon is egyhangú hangszerén, de ezeken a dalokon mégis megérzik a költői lélek lágy jósága s a művész hangtalan viaskodása. *Maksay* nevével már öt esztendővel ezelőtt találkozunk az értékes kolozsvári antológiában, de önálló kötete nem változtatta meg róla alkotott véleményünket, Torzóként hat ez a könyv, a hiányosság fájdalmas érzetével; nagyon is csendes ez a líra, a lendület és az érzések intenzitása hiányzik belőle. *Maksay* kétségtelenül művész, de lelkét — mely az élet külső rezgéseire nagyon is zárt és nagyon is finom — nem tudták áthívítani a nagy élmények sem, melyekben pedig a mai erdélyi élet oly tragikusan gazdag; ahhoz pedig, hogy ez a zárt lélek a maga nyugalmaival és csendjével váltson ki belőlünk emóciókat, talán még nagyon fiatal és kiforratlan.

Igy versei a képeslevelezőlapok szimbolikáját adják: egy spekulatív költészetet, melyben itt-ott felcsillannak ugyan a költői lélek gyöngyei, de ezek a gyöngyök is inkább csak üveggyöngyök. Legjobb verseiben is vannak zökkenő sorok: az idejétmúlt dikciótól s a *Babits* on és *Kosztolányi* nevelkedett olvasónak ma már semmitmondó banális frazeológiától nem tud szabadulni. Még nem eléggé érett költő: verseiben több van az írómester szándékából és akarásából, mint a költői éresből. A jó énekmesterekre valló akkordok itt-ott megnyugtatóan zenélnek verseiben, de egy-egy sablonos jelzője s iskolás pátozsa hamar elárulja őt.

Igénytelen költő, akit — éppen azért, mert lírája egyelőre még csak csinált virág, a mesterember jószándéka — sohasem hagy el ízlése: rikoltó hang, diszsonáns zene nem zavar ezekben a versekben, de nem erős egyéniség. Költészete inkább figyelemreméltó stílusgyakorlat, mint kiforrott, egyéni művészet.

Maksay jövője elé mégis reménykedéssel nézünk. Ha megkezdett útján tovább tud haladni és az idejétmúlt frazeológiából sikerül kizökkenie, alkothat még szépet. Lelke tele van jósággal és szeretettel s ez biztató. „Isten szemé”-

nek rabja, mely „mindent békével telít”. „Isten legnagyobb templomában” imádkozik:

Téged magasztalnak a zúgó orgonák,
A lassú, nyújtott, komorlejtésű zsoltár
S a sok-sok gyönyörű-gyönyörű ének,
Mely ott zendül büszke székesegyházaid fényes csarnokában.
... De ha a csendes szélben erdőid kedves zúgása hallszik,
Vagy a madarak fütytye,
Avagy a havasi csermely csobogása:
Sokkal tisztábban értem, ahogy a nevedet ejtik,
Nagy-nagy, végtelen, jóságos Isten.

Talán ez a legszebb verse, ezt a hangot kell keresnie. Alázatos, szelíd lelke a szeretet költőjének predestinálja őt. Ha lelkét megrázza majd az élmények nagyszerűsége s tartalommal tölti ki igénytelen kereteit, akkor a *csend* nem lesz egyuttal erőtlenség is, a szeretete s jósága izzóvá teszi majd.

(Budapest.)

Horváth Béla.

ISOLA BELLA.

Egy szicíliai penzióban játszik a regény meséje*), egy magyar újságíró és egy dán lány közötti szerelem a tárgya. A lány kommunista, a férfinak is vannak valamilyen titokzatos összeköttetései, amiket mindvégig homály fed, de semmi esetre sem lehet szélsőséges, mert akkor nem állna fönn az akadály két-tőjük szerelme közt, ami pedig így a regény tengelyét adja. A lány már első naplóközleményében bevallja: előre érzi, hogy abban a harcban, amit eseményének a szerelmével kell megvívnia, eszménye lesz a vesztes. „De nekem mindent alá kell rendelni az Eszmének” — írja ennek dacára 8 sorral lejjebb. Majd meglátjuk! Érdekes lenne ez a küzdelem, ha már a könyv első oldalain nem jön-nénk rá, hogy Szenteleky Kornél nem lesz az az ember, aki megélje ezt a problémát. És ez a feltevés valóban bizonyul mindjárt ott, amikor Inge, a dán lány és Szabolcs, a magyar újságíró először beszélnek egymással emberboldogító elveikről. Amit mondanak: naiv és olyan sokszorhallott. (Fehérasztal mellett hallja az ember ugyanezeket a mondatokat az utóbbi 5 év alatt szinte napról-napra, mert így mondja el X földbirtokos Y ügyvédnek és A kereskedő B cipő-felsőrész-készítőnek azt, amit erről a témáról gondol.) Nehány illusztráció: „Az igazi embert bármilyen társadalmi formában meg lehet teremteni . . . A fontos az, hogy olyan emberek vezessék az államokat és a társadalmat, akik hivatva vannak az új embert megteremteni . . . És mellékes lenne akkor az is, milyen államban él az ember, mindenütt ugyanaz a tiszta, jóságú levegő lengene, sehol sem lennének ellentétek, harci készülődések . . . stb. A háború különös tébolyba sodorta az embereket. Különben teljesen érthetetlen volna, hogy azok az emberek, akik egymást sohasem látták . . . egymás életére törjenek stb.”

Bonyolultabbak a ma problémái, semhogy ilyen egyszerűen és ilyen frázisokkal el lehetne őket intézni. Emberek vagyunk, nem regényhősök . . .

*) Szenteleky Kornél regénye. (Erdélyi Szépmíves Céh)

Inge meg van győzve és komolyan és végérvényesen jelenti naplójában, hogy elvesztette régi énjét. Most már azt hisszük, semmi sem áll útjában a házasságnak, de előkerül még egy francia kislány és Szabolcsnak az a félelme, hogy Inge unni fogja magát az akácfás és poros magyar monotontságban. Inge hiába van meggyőződve ennek az ellenkezőjéről, Szabolcsot csak az győzi meg róla, hogy születendő gyermeküknek hírt veszi, aztán boldogan rohan velük a vonat Magyarország és a *happy end* felé.

Nem lehet sok kommentárt fűzni ehhez a könyvhöz. Legfeljebb azt, hogy látni kell az embert és élni kell az életet mielőtt nekifognánk írni róla.

(Kolozsvár.)

Korponay Mária.

CSODABOGÁR.

Parasztfiú. Huszonkétéves. A baranyai mezőkről jött egyenest a pesti irodalomba . . . Pesten aztán „fölfedezték” S é r t ő Kálmánt, a költőt. A *Reggel* interjút is közölt tőle (jan. 16). Ebben a cikkben többek között egyik reménytelen szerelméről is nyilatkozik az új költő. Ilyenformán:

. . . Na kérem. Fél évig nem mertem közeledni hozzá. Mikor elhatároztam, hogy mégis fölkeresem, megtudtam, Kassára szegődött. Akkor fogtam egy kis sváblányt, hogy mellette vigasztalást találjak. Ennek a kis sváblánynak a havibérét is elittam, tessék úgy írni, hogy lekadarkáztam a művészről miatt . . . De így sem tudtam megvigasztalódni. Ebből a szerelemből kifolyólag 50.000 rossz verset írtam, meg is tudom mutatni, itt van Pesten, lemértem, 18 kiló. Mert kérem, jó szerelmes verset csak ahhoz tudunk írni, akit nem szeretünk . . . Aki szerelmes, az akkora ökö, hogy a szarvai barázdát szántanak a porban és nem az ég csillagaiban . . .

E nyilatkozat után nem lephet meg, hogy az új költő egyik mutatóba kiadott verse emigyen hangzik:

Kívánság.

Parasztmenyecske legyen az,
Csúcsosmellű, barna,
Aki nékem hét köbméter
Szárú gatyát varrna.
Mint a fényes órainga
Két szeme úgy járjon,
Térdén gyúrja a sufnódlit
És bűzát kaszáljon!

Bugyogóستól, mindenestől
Háromnegyed mázsa,
Fütyülve fejje a tejet
A tehéngarázsba.
Duzzogva irtsa a bolhát
Kender pöndőléből,
S legyen erős haramia
Pólyás gyerekéből.

Még egypár ilyen fölfedezés és irodalmunk halad az új aranykor felé.

*

Nem akarjuk haló poraiban zavarni a nemrég elhunyt Ujhelyi Nándor emlékét, de a korzó ismert monoklis-gamáslis alakjáról köztudomású volt, hogy a legkönnyűbb fajtájú — bár épen ezért jól jövedelmező — irodalmat műveli és hogy az ingyenc publikum ízlését túlzottan szolgáló írásai miatt összeütközése is volt a hatóságokkal, sőt külföldre költözése és álnéven való szereplése is ezzel függ össze... És mégis mi történt? A londoni temetésén — a lapok tudósításai szerint — megjelent a magyar követség vezető képviselője, hogy dokumentálja a nemzet gyászát az író elmulása fölött. Király György, Ady Endre temetésén nem volt ott a hivatalos Magyarország. Ha Ady véletlenül Párisban esik össze, a szobapincér és néhány diák kísérté volna utolsó útjára. Úgylátszik a nehézsúlyú pornografus mégiscsak nagyobb értéket jelent a magyarságnak, mint a legbámulatosabb erudíció és a legősibb tehetség.

LEVELESTÁR.

Conchának is látnia kellett, hogyan lesz üres maradisággá az ő nemes konzervativizmusa . . . — írja Halasy-Nagy József (BH. ápr. 13). De ma már ezen is túl vagyunk: dermedtség ül a lelkeken és őszinte szó nem hangzik el ember és ember között. Nemsokára odajutunk, hogy senkinek sem lesz véleménye és az emberek érintkezése udvarias mosolygásra és konvencionális témákra korlátozódik. — *Kollektív* legyen a művészet — mondotta Goebbels. Mintha ezt a jelszót már hallottuk volna, de nem nacionalista körökből . . .

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Új Magyarság. Aktiv kálvinista folyóirat. Szerk. Zeidler Rudolf, Kiss Sándor, Pap Béla. 1933. 6. sz. — H. I. dr. írja Négyesy Lászlóról: Ha életében mi, fiatalok, néha-néha bizalmatlanul néztünk is rá: most, hogy végig-gondolunk pályáján, eszméin, amikért lelkesedett: megkövetjük szellemét. Most-már tudjuk, ha másképen reagál az irodalmi élet jelenségeire, mint ahogy tette: a saját gondolatrendszerével került volna ellentétbe, s. akkor talán csak a rokon-szenves író és művelt tudóst tisztelnénk benne, s nem egyúttal a jellem em-berét is.

Völkischer Beobachter, márc. 24. — H. Sauter polemizáló cikke Ernst-Robert Curtius bonni romanista professzornak „Deutscher Geist in Gefahr” című könyvéről. Cikkíró szerint nincs igaza Curtiusnak, mikor a német egyetem-nek válságáról és a fiatal Németország kultúra-ellenes magatartásáról beszél.

Tribune de Genève, ápr. 22. — Léon Savary elmefuttatást közöl azokról a francia regényekről, amiket minden művelt olvasónak ismernie kell. A lista a következő neveket és címeket tartalmazza: Marcel Proust, André Gide, Mauriac, Georges Duhamel, Jules Romains (Mort de quelqu'un), Jean Cocteau (Thomas l'imposteur), Pierre Benoît (Erromango), Roland Dorgelès (Croix de bois), Jacques de Lacretelle (Silbermann), Giraudoux, André Thérive... (Kár, hogy Csathó Kálmán nem franciául ír. Mert akkor is kimaradt volna a listáról.)

Székely Tibor: *Mátyástér — Rózsadomb*. Regény. Az Új Idők kiadása. Bpest, é. n. 8° 216 l. — Molnár Dénes már a gimnázium harmadik osztályában titkos gondolatának élt: mátyástéri szobakonyhás lakásuk helyett vissza akarta szerezni a rózsadombi villát, amelyet atyja építtetett jobb időkben. Hatodikos volt, amikor elhatározta, hogy nemcsak a rózsadombi ház, de a rózsadombi Zilahy-regényalak: Farkas Géza szerkesztő lánya is az övé lesz. Ujságíró lesz, ha-marosan Farkas Géza munkatársa. Már Farkas Eszter azt mondta, hogy szereti. Egy Zilahy-regény napjaiban következik a csalódás: Eszter meg akar szökni a hamiskártyás Barabással. Dénes látja, hogy nem lehet úgy boldogulnia, ahogy eddig képzelte. Huszonhárom éves korában eltűnik, — talán Berlinbe menekült... A kritikus, aki jeleskedni, apró-cseprő ügyekben fontoskodni szeret, most bizo-nyára azt magyarázgatná, hogy az érdekeskedés nem jelent mindig fantáziátlan-ságot, nem jelent csupán Zilahy-hatást e regényben. Eszter szavai: „Magát, Dé-nes, szeretem, de maga nem tudta volna bennem életrekelteni azt a gyereket, aki ilyen bolondságra képes”. Vajjon mi hoz tudatosságot e pesti lány életébe? Amit a regény ad, nem megoldásra, de nem is épen hiú szépitgetésre való: az író nem teremti meg valami egésznek realitását, sem bensőségét, inkább csak meggyőző érdekességet akar. Ennek az írói módnak természetes következménye Székely Tibor regényében a hatáskereső — legtöbbször árnyéktalan, élettelen epizódala-kokat mutogató — jellemzés, meg a levegőtlen, szűkös cselekményfejlődés. Ta-láló, finomnak is tetsző megfigyelések gyakran élénkítik a regényt, de művészi tisztaságról még igazán nem beszélhetünk.

(Rákosszentmihály.)

László István.

Moravék Endre: *Csehszlovákia és a szláv gondolat*. H. n., é. n. 8°, 8 l.

Vásárhelyi Reggeli Újság, ápr. 20. — Kerner Antalné cikkéből (Az er-délyi népművészeti kiállítás): „Csiki szőnyegek lengenek a városháza közgyűlési termének falán. Milyen furcsa! Egy elvesztett háborúból kivirágzott diadal zász-lók. A magyar nemzet életrealitásának bizonyítékai. — Belépünk a terembe. Elszorul a szívünk, mert érezzük, hogy a kiállításon túl, valami szent, nagy do-log történt. Hódmezővásárhely szívében egy darab Erdély...”

Magda Gálos: *Sigismond Justh et Paris*. Contributions à l'histoire des relations littéraires franco-hongroises dans la deuxième moitié du XIXe siècle. Travail préparé à l'Institut français de l'Université Elisabeth de Pécs. Budapest, 1933. 8°, 119 l. — Justh a 90-es évek legérdekesebb alakja, a francia-magyar érint-kezések legjelentősebb képviselője és a nyugatosok egyik előfutárja. Sorsa tra-gikus: hamar meghalt, hamar elfeledték. Gálos Magda munkája Szinnyei Ferencné mellett (Justh Zsigmond, Budapesti Szemle 1918) a méltatlanul elfeledett írónak

ad elégtételt és egy önieláldozó s oly rövid életre derít fényt alapos tanulmány-nyal és a lehető legmesszebbremenő kutatással. A munka célja Justh Zsigmond francia kapcsolatainak kimutatása (Taine-nel, Bourget-val, Daudet-val és a 90-es évek irodalmi és társadalmi szalonjaival) és ez sikerült is a szerzőnek. Különösen Justh levelezésének közlése emeli a munka értékét. A fölhalmozott anyag önkéntelen adta volna Justh szellemi portréjához az inspirációt, a szerző így is értékes és dicséretreméltó munkával gazdagította a pécsi Francia Intézet diszserztációinak sorozatát.

(Szeged.)

Madáchy László.

Laurentzy Vilmos: *Új magyar iskolapolitika*. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Bpest, é. n. 8°, 52 l. — „A gyermeket először emberré kell nevelnünk, az általánosan képző tanítási anyag segítségével. Aztán sajátosan magyar emberré kell átalakítani, a kifejezetten nemzeti tárgyakon keresztül. Végül valamely szakmában különlegesen jártas és képzett magyar szakemberré kifejleszteni, a különleges szakismeretek elsajátíttatásán át. Ez általános nevelés megakadályozza a magyart az általános haladástól való elmaradásban. A nemzeti nevelés biztosítékot nyújt a nemzethűség és állambiztonság szempontjából . . .” A megfogalmazást itt és egyebekben sem tartjuk ugyan szerencsésnek vagy jelentőségesnek, de nem kritikát akarunk írni, csak megjegyzésünk volna. Elméleti, sőt gyakorlati pedagógusok is mind többen keresik már az iskolai munkának és művelődésnek sokkal természetesebb formáját, mint a régi volt. Mind többen akarják az iskolai művelődést úgy irányítani, serkenteni, hogy annak természetessége erejéből, de a mód életrealitásából is minél több érték maradjon későbbre, az iskolán túl folytatódó művelődés számára. Korszerű, mondhatnánk: korszakalkotó, nehéz küzdelem ez, melyet azonban vállalnunk kell, ha meg akarjuk valósítani az új magyar iskolapolitikát. S ha komolyan akarjuk, hogy a magyar ne maradjon el a jövőben ígérkező „általános haladástól“.

(Rákosszentmihály.)

László István.

Budapesti Szemle, 1933 máj. — R a v a s z László cikkéből: „Klebsberg Kunó tanítása az a szívós, elszánt munka, mely a természet könyörtelen konok-ságával dolgozik, mint a fecskébe szorított építő-ösztrön . . .”

Gróf Cziráky Józsefné Andrássy Ilona: *Adósom vagy élet*. Budapest, 1933. Vajna György és társa kiadása. 8°, 80 l. — Fél évszázad óta zárt polgári szobának állott levegője, nehéz szaga, elkoptatott fénye: ez van e kötetben. Témái és verscímei: Szerelem, Vágó, Boldogság, Szeretlek, A mosoly . . . Emlékkönyvversek (Ahol megpihenünk, / csak egymásé legyünk? p. 7, És mi ketten állunk — egyedül / örökké, egymáshoz kötve . . . p. 37), tangó szövegek visszacsendülése (Az élet partján lesem és várom, / hogy jöjjön a párom. / Kezeim kitárom — p. 5). — Nem érzi merészségnek leírni, ami a másé: a csend zenéje (14), a bolygók rohamja (14), glóriás napsugár (26), végtelen róna (27)?

(Szeged.)

Erdődi József.

Dános Árpád: *Örök szomjazók*. Káldor könyvkiadóvállalat kiadása. Budapest, é. n., 8°, 216 l. — Tizenegy novella gyűjteménye. Történelmi és társadalmi novellák, olykor gúnyos hangúak és cinikusak, olykor emelkedett historiai szavúak, de mindig egy van mögöttük: tanítani. Alakítani, formálni: gyakori ez az irodalmi cél, ez a propaganda íz, benne van a térítő keresztény énekekben, benne a Minnesängerek történelmi verseiben, a dalosok pénzkérő szavaiban, a jól neveltségre való utalásokban (à la Parzival v. az „udvari ember“ európai irodalma). Csak kérdés, hogy a művészi mélységmérő ölme mily mélyre kúszik ezekben az alkotásokban: felszínen látható a cél vagy csak végső morális figyelmeztetőként hallszik. Dános Árpád érdeme, hogy kellő mezbe öltözteti és elmélyíti mondanivalóját, beszél az arany ellen (A Hoffer-cég tündöklése és bukása); a fehér álcivilizációról (Beng Buala): egy néger összeütközése a fehér-ember gondolatainak ál-emberiségével. Tizenegy novella; tizenegy különböző tanítás megkövetelt irodalmisággal átdolgozva. Józan témák megfelelő stílussal, nem vezércikk- és plakátszólamokban, hanem egyszerű beszédmodorban. Ez az érdeme. A szép kötet tipográfiája Kner Izidor gyomai műhelyét dicséri, a borítólap rajza Kner Albert izléses munkája.

(Szeged.)

Erdődi József.

Sulica Szilárd: *Román színjátszás*. Budapest, 1931, 8°, 11 l.

Horváth Cyrill: *Ady Endréről*. H. n. 1930, 8°, 17 l.

Traeger Ernő: *Dr. Gopcsa László szerepe a magyar gyorsírás történetében. 1865—1933.* Szeged, kiadja a Szegedi Gyorsírók Egyesülete. 8°, 16 l. — A 9. lapon: „Gopcsa egyetlenegy írásában sincs túlhangozott szó, lármás beállítás vagy föllengző páthos. Amilyen zavartalanul folyt élete s szemlélte sztoikus nyugodalommal miniszterei mellett az eseményeket, úgy tárta föl írásaiban a személyes élményeket, minden affektáltság és hírverés nélkül, harmóniát keresve a való és a képzelet között...”

Várkonyi Hildebrand: *Szemponatok az alaklélektan bírálatához.* Bpest, 1929, 8°, 20 l.

Kertész Manó: *Régi magyar udvariasság.* Budapest, 1930, 8°, 22 l.

Szamadó Ernő: *Újsütet kenyér.* Budapest, 1932, 8°, 47 l. — Versek, de nem valami újsütetűek, mint például ez a két sor: „Isten veled, édes rózsám, Ne várj több engem”. Egy kis továbbbűvés nem ártott volna a kenyérnek...

Grósz Emil: *Az egyetemi életéről Amerikában, Franciaországban és Magyarországon.* Bpest, 1933, 8°, 26 l. — „Az egyetemek nem luxusintézmények, melyek nehéz időkben elhanyagolhatók, hanem a nemzet életének föltelei”.

Molnár Kálmán: *Összegyűjtött kisebb tanulmányai és cikkei.* I—II. kötet. Pécs, 1932, 8°, 286 és 102 l.

Ólay Ferenc: *Háborús teletöltlenségünk.* Budapest, 1933, 12°, 23 l.

Nyékhegyi István: *Mit tennék, mint miniszterelnök?* Ára 20 fill. Harmadik kiadás. Bpest, 1932, 8°, 15 l.

Radnóti Miklós: *Lábadozó szél.* A Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának kiadása, 1933, 8°, 62 l.

Szeged népe. Új gyűjtés, I. Gyűjtötte Bálint Sándor. Prometheus, Szeged, 1933, 8°, 86 l.

Ladislaus Juhász: *P. Magister . . . Gesta Hungarorum.* Budapest, 1932, 8°, 100 l.

Louis Ligeti: *Rapport préliminaire d'un voyage d'exploration fait en Mongolie chinoise, 1928—1931.* Publié par la Société Körösi-Csoma. Budapest, 1933, 4°, 64 l.

Aistleitner József: *A győri püspöki nagyobb papnevelő intézet könyvtárának 1500-ig terjedő ősnymtatványai.* Győr, 1932, 8°, 67 l.

Marót Károly: *Addenda recentiora ad „Homerus comparatus IV”.* Budapest, 8°, 12 l.

Sulica Szilárd: *A betű szerepe a magyar címerképeken.* Budapest, 1932, 4°, 11 l.

Moussong Piroska versei: *Féluton.* Evolutio-kiadás, h. n., é. n. 8°, 39 l. — Harminchét vers, a szerzőnő valóban csak a félútig jutott el.

Internationaler Verband zum Schutze der Privatrechte. Bern. *Programm zum Internationalen Kongress in Bern.* 8°, 8 l. 1933. — A szövetség céljai között a köv. pont szerepel: a kulturállamokban a magángazdaság alapját alkotó magánjogot támogatni s a kollektizizmussal szemben az individualizmust megvédeni...

Kner Imre: *A tipográfiai stílus elemei.* Gyoma, 1933. A szerző kiadása. 4°, 18 l. — A finom észrevételekben gazdag tanulmány 6. lapjáról: „Az írás formáit a nyelv formái és a kor stílusa határozzák meg. Egészen másnak kell lennie tehát egy barokkori kéziratnak, mint egy biedermeierkorból származónak”.

Vass István: *Őszi rombolás.* Budapest, é. n. 8°, 60 l. — Versek. Végig lehet olvasni az egész kötetet. Van mondanivalója. A formakészésze kifogástalan és mégis új. Ügylátszik figyelni kell az író, mit hoz ezután. (g. p.)

Czakó István: *A külügyi képzés és konzuli szervezetünk reformja.* Bpest, é. n. 8°, 16 l.

Hekler Antal: *Az újkor művészete.* A Magyar Könyvbarátok kiadása. Bpest, 1933, 8°, 251 l. 125 képpel. — A barok kortól egészen a huszadik századig terjed a könyv tartalma, amelyet hasznos bibliográfia támogat.

Kalmár Elek: *A mondát ábrázolása.* Vetített-képes előadás. 65 rajzzal. A szerző kiadása. Budapest, 1933, Scholtz testvérek bizománya. 8°, 40 l.

A gróf Klebelsberg Kunó Emlékiállítás tárgymutatója. 1933, febr.—márc. Bpest, Műcsarnok, 12°, 40 l.

Jakob Bleyer: *Über geistige Rezeption und nationales Schrifttum.* Ungarische Literatur und deutscher Einfluss. Leipzig, é. n. 8°, 16 l. — Elvi hczázsolás a német-magyar érintkezések kutatásához, bő bibliográfiával.

✓ Szalay József: *A város*. Szeged, 1933, 8° 169 l. — A Dugonics-Társaság elnökének várostudományi tanulmánya nemcsak hézagpótló, hanem úttörő munkának is tekinthető. A szerző szélesmedrű történelmi ismereteiből plasztikusan domborodik ki a Város múltja, szociális jelentősége s az a meggyőződés, hogy a kultúra fejlődését, humánus célkitűzéseinek megvalósulását a jövőben is csak a helyes várospolitika biztosíthatja. A városnak is megvannak a maga fizikai és lelki igényei s csakis az a város fejlődésképes, mely e két tényező figyelembevételével harmóniát, szociális és kulturális egyensúlyt tud teremteni.

(Szeged.)

Berczeli Anzelm Károly.

Schilling Gábor: *De Martonne legújabb műve és a magyarság*. Un livre de M. De Martonne et les Hongrois. Budapest, 1933, 8° 33 l.

Marót Károly: *Vallás és mágia*. Budapest, 1933, 8° 16 l.

Magyar Minerva, 1933 máj. 15. Bratislava-Pozsony. — A negyedik évfolyamában megjelenő felvidéki folyóirat munkatársai: Reményi József, Babits Mihály, György Lajos, Szenteleky Kornél, Kázmér Ernő stb.

Moravcsik Gyula: *A görög és latin filológia magyar föladatai*. Budapest, 1933, 8° 18 l. — A görög és latin kutatók országos értekezlete alkalmából a Budapesti Philológiai Társaság közgyűlésén tartott előadás. A szerző ahhoz a témához szól hozzá, amelynek ő volt egyik kezdeményezője, a Széphalom 1930. évf.-ban.

Terescsényi György: *Aranyhomok*. Elbeszélések. Budapest, 1933, 8° 294 l. — A címlap szerint „aranygörmöngyök a magyar föld arculatjáról”.

Jolantha Pukánszky-Kádár: *Geschichte des deutschen Theaters in Ungarn*. Erster Band. Von den Anfängen bis 1812. München, 1933, 8° 175 l.

Szövetségi Évkönyv. Kiadja az Eötvös-Kollégium volt tagjainak Szövetsége. Bpest, 1933, 8° 36 l. — A füzetben Eperjessy Kálmán emlékezést közöl Borcsiczky Béláról, a fiatalon elesett történészről.

François d'Olay: *Un maître français de l'histoire hongroise*. Eduard Sayous. Budapest, 1933. 8° 98. l. — Az alapvető tanulmány közli Sayous műveinek bibliográfiáját is.

J. Hankiss: *Théophile de Viau, Pyrame et Thisbé*. Publié par —. Strasbourg, 1933, 8° 137. l. — Ószinte örömmel üdvözzöljük a „Singularia” (Collection de textes rares et précieux) c. sorozat megindulása alkalmából a filologus kiadó kezdeményezését.

Iványi Béla: *Eperjes szabad királyi város levéltára*. II. rész. Szeged, 1932, 8° 480 l.

Várady Imre: *Az olasz irodalom kis tükre*. Bpest, é. n., 12° 80 l.

A RANGJAVESZTETT ZSENI.

(Az Ember Tragédiája jelmezei és alapeszméje.)

Madáchról ismételten megállapították, hogy a világirodalom egyik legtudatosabb írója. Nem lehet tehát meddő annak kutatása sem, vajjon ez a szinte hiszterikusan tudatos költőgondolkodó a jelmezek megválasztásában is megült-e a személytelen tudatosság eiffeli elefántcsonttoronyában, vagy pedig (ez szinte megdöbentő volna) engedte magát elragadtatni a vizuális fantázia gyepölőten paripáitól oly területekre, amelyek gyönyörűségeken messze esnek a falanszterszerű birodalomtól, ahol jégcsapos aggyal meg- szerkesztett alapeszme rögeszmés törvénye uralkodik...

1.

A jelmezekre vonatkozó utasítások egy része Ádám korára vonatkozik. Az egyiptomi jelenetben Ádám „fiatal”, — a konstantinápolyi színben „erődús férfikorban” van, — a londoni színben „élemedett férfiú”, — a világűr-jelenetben „öreg”, — az eszkimó színben „egészen megtört aggastyán”.

Bár a közbeeső színekben nincsen Ádám korára vonatkozó utasítás, már Ádám első színpadi ábrázolói keresztülvezették (az összes színeken át) a fenti öt színben megadott irányító utasítást és jelenetről-jelenetre idősebbnek, öregebbnek maszkírozták magukat, — tehát a szorosan vett utasításokon túlmenően belevitték „Ádám redivivus” történetébe a fokozatos testi hanyatlást, sőt azt (nem egy alkalommal kissé túlzottan) ki is hangsúlyozták. Érdekes ezzel szemben, hogy az *Ember Tragédiája* mélységeinek elhivatott bűvárai aránylag későn emelték ki az utasításokban rejlő eszmei tartalmat. Pedig az író tendenciája annyira átlátszó, hogy szinte lehetetlen bele nem néznünk, — és oly távlatos, hogy ellenállhatatlanul csábít a kielemezésre. Ádám, a felsőbbrendű ember, a nyájember sorsának elhivatott irányítója is alá van vetve a Föld, az emberiség, minden teremtmény közös sorsának: vénül a Föld, vénül az emberiség, de vénül, megrokkban a zseni is. Nemcsak a zseni, mint egyed, hanem a Zseni sub specie Aeternitatis is. Körülbelül így lehetne analízáló szavak szürke fotográfiájával megrögzíteni azt a messzeségekbe nyúló perspektívát, amely a jelmezekre vonatkozó — bár szakadékos — utasításokból kitetszik.

2.

Felmerülhet most már a kérdés: van-e az *Ember Tragédiája* egyéb jelmezes utasításaiban is az alapeszmére mutató tendencia. A fent elmondottak alapján ez már elvileg is valószínűnek látszik.

Ismételjük meg fenti módszerünket: állítsuk egymásutánba a jelmezeket és azután próbáljunk meg egymásutánjukból rendszert, alapeszmére mutató tendenciát kielemezni.

A jelmezek ebben a vonatkozásban Ádám társadalmi állásának, ha úgy tetszik „társadalmi pozíciójának” külső kifejezői. *Nap-*

isten fia, faraó az egyiptomi színben, — *hadvezér* a görög színben, *főúr* a római színben, *lovag* a konstantinápolyi színben, — *tudós* a prágai színben (a prágai színbe beleszótt álomszínnel később fogunk foglalkozni), — a londoni színben (a társadalom szemén keresztül nézve) már egyenesen *antiszociális* lény, aki sivár szélhámosságokkal próbál leányt csábítani, — a falanszterben már csak „álomkép“, egy agyonrendezett társadalmon keresztülcikkázó ősi, „zagyva“ eszme, mely pillanatnyilag egy *aszociális* lényvé, Ádámmá emanálódik, — a világűr-jelenetben az utolsó vékonyka szálak is megszakadnak, melyek Ádámot az emberi sorsközösséghez fűzik, — végre az eszkimó-jelenetben a faraói kép groteszk negatívja vetítődik elénk: Ádám ismét „napisten“ mint ott. A kör bezárult.

3.

Napisten fia, — hadvezér, — főúr, — lovag, — tudós, — antiszociális lény, — aszociális lény, — teljes kiszakadás az emberi sorsközösségből, — napisten torzképe: ez a jelmezek mögötti gondolati tartalom. Úgy hisszük azonban: lehetetlen észre nem vennünk, hogy e gondolati tartalmak *egymásutánjában* is van rendszer. Ádám jelenetről-jelenetre veszt a nyájemberek feletti uralmának külső eszközeiből, míg végre teljesen kiszakad az emberi sorsközösségből.

Az emberiség a vezetésére hivatott zsenit fokozatosan kizárja sorsának intézéséből: ez a vezérevesztett emberiség tragikuma, — a zseni fokozatosan elveszti uralmát a gondjaira bízott emberiség felett: ez a rangja-vesztett zseni tragikuma. A kettő együtt a világ történelme. Ezt az eszmei tartalmat fejezi ki az *Ember Tragédiája* jelmezeinek egymásutánja.

4.

Nem foglalkoztunk a párisi színnel, ahol Ádám mint „népember“ jelenik meg. Ez a szín — úgy látszik — ellentmond a fent kifejtett gondolatnak. Hiszen Ádám mint Danton majdnem visszaszerzte a faraói hatalom minden eszközét, a nyájemberek feletti teljes uralmat. Ne feledjük azonban, hogy a párisi szín nem azonos pozíciójú a többi színnel, hanem álomkép egy másik álomképben, — a tudós álma, ábrándja, „egy Minderwertigkeitskomplex-szel telített öregedő férfi Wunschtraumja“, amint azt Freudék ma mondanák. Ha ilyenek tekintjük a párisi színt, azt is meg tudjuk magyarázni, miért szötte bele itt Madách az egyik álomképet a másikba, ami eddig sokféle, olykor merőben ellentétes, de sohasem teljesen kielégítő magyarázatásokra adott alkalmat. A fentiek alapján kétségtelennek látszik, hogy Madách a francia forradalmat az emberiség történelmének általa meglátott végzetszerű rendszerébe nem tudta beleilleszteni, — a francia forradalom ellentmondott történelmi szemléletének. Az ellentmondást csak úgy tudta megszüntetni, ha a francia forradalmat álomképnek fogta fel és állította be.

(Meg kell itt, ha csak odavetve is, említenünk, hogy Madách korában szinte közhellyé szürkült az a beállítás, hogy a francia forradalom a beteg emberiség lázas álma volt. A francia forradalom eme megítélésének bibliographiai dokumentálásától ez alkalommal el kell tekintenünk.)

5.

Bár úgy hisszük, eléggé alátámasztottuk feltevésünket ahhoz, hogy elfogadható legyen, talán mégsem lesz felesleges, ha a matematika szokott módszerével megcsináljuk föltevésünknek ellenpróbáját is. Vizsgáljuk meg: kénytelen volt-e Madách az általa használt történelmi jelmezeket választani akkor is, ha egymásutánjukkal nem akarta volna a mű alapeszméjét kiszélesíteni, elmélyíteni. Szerintünk a görög jelenet frappánsabb lett volna, ha itt Szokratesz szerepel Miltiadesz helyett. Madáchnak azonban a „rangjavesztett zseni” jelmezeinek bemutatása során csak később volt szüksége egy tudós jelmezére (a prágai színben). Tehát elejtette a tudós Szokrateszt és egy hadvezér nem teljes hitelű tragédiáját állította be a görög színbe. A római színben nagyszerű lehetőség kínálkozott Madách részére Néró közismert alakjának színrehozatalával. Madách ezt is elejtette, mert nem illett bele történet szemléletébe, hogy a rangjavesztett zseniből ismét császár, a fáraóval egyenrangú valaki legyen. A középkorban Barabarossa Frigyes, Itália reménytelen szerelmese kiválóan tragikus alak. Ennek maszkját sem vehette fel Ádám, mert a „rangjavesztett zseni” szempontja itt is egy rangban, hatalomban alárendeltebb valakit (lovagot) kellett, hogy színre vigyen. Az újkorban Kálvin és Servet máglyatűzőn végződő vitája valósággal kihívja a feldolgozást: Kálvin a lelkiismereti szabadság nevében kénytelen máglyára vinni a lelkiismereti szabadság másik képviselőjét. Madách ezt a lehetőséget sem aknázhatta ki, mert Kálvin diadalmaskodó hitújító, nem pedig lenézett, szürke tudós.

Látjuk tehát, hogy Madách mindenki által jól ismert történelmi alakokat ejtett el, lemondott számos könnyű lehetőségről és mindvégig a nehezebb megoldásokat választotta, mert azok illettek bele történet-szemléletébe.

*

Azt hisszük sikerült bebizonyítanunk, hogy Madách az Ember Tragédiája jelmezeinek megválasztásával, azok tervszerű egymásutánjával műve eszmei alapját igyekezett kiszélesíteni, elmélyíteni. De ezen túlmenően azt reméljük, sikerült igazolnunk azt a felfogásunkat is, hogy célszerű volna az aprólékosabb analizisek útján nyert részleteredményeket beleilleszteni a mű világokat átfogó eszmei távlatába.

(Sikondafürdő.)

Gerhauser Albert.

LEGJOBB A LEHETETLEN.

Torkoltam hat napig a téglaport s a körkemence-füstöt,
Hát kaptam tíz ezüstöt.

Dobáltam én a téglát forró waggonokba, raktam nedves anyagot,
Az újjaimból vér szakadt és könnyökömön megfagyott.

Ugy elszáradtak karjaim, mint két kitépett nádszál.
Megkapta tőlem az adót a Császár.

Hát meghalok, lassan legyűr a téglapor s a
Lappangó láz, ha élni már kevés a morzsa.

Az égi tájak zengenek, jaj, merre is mehetnék?
Bármerre bújtam, bánatom és bűnöm is velem lép.

A pályaudvaron tolongok, mégis ittrekedtem.
Barátaim bolondok: legjobb a Lehetetlen.

Megálltam, mégis túlmegyek, nem szólok, mégis hallgat engem Valaki öröktől,
Folyton tovább a vad nyomortól és a gyáva gyönyöröktől.

Mert elfogyok én innen s elfogy bennem a világ egészen:
Növelt és eldobott, adott és visszavette részem.

Nem voltam fiatal, nem leszek én öreg sem:
Kisebb vagyok naponta, mert a Végtelen felé növekszem.

Mindent Magadnak követelsz: Elébed raktam Óbudán a téglát,
S gyulladt szemem a köporon keresztül is Feléd lát.

Nem tettem Nélküled tovább egyetlen cserepet sem,
Boldog vagyok, mert e világon semmit sem szereztem.

Boldog, kinek nincs fekhelye, boldog, kinek lakása jászol,
S mint jó gyümölcsleid elválnak már a fától, boldog, ki visszajut a Súly
[varázslatából!]

(Budapest.)

HORVÁTH BÉLA.

PARASZTOKHOZ MEGYEK.

(Mészáros József barátomnak, szeretettel.)

A városban hitvány kergeség,
rokonfaló gyűlölet árad.
Hozzátok futok, valahányszor
elfog a gyilkoló csömör,
a felbuggyanó ősz utálat.

Megfürdetem fáradt lelkemet
zsályaillatos tiszta csöndben.
Szemetekbe tekintek mohón:
új világ gyúl benne, a régi
eltűnt a bűn és vérözönben.

Cifra gyomok ragyogtak eddig
s ti voltatok a vadvirágok.
De tiétek az áldott harmat,
dús, buja illat, ősi szín,
lelketek szűz csodákkal áldott.

Ti vagytok most a magyar bimbó,
titokkal terhes új ígélet.
Tavaszt zúgó fiatal erdő:
kavarj tisztító szent vihart
s légy mindörökre győztes élet.

ÖLVEDI LÁSZLÓ. *)

---

*) A két éve elhunyt költő hagyatékából. Szerk.

EMLÉKEZŐ VERS.

Ősz férfi fogta a kezemet ma s mondta, hogy
téged is ősmert és közben, ahogy nézett, — esteledett.
Tizenkét éve a temetőben fekszel apám
s hogy emlékeztünk, mondta, már ő is arrafelé tart
a fél tüdejével.

Ha élnél, néked is már a halál zászlaja, ősz haj
lengene a fejed ormán
és a világ is reszketne körülötted!
de szökhén kerültél a lepedőbe te akkor
s férfifiad rád úgy emlékezik immár,
mint társára a harcos, ki
egyedül tért vissza a hosszú csatából falujába
s kettőjük tetteit meséli pipaszónál.

Nagy csata volt bizony az!
hogy haldokoltál, a kisgyerek én,
nagy diófaággal hajtottam rólad a halált s a
legyeket! s meghaltál mégis és én
egyedül tértem vissza, hírül hozni elested.

S bár mostani férfifiadnak már
asszony a gondja, sok gondja mögött
s göndör könnyekkel nem koszorúzza helyed;
tudja, hogy egyszer elveszti ő is a harcot és elesik
majd! ezért hát férfiként idéz, ha ritkán
rólad esik szó és összeszorítja utána a száját.

(Szeged.)

RADNÓTI MIKLÓS.

MAGYAR DIÁK PÁRISBAN.

Nagyon sokan vagyunk magyar diákok Párisban. Kétszázan. Dolgozunk, éhezünk, kilincselünk, elkeseredett küzdelmet vívunk a létért, a mindennapi kenyérért. Nem a Párisba utazó világjáró könnyű gondtalan életét éljük, nem járunk Baedekerrel a kezünkben, nem ismerjük a Champs-Élysées luxuséttermeit, nem ismerjük az idegen szemében annyira sokatigérő, sejtelmes, éjjeli Párist, a Montmartre bárjait, ahol valami kis szenzációkért, párisi frivolitásokért vagyონokat préselnek ki a tapasztalatlan idegen zsebéből. Mi csak a rohanó, küzdő Párist ismerjük. Kívülről gyönyörködünk a mulatóhelyek tündöklő, hívogató transzparenszeiben. Ha pillanatokra el is kábulunk a vágytól, hogy mi is megízleljük a gazdagok külsőségeiben fényűző, de alapjában tartalmatlan életét, a másik percben már közönyösen megyünk el a ragyogás mellett. Nagyon szegények vagyunk mi ehhez, párisi magyar diákok. Tanulni mentünk ki Párisba évekkkel ezelőtt. Régen... Tanultunk is. Eleinte Páris egyetemén szívtuk magunkba a tudományt. Volt pénzünk bőven, apáink dolgoztak, küldtek pénzt eleget. Később, elfogyott a pénzünk, bezárultak előttünk az egyetemek kapui, megtanultunk — élni. Kénytelenek voltunk. Apáink béli tára kerültek, a bankigazgatók vagyona bankjuk bukása alkalmával úszott el, a földbirtokosok tönkrementek, valutazárlatok jöttek.

Miért vagyunk mi, magyar diákok, az összes külföldön tanuló diáktársaink között a legszegényebbek? Miért kell nekünk tönkremennünk idegenben? Miért éhezünk? Miért nem jövünk haza? Miért érezzük magunkat idegenben, ha egyszer kénytelenek vagyunk hazatérni a saját hazánkba? Miért nem tud rajtunk beteljesedni a költő parancsa? Miért nem tudunk, valami fátumtól messzire űzve, otthon élni és halni? Ezer és ezer kérdés merül fel néha bennünk és ha megvizsgáljuk önmagunkat, nehezen tudunk ezekre választ találni. Talán a megismerés szomja ez. Talán őseink nyugtalan nomád vére él bennünk tovább...

Teljesen a magunk erejére vagyunk bízva. Párisban idegenek vagyunk és ez a tény már magában hordja a csökkentett létjogsultságot. A magyar államra nem panaszkodhatunk. A Párisi Magyar Diákegyesület havonta ezerkétszáz frank államsegélyt kap, melyet ebédsegély alakjában oszt szét a rászorult tagjai között. Nem nagy ez az összeg, de mindenesetre néhánynak napi egyszeri étkezést biztosít. Meg kell elégednünk ezzel is. Sohasem vehetjük biztosra, hogy megkapjuk-e következő hónapban is ezt a segélyt.

Az egyetemeken, eltekintve attól, hogy szeretnek összetévesztetni a románokkal, nagyon szívélyesen bánnak velünk. Egy olyan földről jötteknek tekintenek francia kollégáink bennünket, amelynek a lakói még nomád életet élnek és nyereg alatt puhítják a húst. Hátártalanul csodálkoznak azon például, hogy vasutainkon rádió van felszerelve. Történelmünkben csak Hunyadi János-t ismerik, de nem mint történelmi alakot, hanem mint keserűvíz-reklámot. Ment-

ségükre legyen mondva, hogy olyanokkal is találkozunk néha, akik tisztában vannak a trianoni igazságtalanságokkal.

*

Nizzába, a Nemzetek ünnepére elvitték minket, magyar diákokat. Tíz napra. Luxushotelekben laktunk, olyan szobákban, amelyekért Rockefeller- és Rotschild-ivadékok naponta száz pengőt is fizetnek. A szűkölködés legkeserűbb perceiben átálmodott ebédeket ettük végig. A gazdagok világa, a napfény, a tenger csillapítólag hatott tépett idegrendszerünkre. Nem kellett gondolkoznunk a holnap lehetőségein. Megfizettek minket, táncolnunk és énekelniük kellett. Szívesen tettük. Megmutattuk, hogy a nyomorgáson kívül ehhez is értünk, párisi magyar diákok. Magyar táncainkkal és dalainkkal meghódítottuk Nizza francia és idegen világának a szívét. Huszonnyolc nemzet elől vittük el a pálmát, azok — különösen déli, keleti és északi szomszédaink — nem kis bosszúságára. Monte Carloban erre az alkalomra összekuporgatott frankjainkkal a szerencsénket is megpróbáltuk, biztosra véve azokat az ezreket, amelyeket a szerencse különös kegye folytán utolsó tízfrankos bankjegyünkkel fogunk nyerni. De hiába, a pénz nem szeret minket, magyar diákokat. Optimizmussal mentünk be a kaszinóba, de optimizmussal jöttünk is ki, hiszen jövőre is lesz Nemzetek Ünnepe és jövőre is lemegyünk Nizzába... Tíz nap után újra ott ültünk a párisi *Kis pipá*-hoz címzett vendéglőnkben, újra át-átéltünk mindent, újra elbeszéltük egymásnak az út furcsaságait, kalandjait. És most várjuk a következő Nemzetek Ünnepet...

*

Hogyan és miből is élünk mi tulajdonképpen párisi magyar diákok? Nem volt szükségem baráti interwiew-kra, hiszen magam is kénytelen voltam ott kezdeni, ahol a többiek kezdték két-három évvel ezelőtt, amikor egyik napról a másikra ott álltak üres zsebbel a metropolis kellős közepén. Közel egy évig éltem köztük, nagyon jól ismerem egyénenként a viszonyaikat, a sorsunk pedig mindannyiunknak egyforma.

Szállodákban lakunk majdnem kivétel nélkül. Diákhotelekben. Nem luxushelyek ezek a rendkívül keskeny öt-hatemeletes szállodák, szűk feljárataikkal és a rendszerint igen mérges természetű *patron*-jaikkal, tulajdonosaikkal. Sajnos, ritkán tudunk mi magyarok fizetni, ezért nagyon sokszor megtörténik, hogy esti hazatértünkkor a szobakulcs helyén egy erélyes hangú fizetési felszólítást találunk a táblán felakasztva. Minden tehetségünket latba kell vetnünk, hogy szállásadónkat a másnapi föltétlen fizetésről meggyőzhessük. A hatodik emeleti manzard-szobáiban lakunk. Szobánk egy kereveten, asztalon, széken és mosdón kívül alig tartalmaz mást. Alattunk angolok, franciák, németek, kínaiak és négerek laknak. Mind diák.

Néhány hónapig az én pénzküldeményeim is rendesen érkeztek, később a szigorú valutakorlátozások miatt elmaradtak. Egy ideig bízva az otthoni összeköttetésekben, lehetett adósságot csinalni. De jöttek a mind reménytelenebb levelek a valutaszerzést ille-

tőleg. A hitelezők száma a minimumra csökkent és egy napon, társaimhoz hasonlóan én is üres zsebbel és egy csomó adóssággal a nyakamon álltam Párisban. Ki kellett még tartanom, tanulmányaim, a munkám további ott tartózkodásra kényszerítettek. Utolsó pénze-men hirdetésekkel tettem az újságokba, német-angol nyelvleckékre. Semmi eredmény... Átkoplalt napok és álomtalan éjszakák sem akartak semmiféle megoldást hozni. Francia részről összekötteté-seim nem voltak, hiszen a lehetetlenséggel határos áttörni az idege-nek elől elzárkózó francia társadalmi életnek vastag üvegfalát. Le-hetséges, de ide is pénz kell. Lerongyolódott, éhező párisi magyar diák nem képes erre. Cselekedni kellett.

Hol kezdjem? Végre félretéve minden idegenkedést, egy dél-után én is odaálltam a *Paris-Soir* kiadóhivatala elé, többszáz más rikkancs közé és vártam... Kölcsönkért pénzen vásároltam meg száz újságot, mert előre kell kifizetni az árusításra szánt példány-számokat. Hónom alá kaptam az újságcsomót és rohantam én is vé-gig az uccákon, ordítva: *Paris-Soir, Quatrième Edition*, — úgy, ahogy azt a többi kollégáimtól tanultam. Eleinte kissé rekedten, fé-lénken, — hiszen Istenem, először életemben voltam Párisban rik-kancs... Első működésemét ezen a téren nem is koronázta száz szá-zalékos siker, megmaradt harminc példányom, amellyel nem tudtam mit kezdeni. Nem lehet sokat keresni egy ilyen újságon, mindössze tizenkét centimes-ot, de kezdetnek ez is elég volt. Különösen az éh-ség lecsillapítására. Másnap már több önbizalommal és biztonsággal folytattam ezt az előttem már nem is annyira barátságtalan foglal-kozást. Összeismerkedtem a „kollégákkal” is. Beszélgettünk. Ter-mészetesen a témakörünk a „szakma” keretein belül maradt. Köl-csönösen érdeklődtünk egymás üzletmenetele iránt. Megmondtam, hogy diák vagyok. Öreg, tapasztalt újságárusok láttak el jóakarató tanácsokkal, olyanok, akik esténként készázötven-háromszáz újsá-got adnak el, akiknek már „stand”-juk is van. Ez abból áll, hogy valamelyik forgalmas métro-állomás kijáratánál állnak állandóan, éveken keresztül. Ha későn érkeznek is, nem foglalja el más a he-lyüket. Nincs féltékenykedés a „branche”-ban. A rikkancs-becsület és az élnihagyás joga biztosítja számukra a helyet. Sok barátot sze-reztem magamnak ezek közt az emberek között. Öreg anyókák saj-nálkozva néztek rám, talán azért, mert jobban voltam öltözve, mint a többiek. Nem fordultak el tőlem, mikor megtudták, hogy idegen vagyok. Legnagyobb részét munkanélküliek ezek, de sok közöttük az olyan, aki egész életén át újságot árult. Kis nyolc-tíz éves gyerme-kek is vannak közöttük. Sok a lecsúszott ösdiák, a magyar diákok pe-dig egész tekintélyes számban vannak képviselve. Megfogadtam tanácsaikat, másnap már a Sorbonne-nál álltam az újságjaimmal. Az este kiözlő diákoknak sikerült minden alkalommal eladni az összes példányokat. Nagyrészt ismertek, ennek köszönhettem azt, hogy újságjaim mind elfogytak. Későbbi találkozásainknál sohasem vettem észre, hogy egy pillanatig is éreztették volna velem azt, hogy néhány nap előtt újságot vettek tőlem. Ez már a francia de-mokrácia szellemének a hatása. Belátják azt, hogy élni kell és Pá-

risban az ember, különösen az idegen abból él, amiből tud. Nem tudom, hogy otthon, hasonló esetben, ugyanez a helyzet állott volna-e elő . . .

Sajnos az ujságárúsításból nem lehet meggazdagodni, sőt még megélni sem, ezért hamarosan „mellékfoglalkozások” után kellett néznem. Kiváló munkaadóra találtam egy fogorvos személyében, akinek a röpcéduláit kellett osztogatnom napi tizenöt frank fizetés ellenében. Naponta ezer röpcédula. Munkaadómnak az a különös kívánsága volt, hogy a röpcéduláknak csak egy részét osztogassam uccán, — (ez gyors munka, mert a járókelők kezébe egy helyett ötöt is lehet csúsztatni) — a többit pedig lakások ajtaján csúsztassam be. Nem a legkellemesebb munka volt naponta százötven-kétszáz emeletet megmászni. A házmesterek — akik az egész világon egyformák — nagyon gyanús alaknak nézhettek, amint nesztelenül lopódtam egyik emeletről a másikra, le-lehajoltam egy-egy ajtó előtt. Sűrűn keveredtem velük konfliktusba. A röpcédulaosztogatószakmában is nagyon sokféle ember, különösen diák dolgozik. Vannak, akik politikát is visznek a dologba, ezek a diákság royalista, szociálista, vagy éppen kommunista pártjainak az előadásait reklamírozzák, inkább csak szórakozásból, mint szükségből, mert itt lehet ordítózni, a francia diákság pedig nagyon kedveli a véleménynyilvánításnak ezt a formáját. Vannak azután, akik vendéglők, mozik címeit osztogatják. Magam fogorvost választottam. Sok a magyar diákok közt az *homme-sandwich*, a szendvics-ember is. Így nevezik, nagyon elmésen, a franciák azokat, akik elől hátul egy-egy reklámtáblát hordanak.

Természetes, hogy az ilyen változatos kenyérkereset mellett szellemi felüdülésre is joggal igényt támaszthattam. Ennek a költségeit egy harmadik foglalkozásom jövedelméből fedeztem. A szállodámban a kollégáim ruháinak a kivasalására vállalkoztam, természetesen lényegesen olcsóbb áron, mint a szabó.

Hamarosan azonban elhagytam ezeket a nem éppen szórakoztató, de változatos foglalkozásokat, mert egy olyat találtam, amelynek jövedelme, — mint később kitűnt — messze felülmulta az előző háromét. Kereskedelmi pályára léptem. Mezőkövesden készült magyar blúzokkal kezdtem foglalkozni. Nemcsak nagyon jó cikk ez, hanem divat is Párisban. (Kedves Olvasónóm engedd meg, hogy becses figyelmedet felhívni bátorkodjam erre a tényre, a magyar blúz divat Párisban és így semmi akadályja nincs annak, hogy Te is pártold a hazai ipart!) Nem akarok itt divattudósítást adni, hiszen ez nem az én szakmám, — bár Párisban az ember kénytelen mindent megtanulni. Az ideát akaratlanul adta meg egy egyetemi hallgató is ismerősöm, aki egy nap a Sorbonne könyvtárában magyar blúzban jelent meg. Nem volt nehéz kinyomozni a főelárusítót. Röviden csak annyit, hogy sikerült elárasztanom a Sorbonne nőhallgatóit magyar blúzokkal, melyeknek minden egyes példánya a népművészet mű-

remeke volt. Az ár egyéenként változott, aszerint, hogy ki milyen anyagi körülményeket árult el a külsejével.

Igy éltem én Párisban és így él a többi magyar diák is, legfeljebb csak nuance-beli eltérések vannak. Mások ujság helyett esetleg cukrozott mandulát árusítanak éjjel kávéházakban, vagy cipő-fűzőt, borótvapengét. De az tény, hogy a legelkeseredettebb küzdelmet kell vívni a napi kenyérért. Főületesen szemlélve a dolgokat, talán humorosan hatnak ezek, de a mélyükön ott láthatók a tragédiák, a lerongyolódott ruhák, a még lerongyolódottabb idegzetek, kiéhezett arcok, tüdővész, horpadt mellek. Egyik társunknak regényéről a legkompetensebb magyar írók adták a legelismertebb nyilatkozatokat, de kiadásról, amely a karrierjét alapozná meg, egyik sem akart hallani. Régi osztálytársam volt Erdély egyik gimnáziumában, hosszú évek után Párisban láttam újra viszont, négy éve élt a küzdelmes életet és üres óráiban — a második regényén dolgozik. Hazája nincs, nem akart román katona lenni, magyar állampolgárságot pedig nem tud kapni. Másik, apja bankigazgató volt, gazdag volt, egy év előtt még ezerötyszáz frankot kapott havonta. Megbukott a bank, benne a vagyon, ma mindennap csak délben kettőkor kel, hogy ne kelljen ebédelnie. Csak vacsorázni szokott, otthon főz, egyik nap lencsét, másnap rizset. Utána tanul éjjel háromig. Másnap újra kezd az egészet. Vajon meddig fogják bírni? Vajon meg fog-e mozdulni valaha a magyar társadalom a párisi magyar diákok érdekében?

*

El kell mondanom még egy kis történetet, amely nem tartozik ugyan szorosan a tárgykörömbé, de azért érdemes a megemlézésre, mert híven tükrözteti vissza a franciák kedves nemtörődömségét. A történet tulajdonképpen annak a frappáns politikai eseménynek a szükségszerű folyománya, hogy Herriot Franciaország háborús adósságainak törlesztését ígérte meg Amerikának, amely alkalmából a diákság Herriot-ellenes tüntetést rendezett. Szükségképinek azért mondom ezt, mert a francia diákok, különösen a royalisták, elengedhetetlennek tartják, hogy egy nekik nem-tetsző politikai eseményre tüntetéssel válaszoljanak. Az eredmény rendszerint negatív; a jelen esetben véleményem szerint semmi esetre sem tulajdonítható ennek a tüntetésnek a Herriot kormány bukása... A tüntetés alkalmával véletlenül tévedtünk egy barátommal a Quartier Latin főújtára a Boul'Mich-re. Százakra menő diáktömeg, mint egy torok ordította: *Pas un sou à l'Amérique! Pas un sou!* (Egy fillért sem Amerikának). Néhány perc múlva megjelentek a rendőrök autói a tömeg szétosztatására. Alig volt időnk körülnézni, máris megjelent a hátunk mögött két *flic*, párisi rendőr és udvarias „Par là, Messieurs! — Erre uraim!” felszólítással, rövid gallérjaik segítségével már tereltek is kettőnk egy rendőrautó felé, amelyben már körülbelül negyven tüntető diák ült. Beszállítottak bennünket a rendőrprefektúra gyűjtőfogházába, ahol egy közös terembe csuktak be mindannyunkat. A kedélyek egyáltalán nem csillapodtak le, sőt ellenkező-

leg... A kiabálás a börtönben sem szűnt meg és az egész diáktömeg a Kongó-négerék harci táncaihoz hasonlóan ugrált körben összefogózva a *Pas un sou*... hangjai mellett. Természetesen mi is kénytelenek voltunk velük lármázni, ha másért nem, az akaratlanul vállalt szolidaritás megőrzése céljából. Dicséretére legyen mondva a párisi rendőrségnek, nem hagytak bennünket éhezni. Csokoládét és kenyeret kaptunk megfelelő mennyiségben. (Szegény barátomat, aki bármilyen siralmas körülmények között élt is, mégsem elégítette ki ez az egyszerű lakoma, mert éppen ezen az estén volt vacsorára hivatalos és erre számítva takarékoskodási szempontból az ebédjéről mondott le.) Kevésbé kedélyesen fogta fel a dolgot a német diák, aki aznap érkezett Párisba és életében először látta a Boulevard St.-Michelt. Egy ucca után való érdeklődését a *flic* valószínűleg félreértette és őt is a rendőrautóban helyezte el. Hasztalan fenyegetőzött a német konzulátussal, őt sem bocsájtották előbb szabadon, mint bennünket. Hat óra hosszán át tartott ez a kénytelen fogság és éjjel tizenkettőkor igazoltatás után, egyenként kiengedtek bennünket. Így válik az ember Párisban börtönviselt egyénné...

*

Néhány hét óta vagyok itthon. Tanulmányaimat bevégeztem, haza kellett jönnöm. Nagyon sokszor kimondhatatlan honvágyat érzek Páris után.

(Szeged.)

Institoris Gyula.

ESZMETÖREDÉKEK.

VERLAINE ELSŐ ÉVEI A MAGYAR KRITIKÁBAN.*)

Verlaine felbukkanása Magyarországon csak két évvel utóbb következik be, mint Németországban: 1894-ben. Németország már előbb megérett Verlainere, mert az irodalma párhuzamosan haladt a francia áramlatokkal, földrajzilag és irodalmilag közelebb esett Franciaországhoz. A francia irodalom és kultúra Magyarországon addig csak könyvformában volt, mert a magyar írók az idegen irodalmak életébe jóformán teljesen csak könyvön keresztül kapcsolódtak bele. A kilencvenes évek írója először keres közvetlen kapcsolatot Párisval. És ez az első korszaka Magyarországnak, amelyben a szellemi élet szeme határozottan Páris felé fordul. Egyszerre cikkek jelennek meg a Budapesti Szemlében a francia szellemi élet nagyjairól, újonnan megjelent könyvekről, modern francia regényfordítások bukkannak föl a napilapok hasábjain és míg az előző korok sajtója az osztrák befolyás hű tükré, most francia hatás lép ennek a helyébe. Haraszti Gyula 1891–92-ben Brunetiere újonnan megjelent tanulmányain keresztül¹⁾ ismerteti a francia literatura multját. A következő esztendőben tanulmányokat közöl E. Faguetről, E. Augierről és sorozatos cikkeiben eljut a szimbolizmusig.²⁾ Haraszti egyforma veszedelemnek érezte a festészetben az impresszionizmust, a zenében Wagner akarásait és a költészetben a szimbolizmust. Művészi anarchiának tekintette ezeket az irányokat, amelyek ellen tiltakozni kell az irodalmi tradíciók nevében.³⁾ Baudelaireben látta a szimbolizmus igazi vezérét, de a látható feje szerinte is Verlaine volt.⁴⁾ Haraszti Gyula a francia kritika akkori általános hangulatát szólaaltatta meg, amikor (1894-ben) közönséges misztifikációnak mondja a francia szimbolizmust,⁵⁾ 1900-ban pedig Sully Prudhomme-t nevezi ki „a francia lírikusok ezidőszertint legutolsó igazán kimagasló, teljesen kifejtett, eredeti egyéniségének”.⁶⁾ Míg 1894-ben még A. Lemoine a modern idők legnagyobb költője, 1900-ban már Sully Prudhomme vagy Leconte de Lisle:⁷⁾ a lényeg, hogy Haraszti ugyanazzal a módszerrel dolgozik, mint a francia kritika, amely mindig megtalálta a „poète mineur”-jeit, akiket dicsérhetett a nagyok rovására.

*) Részlet egy nagyobb tanulmányból, amely *Verlaine a kritika tükrében* címmel a szegedi egyetem Francia Intézetének kiadásában jelent meg (1933).

¹⁾ Nouvelles questions de critiques és Études de littérature contemporaine.

²⁾ Haraszti Gy.: A legújabb francia líra. Hazánk, 1894. 20. szám.

³⁾ „Anarchia és dynamit: ez járja most mindenütt, társadalmi téren éppenugy, mint a szellemi világban, művészetben és irodalomban. Mindenütt lábbal tiprása annak, amit eddigelé helyesnek és szépnek tartottunk. A festészetben a rajz körvonalai merevek, a színezés fakóságig tompa vagy bántóan éles iparkodik lenni, így kívánja a praeraffaelita vagy impresszionista irány. A zenében a század egyik legnagyobb lángelméjének a szélsőségeibe kapaszkodó wagnerianizmus a hangadó, mely minél több beleje nem tartozó eszmét akarván belevinni s minél inkább ki akarván belőle szorítani igazi lényegét, az érzelmeket, maholnap egészen üres szóvá fogja átváltoztatni a zeneiség fogalmát.”

⁴⁾ „... a decadensek láthatatlan feje a líra Zolája Baudelaire, — a látható fő viszont Verlaine Pál vállaira nehezedik bozontos szakállal, bohémélete zavaros hányatottságai közt töltött ötven év súlyával és kopaszságával.”

⁵⁾ „Sehol sem erősebb a misztifikáció s sehol a tehetségek fogyatékosága miatt oly rikítóan nem jelentkezik, mint a legújabb francia lírában, mely a neveléségeknek egész bedlam-ja.”

⁶⁾ A parnasszusi költők Franciaországban. Budapesti Szemle, 1900.

⁷⁾ Haraszti Gy.: A francia lírai költészet fejlődése. Budapest, Kísf. Társ. kiadása, 1900.

Haraszi Gyula cikkei, René Doumic és G. Vicaire ismertetései hozzák be hozzánk a kilencvenes évek elején a *fin de siècle* irodalmi komplexumát. Ez annál érdekesebb jelenség, mert míg R. Doumic odahaza a szimbolizmus legkövetkezetesebb ellensége, külföldön, a német kritikában, védelmébe veszi Verlaine-t Max Nordau-val szemben, és nálunk is védőíratot publikál.⁸⁾ Elismeri ugyan, hogy az új irányban sok a túlzás, de az idealizmus szerencsés és izmos újjászületését látja benne . . .

A következő esztendőben az *Élet* c. folyóirat hosszú cikket hoz G. Vicairetől,⁹⁾ amely ismerteti Verlaine emberi lényét — irodalmi jelentőségét alig is érinti — és átlántálja hozzánk a francia kritika összes frázisait: a Verlaine-külső leírását, a faun, a *homo duplex* legendáját, a Verlaine-Villon összehasonlítást. Ezzel a cikkel tudomást vesz a magyar kritika Verlaineről, a benne fölbukkanó motívumok nemcsak a német kritika általánosságai, hanem a magyar kritika untig ismételt közhelyeivé is lesznek és a nekrológok híven tükrözik is, hogy a G. Vicaire adta nyomon kritikussaink szorgalmasan haladtak tovább. Főleg franciákból merítenek: idézik Jules Lemaître-t, Anatole France-ot, Huysmans-t, nyoma van A. Beaunier könyvének, a Van Beverléautaud féle anthológiának, írnak Ch. Donos „Verlaine intime”-éről. Annyira beleivódik a magyar kritikába a szimpatikus, idealizált Verlaine-portré, hogy Donos objektivebb leírása agresszív ellenállást vált ki nálunk.¹⁰⁾ E. Lepelletier életrajza alapján ismertetik később az életét, a nyomorát, leírják a Gestas-legendát, a *Confessions* és a *Poètes maudits* Pauvre Lélianja alapján az egyéniségét. A Párisba kikerült kritikások egyéni impressziókkal is hozzájárulnak az ilyenmódon kialakult képhez: a temetés pontos leírását éppen úgy megkapjuk, mint a szobor leleplezését. Szabó Dezső 1911-ben már kis bibliográfiát közöl, amely nemcsak francia munkákat, hanem német és olasz cikkeket is említ.¹¹⁾ A francia kritika főbb szempontjainak elég hű tükörképét kapjuk a magyar Verlaine-irodalomból, míg a németektől a kritika csak egy-egy megjegyzést vesz át: a költő-cigány jelzöt és Szabó Lőrincnél megtaláljuk Verlaine utolsó szavainak legendáját, úgy, ahogy azt a németek mondják el.¹²⁾ A német Verlaine-kritikát nem ismerik idehaza. Egyedül Czirbusz Géza említ német Verlaine-fordítókat: P. Heyset, O. Haendler-t, F. Dahnt. de a legnagyobbakról, Stefan Zweigről, R. Dehmelről, Stefan Georgeről mitsem tud.¹³⁾ Szabó Dezső is tanúságot tesz róla, hogy ismeri Max Nordau könyvét¹⁴⁾ — de ezek mind csak elszórt megjegyzések: a Verlaineről foglalkozók legnagyobb része francia munkák nyomán halad és a német Verlaine-kritikáról mitsem tud.

Az erkölcstelenség vádjá megszólal a magyar kritikában is. Nálunk éppen

⁸⁾ R. Doumic: A francia irodalom mai áramlatai. Pesti Napló, 1894. 276. sz.: „Végre a költészetben az, amit decadentizmusnak, szimbolizmusnak neveznek, nem egyéb, mint szabadulni törekvés a tulságosan szigorú formáktól, melyeket a parnasszusiak megszabtak . . . De annyi bizonyos és ez biztató jel a jövőre nézve, hogy az irodalmunkban most működésben levő összes irányzatok az idealizmus szerencsés és izmos újjászületésére vallanak.”

⁹⁾ Verlaine Pál. *Élet*, 1895. 50, 52. sz.

¹⁰⁾ Cibos: Verlaine. Jövendő. 1906. N. 3.

¹¹⁾ Tanulmányok és jegyzetek. Paul Verlaine. Budapest, Táltos, 1911.

¹²⁾ Paul Verlaine válogatott versei. Bevezetés. Bpest, Pandora. 1926.

¹³⁾ Verlaine Pál. Magyar Állam. 1907. 236. sz.

¹⁴⁾ Szabó Dezső: Tanulmányok és jegyzetek. Paul Verlaine. Bpest, Táltos.

úgy, mint Németországban, a világi irodalom dobja felszínre, de a legsúlyosabb érvekkel a papság támad: Prohászka Ottokár püspök kiváló egyénisége és főpapi tekintélyének erejét veti latba, hogy megakadályozza az új irány térhódítását. És ez a vád még 1911-ben is aktuális, amikor Verlaine már meglehetősen beérkezett Magyarországon: Bittenbinder Miklós a Katholikus Szemlében óvja a magyar közönséget Verlaine hatásától.¹⁵⁾ A vallás-erkölcsi világnézet nem is tehetett egyebet, mint állást foglalt az új életölfogással szemben . . .

A magyar kritika szempontjai jórészt a franciáktól kaptak. Az elmondottakhoz járul még egy szempont, amely a magyar Verlaine kritikát a franciához hozza közelebb és amelytől a német kritika leszűrődött Verlaine-látása mindvégig ment maradt: a generációk világnézeti harca. A századvég Párisjárt fiataljai nemcsak propagálják Verlainet, hanem a hatása alá is kerülnek és vele együtt mindannak a nagyvárosiasságnak, életben, költészetben, ami Páris jelent. Literaturánkba, amely a népies és nemzeti irány jegyében fejlődött, idegen elemként Tőpakodik a nagyvárossá alakuló Budapest új hangja — és ehhez az irodalomhoz még hozzá nem szokott kritikusaink erkölcsstelennek deklarálják a nagyvárosi irodalmat és hazafiatlannak a nagyvárosi témák keresését. Minthogy pedig a kilencvenes évek Budapestje még nem nyújthatta azokat a témákat, amelyre a nagyvárosi életet megsejtő fiatalok vágynak, az új irodalom Páris felé gravitál: a Murger-i romantikából hazahozzák a Perdita-kultuszt, amely Reviczky Gyulánál még könyvélmény, Baudelaire-hatás. Helitai Jenő már helyi impressziók alapján honosítja meg nálunk a chansont, Szilágyi Géza pedig a *Tristiában* még a franciákon is túl akar tenni leplezetlen erotikájával . . . Ezek az írások nagy viharokat váltottak ki a magyar irodalmi életben: az idősebb kritikusoknak új és túlmerész volt a hang és a külföldi források felé fordultak támadásaikkal.

Babits Mihály *Irodalmi Problémák* c. kötetében részletesen tárgyalja a magyar irodalomnak azt az öröktől fogva meglevő kettős tendenciáját, amely egyrészt Nyugatról hoz inspirációt, másrészt féltve őrökdi hagyományai felett. Arra a konklúzióra jut, hogy a nagyok mindig át tudták magukban dolgozni az idegenből kapott elemeket és végül is egy új nemzeti karakterisztikummal színesítették a világirodalom szövetét. Csak az epigon-korszakoknak van uniformizálóan kozmopolita jellege és ilyen a kilencvenes évek irodalma is. Babits a századforduló magyar szellemi életét ezzel híven jellemezte, de mi úgy gondoljuk, hogy a „szürke“ kozmopolitizmus hozta el mégis hozzánk a friss irodalmi életet: a nagyvárosi újság és ucca életét, amely fröembernek nemcsak munkaalikalom, hanem új élmények lehetősége is. Ennek a másfajta életnek, a „szürke“ kozmopolitizmusnak igaz magyar dalnoka, a kiteljesedése lett Ady Endre, aki redakcióban, a nagyvárosi író munkahelyén kezdi pályáját és már kora ifjúságában, Nagyváradon beoltódik ezzel a kozmopolitizmussal. Az irodalmi vihar igazán csak az ő fellépésekor tört ki. Az Ady-kritikában a konzervatív tábor Verlaine nevét ütökártyaként használja, hogy bebizonyítsa Ady epigon-voltát, — Adyn keresztül támadja Verlainet és Verlaineen keresztül Adyt. A modern francia irodalom a századforduló Magyarországon világnézeti harcot váltott

¹⁵⁾ A décadence problémája. Magyar Állam. 1935. 257. sz.

¹⁶⁾ Bittenbinder M.: Verlaine. Katholikus Szemle. 1911.

ki, az apák és fiúk harcát, éppen úgy, mint saját hazájában és ezekben az összecsapásokban a szimbolizmusnak és Verlaine-nek tulajdonképpeni lenyege másodrendű. Verlaine egy újjáalakuló magyar élet és irodalom mintája, első impressziója. Rajta keresztül féltik a magyar tradíciókat az öregek és akarnak újítani a fiatalok.

(Szeged.)

Gedeon Jolán.

DUGONICS ANDRÁS ISMERETLEN MUNKÁJA.

A ferencesek szeged-alsóvárosi kolostorának könyvtárában Dugonics Andrásnak ismeretlen nyomtatott munkájára akadtam. Címe:

Propositiones / Ex / Universa Philosophia Selectae, / Quas / Nominis Senatus, / Populique / Liberae Regiaeque Civitatis Szegediensis, / Viris Nobilitate, Et Opibus / Eximiis / Amore Communis Boni, / Fide Erga Regem, / Pace, et Bello / Semper Claris, / Fundatoribus / Scholarum: Piarum / Munificentissimis, Benevolentissimis / In Testimonium Pietatis, Atque Observantiae / Dicatas / Publice Propugnandas Exposuit / M. Andreas Dugonics / A. S. Angelo Custode / Ex / Institutionibus / P. Paulini Lihan A. Nativitate B. M. V. / Anno MDCCLXI Die / Szegedini // Magna-Karolini Impress. Per Stephanum Pap.

Példányunk — amely eddigi tudomásunk szerint unikum — Dezericzky Ince piarista történetíró Attila c. művével van egybekötve. Nagy nyolcadrét alakú, 28 számozatlan oldal terjedelmű, latin nyelvű. Tartalma szerint vitatkozásra alkalmas tételeket, kérdéseket foglal magában. Két részre oszlik. Az első része 110 tételből áll, mégpedig az 1—11. kérdés *ex logica*, a 12—24. *ex metaphisica*, *ex ontologia*, a 25—31. *ex cosmologia*, a 32—40. *ex psychologia*, a 41—47. *ex pneumatologia*, a 48—58. *ex physica generali*, az 59—110. kérdés pedig *ex physica particulari*. A második részben *ex mathesi selecta theoremata, et problemata*. A tételek között Leibniz, Malebranche, Spinoza, Descartes, Wolf, Hobbes, Berkeley, Michael Fardella, Newton, Muschenbroeck tanításával találkozunk.

Dugonics Andrást (akit rendje a Szent Öröngyalról nevezett el) nagykárolyi teológus korában Lihan Paulin oktatta a filozófiára. Dugonics kiváló skolasztikus volt. Hamar résztvett a nyilvános vitatkozásokon. Kéziratban több defensioja maradt fenn. 1761-ben atyai jóakarója, Tapolcsányi Gergely rendfőnök hazahelyezi Szegedre. Szegeden ekkor még nem volt filozófiai kurzus. Tapolcsányi szeretné megszervezni. Vezetésére éppen a kiváló készségtű Dugonicsot szemelte ki, aki emellett még szegedi fi is. Az iskola-fenntartó Várost is igyekezett hozzájárulásra bírni.

A filozófia ajánlására a gimnázium 1761 okt. 18-án ünnepélyes vitatkozást rendezett, amelynek szónoka Dugonics volt. Latin beszéde megvan a Nemzeti Múzeum Dugonics-iratai között.)*

A füzet valószínűleg ennek a nyilvános vitatkozásnak tételeit tartalmazza. Erre a címben foglalt ajánlás hangjából is jogosan következtethetünk. Az ünnepen ott voltak a városi tanács tagjai, egyházi és világi notabilitások, akik e ki-

*) Mindezekre nézve v. ö. Prónai Antal: Dugonics András életrajza. Szeged, 1903, 31-37. s. köv. 1.

nyomtatott tételeket kézhez kaphatták. Fennmaradt példánya talán az alsóvárosi guardiáné volt.

A munkának Dugonics későbbi írói pályája szempontjából nincs jelentősége,*) de korai bizonyossága szülővárosával való bensőséges kapcsolatának. Érdekes dokumentum továbbá annak a virágzó, társadalmi jellegű kultúréletnek, amelyet a kegyes iskola itt Szegeden inspirált és amelynek teljes földerítésével még ma is tartozunk.

(Szeged.)

Bálint Sándor.

PESTHY GÁBOR NOMENCLATURÁJÁNAK EREDETE.

Melich János a *Magyar szótárírodalom* című értekezésében foglalkozik Pesthy Gábor 1538-ban, Bécsben kiadott *Nomenclaturájával* és különféle feltevések alapján igyekszik megállapítani, hogy melyik munka szolgált a *Nomenclatura* alapjául, illetőleg kinek előzőleg megjelent szógyűjteményét egészítette ki a magyar nyelvű résszel. Pesthy ugyan munkájának előszavában említi egy *Nomenclatura quinque linguarumot*, de a valószínűség amellett szól, hogy a régi szerzőknél tapasztalható módon nem pontos a cím idézésében.

Melichnek az a feltevése, hogy Singrenius bécsi könyvnyomó 1513-ban kiadott háromnyelvű *Dictionarius*a bővült hat nyelvűvé. Ezzel szemben Toldy Ferenc azt föltevelte (*A magyar nemz. irod. tört.* 67.), hogy Pesthy az 1531-ben Nürnbergben megjelent *Vocabularius utilissimus quinque linguarumot* használta. Toldynak ez a föltevése, miként megállapítani sikerült, fedi a valóságot, hiányzik azonban nála is a munka teljes címe, sőt az ötcímű könyv latin címét is megfordítva közli. A valóságra rávezet bennünket Denis, aki Wiens *Buchdruckergeschichte* c. munkájában (387—88 l., 405 szám) Pesthy *Nomenclaturájánál* a következőket mondja: „Pesthi hat dem Vocabularius utilissimus quinque linguarum Lat. Ital. Gall. Boh. Alem. Norimb. apud Frid. Peypus 1531 4° vor sich gehabt wie mich das Exemplar auf der Kaiser. Hofbibl. durch Gegeneinanderhaltung lehren.“ Valószínű, hogy Toldy is Denisből idézi a mű rövidített címét, de nem történik nála utalás arra, hogy az eredeti példány ismeretes-e előtte, illetőleg annak valamely példánya mely könyvtár birtokában van.

A könyv ismert példánya jelenleg a bécsi National-Bibliothekben van, jelzete „46. S. 35.“ Pontos címe: *Qvinque lingvarvm vtilissimvs vocabularius: Latinae, Italicae, Gallicae, Bohemicae, & Alemanicae, valde necessarius per mundum versari cupientibus. Vocabulista de le cinque lingue. Cioe Latina, Italiana, Franzosa, Bohemica, & Todescha. Vocabulere de sinc languages: Latins, Italien Francoys Bohemic, & aleman. Vocabularz paterzy rzetzi Latinie / Wlasky / Frantzosky / Czesky / Niemetzky. Vocabular Funfferley sprachen / Latein / Welisch / Frantzösisch / Behemisch / Teutsch. M. D. XXXI.* Az utolsó oldalon: Norimbergae apud Fridericum Peypus. Anno, D. M. XXXI. A könyv 4°, 9 számozatlan ívből áll (I + A—H).

Melich János is rámutat az alapul szolgáló, de előtte ismeretlen munka fontosságára, hogy a Pesthy *Nomenclaturájának* bevezetésében lévő kétséges helyek tisztázhatók legyenek. Sajnos azonban erre nincs mód, mivel a két kiadásnak bevezetése egyezik. Itt közlöm a két francia bevezetést:

*) Mindenesetre érdemes volna kinyomozni, miképpen tükröződik a tizennyolcadik század európa gondolatvilága a későbbi „magyaros“ író fiatalkori munkájában. (Szerk.)

1531

Tres vtils vocabuliste adaprêdre pur ceulx qui desirasse : sans aler ale scole : come artisans et femmes Ancora le Franzoys peur aprendre : Latine : Italien : Boemic et Aleman : et chascun deulx peult aprendre Franzoys : pour quoy ence liure si se cõtient tous les nomes vocales et paroles q̃ on peult dire emplusieurs manieres. Se liure se apelle entree et porte de ceulx qui veulent aprendre et comprendre Franzoys : o Italien : le quel e de grant vtilite pour ceux qui vont praticât pour le monde : ou soit Franzoy Italië Boemic ou Alaman qui veult tres bien entendre et comprendre ses quatre langages : al's langage : il fauldra scauoir : al's sauoir les differêze des littres : A. b. c. Ence point que trouverai de sa driere e scrit ence present liure. La premiere lre de differêze si est c. le quel ciray pour. s quant il sera au fin della parole : comât : fosse comenze. Et paregliemanton tu trouera en frâsoy ch il fault pronuncier p. z. comant dimenche id est domenca. Et ou au miten dela parole sera s. non la fault pnuncier mes dire comantella ni-fusse point Comât seroy a dire il est et paregliemant vost o pour quoi il fault pronuncier il et et vot re : et ausi aultre che non fault pronuncier l et ou sera r ausi il fault fere comant ledit de c. non pronuncier. verbi gracia in casa delli todeschi alla maison de alemans cieo aleman.

(Pe sthy) 1538

Tresvtils vocabuliste adprendre pur ceulx qui desirasse : sans aler ale scole : Come artisans et femmes encore le Franzoys peur apredre : Latine : Italien : Boemic : Hungros : et Aleman : et chascun deulx peul aprendre Franzoys : pour quoy ence liure si se contient tous les nomes Uocales et paroles que on peult dire emplusieurs manieres. Se liure se apelle entree et porte de ceulx qui veulent aprendre et cõprendre Franzoys o Italien : le quel e de grant vtilite pour ceux qui vont praticant pour le monde : ou soit Franzoy : Italien : Boemic : Hungaric : ou Alaman qui veult tres bien entendre et cõprendre ses sinque lengages : al's langage il faulbra scauoir : al's sauoir les differenze des litteres. A. b. c. Ence point que trouverai de sa driere e scrit ence present liure. La premiere litere de difference si est c. le quel liray s. quant il sera au fin della parole : Comant fosse comenze. Et pareglimanton tu trouera en Fransoy chil fault pronuncier per z. comant dimenche le est domenica. Et ou au mittendela parole sera s. non la fault pronuncier madire comant ella ni fosse point comant seror a diro il est et paregliemant vost o pour quoi il fault pronuncie il et et votre et ausi aultre che nō fault pronuncier l. et ou sera f ausin il fault fere comant hedit de c. non pronuncier. Uerbi gratia in casa delli todeschi alla maison des alemans cieo aleman.

Hogy tehát a Melich által tisztázandónak jelzett kérdések dolgában ítéletet mondhattunk, ismernünk kellene azt a még régebbi szógyűjteményt, amely az 1531 évi nürnbergi kiadásnak is alapjául szolgált. Ennek a munkának előszava nincs és így belőle nem állapíthatjuk meg, hogy melyik kiadásnak a kibővítése. Bizonyos támpontok azonban rendelkezésünkre állanak és ezekből megtudjuk a szógyűjtemény egyes kiadásait. Graesse (*Trésor des livres rares et précieux*, VI : 385) szerint megjelent egy *Quinque linguarum utilissimus Vocabulista* : Latine, Italice, Gallice, Hispanice et Alemanice valde necessarius per mundū versari cupientibus. Norinbergae. Frid. Peypus 1529. Ugyanő adja a következő 1531-es kiadás rövidített

címét is: *Vocabularius quinque linguarum* Ital. Lat. Gall. Boh. et Alem. Norimb. Frid. Peypus. 1531. Brunet (Manuel du Libraire V:1342—43) már tovább megy és jelez egy 1533-as nürnbergi *Vocabularius*-t melyben a spanyol a csehvel van helyettesítve. Brunet az előző kiadást nem ösmerte és valószínű, hogy az 1529 és 1533-as szógyűjtemények egybevetése által állítja a nyelvek kicserélését. Szerintem az 1531-es kiadás is e sorozatba tartozik és itt lett a címben lévő *Vocabulista* megváltoztatva.

Érdekes volna a szógyűjtemény teljes fejlődését megállapítani. Az egyes kiadások összehasonlítása igen értékes anyagot szolgáltatna a kutató számára.

(Szeged.)

Droszt-Tonelli Olga.

ALFÖLD.

SZEGED RÓMAI KÖVEI.

A bolognai származású Giuseppe Ariosti, aki a XVIII. század elején mint a Gaier-gyalogezred kapitánya Erdélyben állomásozott, buzgón gyűjtötte az ott található római feliratos köveket. Gyűjteményéről 1722-ben részletes leírást küldött a veronai Scipione Maffeinek, aki akkor Firenzében tartózkodott. Maffei, felismervén a gyűjtemény nagy jelentőségét, azonnal értesítette arról a bécsi udvarnál tartózkodó Apostolo Zeno-t, azzal a kéréssel, hogy hívja fel III. Károly figyelmét Ariosti gyűjteményére. Ez meg is történt, mire III. Károly úgy rendelkezett, hogy az Ariosti által összehozott gyűjteményt, nehogy az valamikép elkallódjék, szállítsák fel mihamarább Bécsbe az udvari gyűjteményekbe. Ariosti örömmel engedelmeskedett a királyi parancsnak és a 64 darab-
ból álló gyűjteményét négy bárkára (vagy tutajra?) rakva útnak indította a Maroson és a Tiszán át Bécs felé. Az egyik hajó azonban a Maros torkolatánál Szeged mellett a rajta levő 17 kövel együtt elsüllyedt, csak a többi három hajó érkezett meg Bécsbe. Szerencse, hogy Ariosti pontos leírásában megmaradt ennek az elsüllyedt 17 feliratos kőnek a leírása is. Ariosti maga készítette el nagy gond-
dal gyűjteményének a leírását, amelyet éppen az elveszett emlékek gondos leírása tesz igen becsessé. Mommsen Ariosti katalógusának négy példányát ismerte (Corpus inscriptionum latinarum, vol. III. p. I. pag. 157.), amelyek közül egy Bécsben a Nemzeti Könyvtárban, egy a veronai Káptalani Könyvtárban (ez valamikor Maffeié volt), egy a veneziai Marcianában volt, ez utóbbi Apostolo Zeno birtokából került oda. Végül ugyancsak a bécsi Nemzeti Könyvtár őrzi a katalógusnak egy 1754-ben készült latin fordítását, amely az ágostonrendűek könyvtárából származik.

Ariosti katalógusának — *Inscrizioni antiche trovate, e raccolte tra le rovine delle quattro principali colonie romane della Transilvania.* — egy kéziratos példánya megvan a Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárának olasz gyűjteményeiben is, jelzete: Oct. Ital. 5. Innen ismertette Alberto Gianola egy most megjelent értekezésében (*Di antiche lapidi romane trovate nel 1722 in Transilvania dal Conte Giuseppe Ariosti Bolognese.* Bologna, 1931. pp. 16). Gianola igen hasznos munkát végzett, amikor nemcsak felhívta a figyelmet a budapesti kézira-
tra, hanem közölte abból Ariostinak a császárhoz intézett előszavát is, amely eddig kiadatlan volt, bár igen becses szempontokkal szolgál Ariosti gyűjteményének létrejöttéhez. Gianola felveti a budapesti kézirat eredetének a kérdését is és itt valami elkerülvén a figyelmét, egy meglepő felfedezésre jut, amelyet szükségesnek tartunk helyreigazítani. Azt írja ugyanis Gianola, hogy bizonytalan, vajjon a budapesti kézirat egyike-e azon három, fentebb már felsorolt olasz nyelvű kéziratnak, amelyet Mommsen ismert, vagy pedig egy előtte ismeretlen példány. Sőt Gianola még azt a kérdést is felteszi, vajjon nem késői másolat-e ez csupán? Gianolanak ezek a felfedései annál feltűnőbbek, mert hiszen neki alkalma volt a budapesti kéziratot behatóan tanulmányozni.

Már a kézirat futólagos áttekintéséből is nyilvánvaló, hogy a budapesti példány nem XIX. századi másolat, hanem még a XVIII. században készült. Az írás típusa, a kézirat bekötése mind a XVIII. század közepére utal. Az sem probléma, hogy ez a kézirat nem 1870 óta került a Magyar Nemzeti Múzeumba, mert a

könyvtábla belső borító lapján a következő ajánlás olvasható: „Musaeo Hungarico in Tesseram perpetuae observantiae d. d. d. Joannes Petrus Cerroni incltyti Moraviae et Silesiae gubernii primus Secretarius et Librorum Revisor. Die 25 Junij 1810.“ Világos tehát, hogy ez a kézirat 1810-ben, mint Cerroni ajándéka került a Múzeumba.

Az ajándékozó Cerroni személye sem ismeretlen az irodalomban. Életrajzi adatai bőven megvannak Würzbach lexiconjában (Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich, II. Teil, p. 324.). Johann Peter Cerroni egy Morvaországban megtelepedett lombard kereskedő fia, 1753. május 15-én született a morvaországi Hradschinban. 1785-ben a morva-sziléziai állami birtokoknál kamarai titkár lett. 1789-ben a brünni kormányzósághoz titkárrá nevezték ki. Történelmi és diplomatikai ismeretei miatt nagy szerepe volt a II. József által felosztatott kolostorok kulturájának leltározásánál és értékesítésénél. Saját gyűjteményének alapjait is ekkor vetette meg Cerroni, aki egész vagyonát a kolostori könyvtárakból származó régi kéziratok és könyvek vásárlására fordította. Amikor 1826 szeptember 3-án meghalt, hatalmas könyv- és kézirat-, valamint metszetgyűjtemény maradt utána. Ezt a gyűjteményt azután Bécsben 1833–34-ben, három részletben elárverezték. A gyűjtemény katalógusa, amelyet Johann-Jacob-Heinrich Czikanann állított össze (*Bibliotheca Cerroniana* seu Catalogus librorum. . . . Vienne, 1833. *Bibliotheca Cerroniana series altera* . . . ; *Bibliotheca Cerroniana series tertia* . . .), megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, ahová Horváth István könyvtárából került, igen becses forrása különösen a régi cseh-tót bibliografiának. A katalógusban található számos Hungarica pedig azt bizonyítja, hogy Cerroni rendszeresen foglalkozott a magyar irodalom gyűjtésével is. Ariosti munkájának budapesti kézirata tehát a Cerroni gyűjteményből való, ahová valószínűleg valamelyik felosztatott kolostor könyvtárából került.

Mommsen publikációja és Gianola pótlásai után még egy feladat van hátra az Ariosti kéziratok körül. Miután Mommsen csak a bécsi példányt használta fel publikációjánál, megállapítandó volna, hogy a különböző kéziratok szövegei közt vannak-e és minő eltérések, és melyik kézirat szövege a legmegbízhatóbb. Ez ilyen fontos és becses műnél, aminő Ariosti munkája, nem volna felesleges fáradság, de ez már az archeologusok feladata.*)

(Budapest.)

Tóth László.

TERESCSÉNYI GYÖRGY PARASZTREGÉNYEI.**)

Két verskötete jelent meg eddig (*Dávid hegedűje*, Szeged, 1922 és *Déliháb*, Szeged, 1927) és Orbók Attilával írt egy jelentős társadalmi regényt (*Magas iskola*, Bp., 1928.). Rokonszenves pályakezdés után figyelemmel tekinthetünk rövid időközökben egymásután megjelent két parasztregevényére. Provincialis-etnografikus érdekességeket remélünk ettől a szegedi származású írótól, de e mellett valami újszerű paraszt problematikát, amit néhány Bibó- és Kodolányi-munkán kívül íróinktól ma alig kaptunk. A magyar parasztirodalom nagyrészt

*) A kéziratok egybevetése mellett nem kevésbé érdekes feladat lenne maguknak a köveknek előkerítése. Az a körülmény, hogy Szeged folyómedrei egy egész hajó rakomány római feliratos követ rejtenek, mindenesetre túlnöveszti a kérdést a kéziratbuvárok érdekkörén. Szerk.

**) *Hősök* (Bp. 1931) és *Lesz ahogy lesz* (Bp. 1932). Mindkettő Singer és Wolfner kiadása.

megmaradt ma is annál a perspektívánál, amelyen az előző generáció nagy képviselői nézték a parasztot. A háború utáni évek társadalmi és gazdasági átalakulásából alig vettek valamit észre. Ennek a parasztirodalomnak műformája is az előzők útját járja. Az igazi művész, pedig szükségszerűen korát fejezi ki tárgyban épp úgy, mint formailag.

*

A *Lesz ahogy lesz* folytatása a *Hősök*-nek. A regényciklusoknak ama megszokott értelmezésében, hogy a második munka cselekménye folytatása az elsőnek, bár mindkettő külön is lezárt és befejezett egészet alkot. Az ilyen munkák legtöbbször úgy szoktak keletkezni, hogy az első elismerése után biztos könyvsikerre számítva írja meg a szerző a másikat. Terescsényi *Hősök*-je is meglehetősen sikert aratott az *Új Idők* olvasótáborában... De abszolút értékmérővel nézve, a *Lesz ahogy lesz* klasszisokkal fölötte áll az elsőnek. A *Hősök*-et olvasva elejétől fogva érezzük, hogy ez a reális ábrázolásra hivatott író úgy dolgozik, amint kiadója kívánja. A másodikban viszont komolyabb törekvést is látunk.

Az első regény idillikus színezetű, Terescsényi azonban ebbe az idilliumba szeretne bizonyos heroizmust iktatni. Tápai András és Bozóki Valér a legnagyobb bizonytalanságban, csupán saját szorgalmukban bízva házasodnak össze. A férfinak öt hold feltöretlen, megmunkálatlan földje van, melyet a háborúutáni földosztáskor kapott. Itt kezdik meg házaséletüket megspórolt kis pénzecskéjükkel. A regény első lapjain látni már, szinte bosszantó indokolatlansággal, hogy ezek az emberek legyőzik a lehetetlent. Összeütközések, akadályok nagy számmal vannak, de megindulásukkor érezzük, hogy ezek az összeütközések majd csak kisémmulnak... Végül bekövetkezik a lehetetlen, ősszel már saját házukban laknak, a megmunkált, bevetett föld szélén. Van már lovuk, megszerezték a földműveléshez legszükségesebb eszközöket s hogy teljes legyen a happy-end, az asszony fiút szül és boldogan várják az új munka idejét, a tavaszt, mert most már megtudnak élni szorgos munkájukból. Ha indokolatlan is nem egy jelenet, azzal az író nem törődik. Segítségül hívja valósággal az elemeket is. Ezt a fiatal párt még a véletlen is segíti! Kutya nélkül el sem képzelhető a tanyai élet. Hogy kutyát szerezzenek, erre nem is gondolhatnak. De gondol az író bántó és idillikust hajszoló leleménye. Tápai András kocsival megy haza s csoda, csoda nem, szekéréhez csatlakozik egy kóbor kutya, mely ettől kezdve hűséges barátja lesz a háznak. Ilyen jeleneteket nagy számmal lehetne idézni. Az író nem törődik magasabb szempontokkal, hiszi, hogy annak az olvasótábornak, amelyre számít, ilyen is jó, sőt ilyen kell.

Sokkal magasabb értéket képvisel másik regénye. A Tápai-család csendes előrehaladásával kezdődik. Lankadhatatlan munkájuk folyvást tovább építi a *Hősök* idilljét, de már itt megkockáztatja Terescsényi lefotografálni a valóságot, az élet igazi színt. Jó ígérettel kecsegtet a termés, minden reményük megvan arra, hogy életük biztosabb és biztosabb mederbe érkezik, midőn eljön az aratás és ekkor majdnem nyolc pengőre esik le a buza ára... Minden reményüket elvesztik. Már majdnem móríczzsigmondi jelenetet kapunk tőle, midőn az elkecseregetett paraszt keserves mulatásba fog. De a buza áresése még nem elég. Mialatt Tápai feleségével együtt a városban van az asztagba rakott buzába és az egész learatott termésbe láng csap. Elvész, mondhatni mindenük. A termés mellett tönkre megy a ház, a csür s amijük csak megmarad, kénytelenek eladni. Az asszony a gyerekekkel együtt néniéhez költözik a faluba, András pedig elmegy kubirolni. Regényének ez a része, mely a kubikosok életét írja le plasztikus mű-

vészi ábrázoló képességről tanuskodik. Szinte önálló novellát alkot ez a regény keretében, mint ahogy regényeiből nem egy ilyen novellisztikus fejezetet ki lehetne szakítani. (A *Hősök*-ben is van egy ilyen rész, midőn Tápai megmenti a csendőröktől a tolvajt.) Komoly művészi törekvés mellett azonban itt is kénytelen tekinteni kiadójára, a tragikus magvú történetet idillien bogyozza ki és hogy újra teljes egyen a happy-end, a kubikolás szorgos munkájával, no meg a szerencse kedvezése következtében ismét lábra áll a tönkre-ment család s — mint a *Hősök* befejezésül — itt is gyermeket szül Valér és újra reménykedve néznek a jövőbe.

*

Mellőzve azokat a koncessziókat, melyeket kiadója miatt tett, szűrjük le konklúzió-képen, hogy miként nézi ez az író a parasztot és milyen formában juttatja kifejezésre. Ez a kettő lényegileg egy, hisz ahogy a művész a világot látja, az a perspektíva, ahogy a képek megjelennek előtte, már maga is forma. Terescsényi regényformája igazi valójában realisztikus ábrázolás. Realisztikus ábrázolás-módjába, mintha ez az elmúlt parasztirodalom maradványa lenne, bizonyos heroizmust igyekszik plántálni. Nem kell hangsúlyozni, hogy ez mennyire nem tehet igazi hatást. Egyszerű mindennapi emberek a regény alakjai. Heroizmusnak nyoma sincs bennük, de a szerző folyvást hangsúlyoz ilyesmit, ami aztán akkor lesz mindennek felett rossz hatású, midőn a hősöknek nevezett emberek élete a realizmus határait is átlépi és eléri az idilliumot. Az idillikus heroizmus pedig már minden lehetségest túlhalad. Alakjai mint egészséges, erőteljes, szinte legálánosabb jellegét képviselik a parasztságnak. Életük egyetlen középpontja a munka. Ezek az emberek mindig uralkodnak ösztöneiken, mintha ösztönéletük csak egy irányba vezetné őket a föld felé, melynek megmunkálása létalapjukat adja. De ez a földéhség ösztönéletüket nem heroizálja, nem teszi mintegy megszemélyesített középponttá még a földet sem. Számukra ez csak egy reális életlehetőség, épp olyan, mint akár az a kubikos talicska, melyet a nagy szükségben ugyanúgy megfognak, mint az eke szarvát. Nem hősök, nem heroszok ezek az alakok, csak erősek, akiknek a munka életszükséglet, talán csak az életösztön kikristályosodása. Hisz Orbókkal együtt írt regényének is ez az alaphangja: „Csak az erőseké az élet!” Terescsényinek ebből a realisztikus, gyakran az idillbe átcsapó stílusából következik, hogy alakjaiból hiányzik a tragikus méret. A realitást a lehető legegyszerűbb előadással is, mintegy fokozni igyekszik. Cselekménye majdnem mindig egyvonalú epika.

*

Olyan íróval van dolgunk, akinek van érzéke a problémák meglátására, aki észreveszi a parasztság leggyötrőbb kérdéseit, de csak szemléli, leírja s nem keres rájuk feleletet, nagy összefoglaló okokat nem vesz észre. Ezt a megalkuvást nem tudjuk megbocsájtani az írónak, mert ha egy művész megalkuszik és enged azokból a célkitűzésekből, amelyeket vállalt, aligha alkothat nagyot.

(Szeged.)

Tolnai Gábor.

FARKAS GYULA ÚJ KÖNYVE ÉS AZ IRODALMI REVIZIÓ.

Az alábbi idézeteket Farkas Gyula berlini egyetemi tanár legújabb könyvéből (*A magyar irodalom története*) közöljük. Igyekeztünk azokat a mondatokat kiválogatni, amik új fogalmazásban mutatnak vita alatt lévő kérdéseket. Örömmel konstatálhatjuk, hogy ezek az eszmék nem idegenek a *Széphalom* olvasói előtt.

...A magyar paraszt ma is nagyjában úgy gondolkozik, és beszél magyarul, mint ezerévelőtti ősei. — Évszázadoknak kellett elmúlnia, míg a pogány nomád nép bensőleg is átalakult kereszténnyé és európaivá. A ki-kitörő pogány lázadások, melyek az idegen hit, az idegen befolyás ellen irányultak és az ősi hagyományok védelmét írták véres zászlójukra, ennek a történelmi ténynek kiáltó tanubizonyságai. — Freisingeni Ottó püspök 1147-ben hazánkban járván, csodálkozik a városok hiányán és megállapítja, hogy a magyarok nyáron még mindig sátorban laknak és csak télen húzódnak meg nyomorúságos viskóikban. — Míg a magyar férfi századokon át deákos műveltségű és alig tartja magához méltónak a vulgáris nyelv irodalmát, a műveltségre áhító, de latinul nem értő magyar nő szolgáltatja a nemzeti nyelvű irodalomnak első olvasóközönségét. — Kézai Simon színes hun története, melyben sokan egy kialakuló magyar naiv eposz magvát keresték, mindenestül az ő tudós kompilációja. — Nem népies költő Gyöngyösi, mégis minden sora tükrözteti a magyar nép elméjének éles voltát a lelésben. — Kazinczy lenézi a költőt, aki úgy ír, hogy a kocsisok is megértsék, Kisfaludy széleskörű olvasóközönséghez szól. Kazinczy világpolgárnak tudja magát: a magyar nyelv művelése szolgálat az ő szemében az emberiség számára. — (Eötvös nemzedékéről:) Az ifjúság, mely Nyugatnak köszönheti első nagy élményeit, fölrobbantja Dévény elzárt kapuit: idegen eszmeáramlatok ismét széles áradatban öntik el a magyar agart. — Rendkívüli jelenség a nemesi, előítéletektől terhes korban a költő (Petőfi), aki nemcsak őszintén, de büszkén énekel atyjáról, a jó öreg korcsmárosról, aki — ő, mily közönséges, riad meg a kortárs — a mészárosi taglót is forgatja és elúszott vagyona romjain kesereg. Vagy anyjáról, hön szeretett anyjáról, ki egy szobában lakik egyetlen tyúkjával. — Prófétája ő (Kossuth Lajos) különösen az alföldi magyar parasztnak, akivel most alig ér rá valaki is törődni. Míg nemzetiségi vidékeken kulturpaloták emelkednek, az Alföldön még elemi iskolák sem épülnek. — Az asszimiláltak tömege új szellemet hoz a magyar közéletbe: a túlzott hazafiasság szellemét... Nem véletlen, hogy a magyar sovinizmusnak, a harmincmillió magyarországi álmának apostola, Rákosi (Kremser) Jenő, ebből a körből került ki — Ez az a kor, mikor komoly nyelvészek lázas buzgalommal igyekeznek a magyar nyelvből minden idegen szót kiküszöbölni, mikor szinte hazaárulónak számít az a tudós, aki munkájának eredményeit idegen nyelven merészeli a világ elé bocsátani. — A túlzásba hajtott magyar öncélúság az európai elszigetelődés veszélyét idézi föl, a magas hőfokon tartott hazafias lelkesedés feledtetni a nemzeti önismeret követelményét és látatlanná teszi a legégetőbb magyar problémákat. — Jellemző, hogy e korszakban a budapesti egyetemen a legnemzetibb tudományokat zsidók képviselik. A zsidóságnak ez a tüneményes térfoglalása bizonyára páratlanul áll az egyes nemzetek történetében. — A magyarrá

lenni akaró zsidó önmagával meghasonlott alakja, akinek esdön kinyújtott keze erőtlenül hanyatlik vissza, tipikus jelensége e kornak. Első jelentékenyebb költője, Kiss József, jellemzően festi a meghasonlottság e lelkiállapotát. — A fényes üzletek cégtábláin keresve is alig lehet magyar nevet találni... A vidéki városok változatlanul őrzik barokk-korbeli képüket és biedermeier-életformájukat. — A fényes Dunapart nem vesz tudomást a munkásosztályról, aminthogy nem hat el hozzá a Pesttől keletre elterülő Alföld szíve dobogása sem. — Mint megvívhatatlan fellegvárak emelkednek ki az Akadémia és a Kisfaludy-Társaság, a „hivatalos irodalom” székhelyei. — A *Budapesti Szemle* olvasói fogytán fogytak. — A Petőfi-Társaság maga is hovatovább konzervatívvá válik. — Az akadémikus Pekár franciaizlésű, könnyű novellái nem sokban, különböznek a „kívülmaradt” zsidó származású írók elbeszélő termékeitől... — Kiss József pedig sokszor nemzetibb hangú költő, mint akárhány kisfaludysta. — A magyar irodalom a forrongó magyar társadalom bomlasztó átkát hordja méhében. Mily dőreség volna ezért az irodalmat okolni! — (A nyugatosokról:) Nem nyelvrontást hoznak, hanem a költői magyar nyelvnek fölfrissülését. Nyelvi vívmányaink nélkül ma lapos és üres volna még az értekező próza, sőt a köznyelv is. Nyugatosságuk nem a magyar hagyományoktól való gyökértelen elszakadást jelenti, hanem a modern világirodalmat átfogó szélesebb horizontot. — Karinthy Frigyes fölülemelkedik fajon és nemzeten anélkül, hogy magyartalanná válnék. Hiszen magyar szó tolmácsolja. Ha magunkénak vallottuk Janus Pannoniust és a reneszansz-költők sokszor sikamlós, latinnyelvű költészetét, mennyivel inkább miénk ez az irodalom, habár költőit nem tulipántos bölcső ringatta. Amint Budapestet nem törölhetjük el és nem is kívánjuk eltörölni a föld színéről, amint el kell ismernünk, hogy a magyar zsidóság immár integráns rétegét teszi a magyar társadalomnak, úgy nem zárhatjuk ki azt az irodalmat sem a magyar szellemi fejlődés áramából, amelyet Budapest és a magyar zsidóság termelt. Nyelvében ez sokszor idegenszerű; erkölcsében gyakran távol áll a magyar klasszikusok nemes puritanizmusától, nem is hozott időtálló alkotásokat, mégis dokumentum: egy vajdó, chaotikus magyar korszak dokumentuma.

ROTARY.

Kommentár nélkül közöljük az alábbi levelet, amit egy szegedi rotariánus kapott a budapesti Rotary Club elnökségétől:

Kedves Barátom! — Eördeogh Virgil barátom kívánságára és Rotary-kötelességem szerint kérlek, hogy Te is állj be azok közé, akik mindenféle rágalom és babona ellen tiltakoznak. A legcsudálatosabb az, hogy amikor Olaszországban, amellyel Magyarország ma a legjobb viszonyban van, a fasiszmus a Rotaryt szemelte ki annak a szervezetnek, amely által mindennemű tilos organizációt, a szabadkőművességet is, visszaszorít, illetőleg kiirt, amikor a fasiszta kormány maga belemegy a Rotaryba s annak fővédnöke az olasz király, tagja öt királyi herceg, akik közül a trónörökös állandóan jár is a Rotaryba,akkor még mindig időtlen nemzetköziséggel és szabadkőművességgel vádolnak minket. Ugyanezeket a szabakat elmondtam Gömbös miniszterelnök úrnak is, aki ezt tudomásul vette és

örömmel adta meg a felhatalmazást arra, hogy az Általad is ismert Rotary-körlevelet szétküldjem. Még csudálatosabb azonban, hogy én hét esztendő óta minden szabad időmet a Rotary fejlesztésére fordítom és soha sem diplomácia, sem sajtó a magyar igazságnak annyi szolgálatot nem tett, mint a Rotary, mert hiszen minden országban a legkiválóbbak gyűlnek össze a Rotaryban minden clubban. Eddig már 2000 clubban ismertettük a magyar igazságot és sikerült ügyünknek minden társadalmi osztályt megnyerni. És akkor épen Szegedről kapom állandóan a kifogásokat, amelyeket rosszul informált emberek terjesztenek a Rotary ellen.

Hogy a vallási és felekezeti szempontot is kiemeljem, közlöm Veled, hogy hét év előtt a budapesti club katolikus tagjai tisztelegtek Serédi Jusztinián hercegprimás őminenciájánál, aki teljes megértést tanúsított a mi hazafias munkánk iránt, csupán az ellen tett kifogást, hogy katolikus papok is belépjenek a Rotaryba. Ezzel szemben Ausztriában — miután a Szentszék egyházkörzeti kérdéssé tette a Rotary-val szemben való eljárást — a Rotary évi gyűlését a salzburgi érsek fogja megáldani. Olaszországban és Franciaországban pedig, mindkét államban katolikus püspökök jelentek meg a Rotaryban és a Rotariánusokkal együtt le is fotografáltattak.

Az a reményem van, hogy a Te és a szegedi club fáradozásának sikerülni fog a támadásokat elhallgattatni és kérlek, hogy leveletem minél szélesebb körben ismertetni szíveskedjél.

Maradtam igaz híved.

(Budapest.)

Hegedüs Lóránd.

VISSZHANG.

Milotay István írja Bleyer Jakabról szóló vezércikkében: „Teljesen ártatlannak érezte magát mindabban, amit a támadások során ellene vetettek, ártatlannak a pángermán agitáció, a nagynémet izgatás, az alldeutsch politika ártó bűneiben és szándékaiban. Méltatlanul és fájdalmasan megsértettnek a hazafiatlanság vádjában, sőt még abban a kétségben is, amelyet a magyarsághoz való hűsége és őszintesége iránt támasztottak... Úgy szerette Magyarországot, a magyar földet, a magyar népet, mint a gyermek az édesanyját”. (Magyarság, dec. 7.)

*

Karácson Sándornak Mit szólna Jézus Hitlerhez című alodadásából: „A hitlerizmus szerint az árja faj az emberiség büszkesége s a világ minden jót és szépet az áriáknak köszönhet. Hitlerék a kereszténységet nem tartják alkalmasnak arra, hogy a németiség benne elhelyezkedjék. A kereszténység lemondó, pesszimista vallás, a németiségnek ehelyett a természethez közelebbálló bátorságot, önértetet hirdető hitre van szüksége. „Mi nem vagyunk sem katolikusok, sem protestánsok — mi németek vagyunk!” — mondotta legutóbb a braunschweigi püspök. — Az iskolákban a „gyáva, megalkuvó” Krisztus helyett a „hősi, bátor” Krisztust tanítják s eltörlik a keresztet, amelyet nem tartanak német jellegű jelvénynek”. (Magyar Hírlap, nov. 24.)

*

Sokféle nép lakik Magyarországon, de valamennyi fölé magyar ég borul és ez az ország magyar volt, és reméljük, nemsokára teljes egészében magyar lesz megint — mondta Bleyer Jakab a Petz Gedeon hetvenedik születésnapján rendezett egyetemi ünnepségen. (Az újságok, amik csak azt szimatolják, hol lehetne a magyarság egységét szétválasztó mozzanatokot fölfedezni és botrány-nvá fújni, nem reprodukálták Bleyer Jakabnak ezt a nyilatkozatát.)

*

Az ötvenéves Babits Mihály nyilatkozatából: „Mondják, az írói hirnév: félreértések összege. Ez is igazabb mindlunk, mint másutt, s manap, mint valaha. Engem például első verseim „forradalmárrá” avattak az akkori közönség szemében. Semmi forradalmi nem volt ezekben a versekben. Sőt ellenkezőleg: a régi nagy költészet hagyományaihoz tértek vissza. De igaz, nagy költészetre törni a kor lagymatag sablonjaival szemben, ez már forradalomnak számított... Minden szó, amit rólam mondtak vagy leírtak, akár támadás, akár dicséret, ferdén, kelletlenül csengett a fülemben. Annál dacosabban vonultam vissza a szép, nemes költői formák sáncai mögé”. (Az Est, nov. 26.)

*

Herczeg Ferenc írja a Pesti Hírlap vezércikkében (nov. 26.): A francia kamara külügyi bizottságának nálunk sokat emlegetett előadója, annakidején H. Simondet-val társulva, La Yougoslavie en péril? című könyvet adott ki. A horvát kérdést taglalván, a szerző nem zárkozhatótt el annak felismerése elől, hogy „a horvátoknak Budapesttel való érintkezése oka annak, hogy fejlettebb kultúrájuk van, mint a szerbeknek. A magyarok a horvátoknak autonómiát adtak és ennek

köszönhető, hogy a politikai érzékük magasabbrendű, mint a szerbeké. A horvátok ma kevésbé szabadok, mint 1914 előtt és kénytelenek eltűnni a durva szerb uralmat”.

Babits Mihály ötvenéves: az Est-lapok cikkeznek róla. Herczeg Ferenc hetvenéves: kegyelmes címet kap. Maeterlinck hetvenegyéves: öt millió frankért bírtokot vásárol Franciaországban.

Kállay Miklós kritikája a fővárosi Ferencz József-pályázatáról: „A legutóbb hirdetett pályázat úgy szól, hogy a díjat olyan fiatal tehetségek kaphatják, akik a magyar népies líra terén működnek. Nem is szólva arról, milyen pongyola, laza ez a meghatározás, de amellett olyan rendkívül szűkkörű, hogy a fiatal tehetségeknek legnagyobb részét, mondjuk bátran, kilencven százalékát már eleve kizárja a pályázatból. Egészen úgy hangzik ez, mintha egy fiatal festők számára alapított díjnal kikötnék, hogy azt csak csendélet-festők nyerhetik, de ezek közt is csak azok, akik tőköt és sárgarépat festenek. Ez talán még valamivel pontosabb meghatározás, ha szűkkörűségét tekintve nem is marad el túlságosan a főváros pályázatától”. (Nemzeti Ujság, dec. 4.)

A Társadalmunk írja Babits jubileuma alkalmából: „Ott voltunk a hódoló ünnepen, amelyet a „Nyugat” rendezett vásárnap délután az ötvenéves Babits tiszteletére. Ott volt a költő édesanyja, felesége, ott volt a magyar irodalom színe-java — csak a beteg költő hiányzott. Arra gondoltunk: de szép volna, ha a beteg költő odahaza, Budán, a Vérmező fölött hallhatna valamit ebből a hódoló ünnepből, ebből a lelkes, boldog zsivajból. S eszünkbe jutott a rádió, amely helyszíni közvetítést adott annak idején a maródivá rugott futballista betegágya mellől. Eszünkbe jutott a rádió műsorának irányítója, vitéz Somogyváry Gyula, aki tart reá, hogy Gyula diák néven maga is költő. Nem érez-e valami lelkiismeret-furdalást ilyenkor? A rádiónak talán még alkalma nyílik e hibáját korrigálnia — ám bizonyos, hogy a rádió már réges-régen ősdi szerszám és túlhaladott vívmány lesz, mikor a magyar éterben még mindig, örök zengéssel fognak rezegni azok a hullámok, melyeket Babits Mihály indított el benne...” (Dec. 2.)

Praznovszky Ivánnak Miklós Andor fölött tartott gyászbeszédéből: „Magyar volt, tősgyökeres magyar, ennek a hazának talajából fakadt, ennek a magyar földnek a szeretete termelte ki Miklós Andornak élete minden művét”.

„A mai zavaros időkben a magyar jogállam a maga nyugodt konszolidációjában imponáló látvány. Nálunk ősi hagyomány a nemzet politikai egysége, az állampolgári egyenjogúság a Szentkorona tagjai között. Az idegen áramlatokkal szemben állandóan eszményül lebeg előttünk a polgári és alkotmányos szabadságnak az a teljessége, amellyel a 48-as márciusi tavasz ajándékozta meg nemzetünket”. (Szladits Károlynak az Országos Ügyvédszövetségben tartott előadásából.)

DÉNESKE ÉS A KÖNYVEK.

Mikor megölte az anyját, vonatra ült és nem mulasztotta el, hogy — húsz pengős vagyonából — egy pengős detektívregényt vásároljon, lelki táplálékul a pengős detektívregénybe illő utazásra. Diákszobájában egy noteszt találtak, amire *Kedvenc könyveim* fölírással beírta az olvasmányait. A cím alatt mottó is állott, aranyigazság, amit egy kitűnő pedagógustól tanult, aki nem sejtette, hogy aranyigazsága minő könyveknek szolgál majd cégérül:

A jó könyv a legjobb barát! A jó könyvért
kiadott pénz mindig meghozza a kamatát.

Meg is hozta. Ime a befektetett, kamatozó tőke, a jó könyvek, amiknek a címe egymagában is eleget beszél:

Max Brand: *Vörös P.* — A. G. Christie: *A titokzatos ellenfél.* — Világvárosi A. B. — *Halálgáz.* — *Pisztolylövés.*

Abban a korban, mikor a mai apák Petőfi szerelmes verseit olvasták és Hoffmann meséiben gyönyörködtek, ez a mai fiatalság a gangsterek lelki atmoszférájában otthonos. Az *alvilág*: számára nem a távoli Styx-folyót, Tantalus idilli szőlőbokrát jelenti, hanem a lebujok, világvárosi bűntanyák inkább vad, mint regényes tájait és a szó szoros értelmében zsákbavívó utcáit.

Mit lehet ez ellen a sötét és, alacsonynívójú könyváradat ellen szembeállítani? Nevelés? Vallásos befolyás? A tapasztalat azt mutatja, hogy vallásos befolyás és bűnözés nem ritkán megférnek egymással. A templom Ájtatosai nem mindig élik a legfehérebb életet. Elég, ha Villon-ra vagy Verlaine-re gondolunk. Déneske kongreganista volt, egyik levele szerint pap akart lenni, — kell-e ennél szebb elindulás? De ugyanakkor lelkének kettősségét már az ellenkező befolyások kerítették hatalmukba: az a szellemi milieu, amelyben a titokzatos ellenfelek, a halálgáz és a pisztolylövés végzik a maguk gyermeknevelő hatását.

— Maga ezt valami regényben olvasta, igen a *Sárga regényekben* olvasta, — vágta az egyik terhelő tanúnak szemébe Déneske. — Igen, ezek a sárga-regények úgylátszik már a felnőttek fantáziáját is megfertőzik. Huszonnyolc fillérért kaphatók és ott láthatók minden kioszkban, minden vasúti kupé pamlagán. Eddig már több mint 300 füzet jelent belőlük a Pesti Hírlap kiadásában a Max Brand-ok, Wallace-ok nagyobb dicsőségére. Ebben a sorozatban jelent meg Déneske egyik kedvenc könyve is, a *Pisztolylövés*, egy Axel Klinkowström nevű ismeretlen szerzőtől, akit talán Link Ábrahámnak hívnak és aki a Berli-ni-tér és Vilmos császár-út sarkán lakik...

Áldozat Déneske, mondották, — állítólag a meggyilkolt barátnője mondotta, aki a lapok szerint csokoládéval akarta várni a gyilkost, — áldozat valóban, de nem csupán a közvetlen környezet áldozata, hanem a könyveké is. A könyveké, amelyek a felnőttekhez szólnak, de — akaratuk és céljuk ellenére is — megfertőzik az ifjúság fantáziáját.

E sorok írója igazán nem híve az irodalom megrendszabályozásának, de csak akkor, ha az irodalom tényleg irodalom. Itt valamit mégis tenni kell, mert ennek a mai gyermek-generációnak gyilkossá kell fejlődnie, ha továbbra is szabadon hozzájuthat — harmincfilléres áron, egy tízórai megspórolásával — a

titokzatos ellenfelek, a vörös nagy P.-k irodalmához. Az állam ma már — mondjuk, csak Németországban — beleszól abba is, hogy katolikus, protestáns vagy zsidó tanítsa-e a matematikát vagy a hangszerelést; szabályozza a zugiskolákat; eltiltja alkohol-vételtől a fiatalokat; moziból időnként kizárja a tizenöt-éveseket: — de az ellen nem tesz semmit, hogy dömping-áron szállítsák az ifjúságnak a gyilkosságok, rablások, forradalmak, szuggesztív történeteit. Ez a szuggesztív ordít feléje a plakátokról, az újságok hirdetéseiből. Angolpipás, sipkás alak, vakító villanylámpával mutatja az *Athenaeum detektív és kalandor regényeinek* (ilyen is van, ára csak 96 fillér!) legújabb kötetét: S a y e r s, *Jelige „Gyilkosság”*. A Kisfaludy-Társaság üléséről szóló tudósítás és a Mindszenty Gedeon-önképzőkör matinéjának műsora között arról emlékezik meg az előkelő napilap népszerű irodalmi rovata, hogy a legújabb detektívregény mennyire nem fukarkodik az izgalmas témákkal: gyilkoshajszja keretében végigszágul velünk London egész alviági életén, palotákon és lebujaikon át, ahol a kokain uralkodik... „Gazdagabb, izgalmasabb, fordulatosabb detektívregényt nem igen olvashatunk ennél a könyvnél” — ezt tanulja a mai ifjúság a keresztény középosztály házi lapjaiból, amikben nekünk — mai negyvenéveseknek — annak idején csak az angol-búr háború tudósításait vagy a Gárdonyi Géza ártatlan novelláit volt szabad olvasnunk.

Ezeknek az akkori ifjúsági olvasmányoknak megvolt az a jó oldaluk, hogy semmi kontaktust nem tartottak a közvetlen körülöttünk zajló napi élettel. V e r n e regényei az utópiák boldog elképzeléseinek honába ringattak és a holdba utaztatták az olvasót; C o o p e r indiántörténetei idilli távolságba semlegesítették a skalpvadászok kalandjait, nem is szólva J ó k a íról, akiben már akkor megérezttük, hogy idealizál. Akik a Déneske korában már S h a k e s p e a r e-t olvastak, vagy legalább a L a m b Károly meséiben gyönyörködtek, — azok egy még távolabbi világkalandjaiban, bűneiben és erényeiben vettek részt.

A mai gyermekek azonban harminc fillérjével veszik a leckéket a tolvajlásból, rablásból és gyilkosságból. Könnyen megtanulják, hogy a zárat miként kell leszedni tíz másodperc alatt; hogy a halálgáz*) titka a görszekerényben van, hogy tanácsos a büntett után álszakállt ragasztani, hogy előre el kell készíteni a szökés tervét, autó várjon a sarkon, a bécsi gyorsba Kelenföldön fölszállni, de jobb, ha Győrnél Sopron felé térünk, a nyomozás félrevezetésére. Autót is lehet bérelni, de ha a soffőr gyanakszik, fehér port kell az arcába szórni, hogy elkábuljon és átvehessük tőle a volánt (*Halálgáz*, 99. l.). A mai gyermek megtanulja a misztikumok könyvtáraiból és a *Világvárosi Könyvtárból* (10. i. darabja!), hogy miképpen lehet eltüntetni valakit, miképpen lehet egy állkapocsra irányított ökölcsapással leütni az áldozatot, mit kell csinálni, ha a haldokló még hőrög és aztán hogyan kell kiugrani az ablakon, miután magunkhoz vettük a készpénzt és az álruhát. Ez a mai ifjúság olyan familiáris közelségben él a felnőttek életével, hogy például cigarettát, likórt vásárolni: nem esemény az ő életében. (A rémregényekben is likórt isznak a büntettnek előtte és utána.) Mi annak ide-

*) Ezt a *Halálgáz* című ostoba rablási történetet, amely a *Misztikumok könyvtárában* jelent meg, egy Kerecseny János nevű szerző írta. Nem érdektelen megnézni, hogy kiknek a kezében van manapság az ifjúság és az alacsonyívójú tömegek irodalmi nevelése. Kerecseny János írta a „bírótság által elkobzott” (ő maga hirdeti büszkén, hogy vegyék) *Gyűlölet földje* c. „idegizgató” kalandorregényt. A háború alatt természetesen csatadalokat írt, aztán irreudenta „zsolttárolkat” (mennyi avatatlan nyüzsgő irreudenta címén az irodalomban!), turáni költeményeket (még petőfista lesz, akárki meglátja!), írt két történelmi eposzt is (Kozma Andor és Sebestyén Gyula rossz példája ragadós), kiadott könyvet a bankgassei milliőrökről is, ügylátszik hiteles információk alapján. Korunk hőse: Kerecseny János.

jén szívdobogva mentünk be krumplicukorért a fűszereshez és lelkiismeretfurdalást éreztünk volna, ha 20 fillérenél több lett volna a zsebünkben. A mai gyermekek beülnek ebédelni a vendéglőbe és biztos föllépéssel szobát nyitnatnak maguknak idegen városban, szigorú-képű portásbácsihoz bátrabban közeledve, mint mi annak idején az utcai mézga-árúshoz, akitől nem volt szabad vásárolnunk.

Van egy mondat a *Halálgázban* (21 l.), amely közelebbről érdekelhette Déneskét: „Ha Viktor emberismerő lett volna, az arcába vág nyomban ennek az embernek. De Viktor csak a kémiai ismerte“. Viktor valóban nem volt emberismerő, Déneske pedig csak a Világvárosi Könyvtárat, a *Halálgázt*, a *Titokzatos ellenfélt* és a *Pisztolylövést* ismerte.

(Szeged.)

Zolnai Béla.

ZENDÜLŐK.

Márai Sándor regénye.

Az alábbi kritikát egy francia író írta a *Revue des Vivants* számára. Mint a francia művelt közönség vélemény-nyilvánítását és az ismertetett regény aktualitása szempontjából is, jónak láttuk magyar fordításban bemutatni.

Szerk.

Milyen elkeseredett szomorúság árad ebből a fanyar és heves könyvből! Szegény gyermekek . . . A háború, — vagy a nevelés áldozatai? Bizonyára mindkettő. Az anyáknak itt nincs szerepük, vagy csak teljesen elhomályosítottan; az apák alakja jobban kidomborodik, főleg Ernő apjáé, aki felvilágosult és kiegyensúlyozottan, — ez magyarázza a fiának mentalitását is. Tibor apja heves karakterű tiszt, akitől a fiú nagyon fél. A háború miatt önmagukra hagyott serdülő ifjak. Semmi nő befolyás, — a *Zendülőket* a nők hiánya jellemzi . . .

Ezeknek a tizenéves ifjaknak a mentalitása, — akik az életnek legsebbe korában, amikor még minden lehetőség előttük áll, nem érdeklődnek a nő iránt, — nyugtalanító. Szembehelyezkednek a természet törvényeivel, ami aztán a lelkiegyensúly tragikus felbomlását és az önmagukkal való meghasonlást idézi elő.

Nem romlottak ezek a fiúk, valamennyien ártatlanok és nem tudják, hogy a kötelék, amely egymáshoz fűzi őket, — beteges. Szeretik Tibort szépségéért, csodálják és elismerik felsőbbiségét. Zendülők, fellázadnak a tekintély, a hagyomány, a rend, a kötelesség bekerítő hálójára. Arra törekszenek, hogy megszegjék a törvényeket, lopnak élvezetből, l'art pour l'art, haszon nélkül. De fiatalok és naivak, a színész és az uzsorás rászedik és romlott hajlamaik játékszeréül használják fel őket. De az élet kényszerítő ereje mindennél hatalmasabb és visszazorítja őket a mindennapi élet ritmusába.

Igen sok vitás tárgy van ebben a könyvben, amely számtalan problémát vet fel. Sajnos, kissé hosszadalmas, zavaros és gyakran nehéz az író gondolatmenetét követni.

Márai kivételes típusokat gyűjt össze; olyan alakokat állít egymás mellé, akik a reális életben nem találkoznak össze. Ez azonban, nem a való élet.

Sajátságos megállapítást vonhatunk le a regényből, amely bennünket, franciákat, nagyon meglep. Mi mindig azt hittük, hogy a magyarok a nőt min-

denek fölött szeretik. Be kell vallanunk, hogy a *Zendülők* és *Karinthy Capiláriájának* olvasása után megváltozik nézetünk ebben a kérdésben — és nagyon csodálkozunk.

(Páris.)

Elisabeth Bidou.

CORONA.

... A *Zátony* is teljesen élettelen képét adja egy nagy emberi fájdalomnak. Kiméri a magyar tragédiát a boltban ... Csodálom, hogy az egész magyar sajtóban csak *Makkay* püspök mert okos és bátor cikket írni róla.

Szabó Dezső, A Reggel 1931, jan. 26

Erdélyi német könyv.*) Az Erdélyi Szépmíves Céh első fordításkiadása.

Erdély reprezentáns magyar kiadóvállalata kiad egy erdélyi szász könyvet, amiben az író bizony nem a legszebb elismerés hangján nyilatkozik rólunk magyarokról. Ez a könyv második kiadását Münchenben érte, tehát a németeket is tájékoztatta arról, hogy milyen szörnyű sors is volt az, Magyarországon kisebbségben élni. Micsoda sértés volt a Czenkhegyre Árpádszobrot állítani, a brassói múzeumnak államsegélyt kínálni, megkívánni, hogy a szász iskolákban magyar nyelvet is tanítsanak!

Mi, akik ma kisebbségben élünk, szintén tudnánk egy-két regényt írni a kisebbségi sorsról. És azokban egy kicsit különb sérelmek lehetnének felsorolva, mint a Meschendörfer-könyvben. Szépséghibáitól eltekintve a könyv őszinte és emberi. Brassó története: aki nem tud semmit az erdélyi szászokról, olvassa el, mert nem kár elolvasni. Megírni sem volt kár. Csak éppen a magyarrafordítást lehetett volna megspórolni. Mert az erdélyi szászok ezerszer tanujelét adták, most és a múltban és ebben a könyvben, — hogy semmi közösséget nem vállalnak velünk. Se régen, mint többséggel, se most, mint testvérkisebbséggel. Kár akkor — a magyarázó előszó és utószó dacára — éppen ezt a könyvet kiadni.

Vagy mi még kisebbségi sorsban is örökké loyálisak maradunk?

(Hargita-váralja.)

Korponay Mária.

CSODABOGÁR.

Bölcsélet tényében I—III, Művészet és erkölcs, írta Csefkő József, Budapest 1934: ez olvasható egy 1933 nov. elején érkezett füzet címlapján. A kéjgáz és halandzsa színes keverékét nyújtó „általános metafizika” borítékjáról idézzük a következő fölhívást:

Szerzőnek a magyar szellemi élet *revízióját kivonatoló* munkája, Vörösmarty *fantasztikus* művei és R. Fodor Árpádnak a ténylegesen is katolikus magyar irodalom-történetírás hajnalpírját *megtartóztató* értekezése: Ady a modern individualizmus sodrában, még kapható a szerzőnél Újpest, Mária-u. 70, 11/a.

Amihez még hozzávehetjük a bölcselő szerzőnek azt az alaptételét (14. l.), miszerint „az igazság az a legkisebb közös többszörös, amelyen a jó és a szép.

*) Meschendörfer: *Corona*. Erdélyi Szépmíves Céh kiadása, 1933, 8'.

mint a valóságnak másik két, emberi szellemenben tört darabja: értéke közös nevezőre hozható, összeadható és kivonható sajátos lényegének és egymástól való függetlenségének legkisebb csorbulása nélkül". Videant philosophi!

*

Lelkes István írja a François Coppée vezetése alatt 1883-ban Budapestre jött francia delegációról:

A francia vendégek Szobnál lépték át a magyar határt s onnan hajón utaztak egész Pestig. (A magyar-francia barátság aranykora, Bp. 1933, 214. l.)

Valóban aranykor lehetett, de a csehek aranykora, nem a mienk... Ehhez már kommentár sem kell. Talán Adyt is át kellene stilizálni trianoni viszonyokra: Szabad-e Szobnál betörnöm, Új időknek új dalaival...

LEVELESTÁR.

Németesen. A lapokban hosszú cikkek jelentek meg a bridge-ről. Ha már idegen kártyajátékokat veszünk át, inkább vegyük át az idegen szót is, mintsem magyartalanra fordítsuk a terminusokat. A kijátszás művészete csúnya fordítása a német auspielen-nek. Magyarul: „hívás” vagy „indítás”. Kijátszani, rászedni embereket szoktak... — Angolosan. Bethlen Margit írja (BH. ápr. 21): „... szinte már nem is realizálta, hogy mit jelent”. Ez az angol eredetű szó (to realize) az utóbbi években francia divatszóvá, előkelő angломán affekcióvá lett, azzal az értelemmel, hogy „elképzelni”, „megérteni”, „világossá tenni önmagunk előtt”. Semmi szükség a szónak ilyen használatára, mert zavarja a „realizálni” egyéb értelmeit: valóra váltani, a nyereséget lekötni a játék abbahagyásával. — Arany és Petőfi. Szathmáry István ilyen című verse valóban a „Homér és Oszián” utánpótlása. De talán mentsége, hogy szándékos. — Szegedi Téka. Aki Sértő Kálmánt lírikusnak tartja, mint a Szabadság kritikusa (nov.), azzal nem lehet vitatkozni. Csak annyit jegyzünk meg, hogy a Szabadság nem tartja jelentősnek Szeged kulturája szempontból az egyetemet és „az egyetem árnyékában megjelenő Széphalom c. folyóiratot”, — ezzel a megállapításával azonban némiképp ellentétbe jut, mikor a szegedi kultúra föllendítőinek és ígéreteinek épen azokat tartja — Buday Györgyöt és Berczeli Anzelm Károlyt — akik az egyetem neveltjei és a Széphalom munkatársai. Azt sem tudja a Szabadság, de elárulhatjuk, hogy a nagy dicsérettel említett Magyar László-féle parasztrehány és a Magyar Téka, szintén össze vannak kapcsolódva az előbb említett két szegedi tényezővel. Abban egyetértünk a Szabadsággal, hogy olyan sokat vár a szegedi Szent Márk-tértől. De akkor mért szólja le két hasábbal előbb a klebelsbergi „kultúrléleket” és a bethleni építő kultúrpolitikát? Mehr Logik! — Debreceni olvasó. Köszönjük a szíves figyelmeztetést. Nem kerülte el figyelmünket a hihetetlenül naiv és önképzőkori nívón levő Csokonai-tanulmány, de nem az illusztris szerzőt hibáztatjuk érte, aki elvégre is nem hivatott annak elbírálására, hogy megáll-e a tudomány előtt, amit kedvenc kollégiumi költőjéről elmesél, — hanem hibáztatjuk a Franklin-Társulat lektorát, aki azt hitte, hogy az illusztris szerzőnév jobb cégér, mint egy szürke filologusé és hogy az illusztris szerzőnév talán jótékony fátylat borít a semmitmondó Csokonai-tanulmány hiányaira.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Pintér Jenő *Magyar Irodalomtörténete*. Tudományos rendszerezés. Hatodik kötet: A magyar irodalom a XIX. század második harmadában. Budapest, 1933, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság kiadása. 8° 951 l. — A 19—20. lapról: „A nemzetiségi szervezkedés a bécsi udvar csöndes támogatásával az 1860-as években is egyre folyik. 1861-ben megalakul a Slovenská Matica; I. Ferencz József császár ezer pengő alapítványt tesz a tót irodalmi intézet céljaira, a beszercebéányai katolikus püspök pedig kifejezi hő óhaját, hogy az új életre ébredt tót nemzet hozzá fog járulni az összmonarchia belső és külső megerősítéséhez. 1862-ben megkezdí működését a gömörmegeyi nagyrócei evangélikus tót gimnázium, utána több tótnyelvű középiskolát szerveznek. A tanítás szellemét Zólyom vármegye egyik főírate világítja meg legjobban: e gimnáziumok célja az, hogy a pánszlávizmust a hazáját szerető felvidéki lakosság között a középiskolák útján nagyobb sikerrel terjeszthessék... A magyarság egyedüli szövetségestársa a németiség egy része és a zsidóság. A hazai németek annyi jóban részesülnek a kormányzat részéről, fiaikat olyan előzékenyen helyezik el a legjobb állásokban, hogy hálájukat nem tudják megtagadni; a zsidóság a jobb jövőben reménykedik, a magyar szavadelvűség nagylelkűen bánik vele, az ország földje Eldorádó számára”. — Pintér Jenő folyamatosan megjelenő nagy művéről v. ö. még: Széphalom 1929: 119, 1930: 210 és 1932: 78.

Husztí József: *Hegedűs István r. tag emlékezete*. Budapest, Akadémia, 1932, 8° 27 l.

Callimachus Experiens: *Attila*. Accedunt opuscula Quinti Aemiliani Cimbriaci ad Attilam pertinentia. Edidit Tiberius Kardos. Lipsiae, Teubner, 1932, 8° 28 l. — A Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, redigit Ladislaus Juhász c. sorozatban megjelent szövegkiadvány.

A szentesi Horváth Mihály redgimnázium értesítője. Közzéteszi J a e g e r Imre igazgató. Szentes, 1931. — Megemlékezés Négyessy Lászlóról. Molecz Béla tanulmánya A tulajdonnév esztétikájáról.

T a b á n Gyula: *Csend, muzsika, ünnep*. Versek. Szeged, 1932, 8° 48. l. — Huszonháromeves, rokonszenves költő, kevés témával, de sok új-keresséssel és ösztönnel.

Thomas Seneca: *Historia Bononiensis* . . . Carmen epicum. Edidit Josephus F ó g e l. Lipsiae, 1932, Teubner, 8° 68 l.

B u k á n s z k y Béla: *Patrióta és hazafi*. Fejezet a magyarországi német irodalom történetéből. Bpest, Franklin, 8° 38 l.

L i l l András: *Hullámjáték*. (Versek.) Budapest, 1932, 8° 77 l. — Halkszavú, feminin széplelek, mondanivaló nélkül. Nyelvében nincs semmi meglepetés, semmi erőteljesebb, eredeti szín. Le meri írni azt, hogy „szeretsz szőke-ség és én szeretlek”. Hiányzik ezekből a monoton, disszonanciákat kerülő versekből a belső melódia is. Kár a szép papírért és a stiluskereső tipografiáért.

(z. b.)

Conradus Celtis Protucius Oratio . . . Edidit Johannes Rupprich. Lipsiae, Teubner, 1932, 8° 20 l. — J u h á s z László (Szeged) sorozatának füzeté.

Nankelet, 1932 3. sz. — A 153. lapon: „Mindig újra fölhangzott és fölhangzik Németországban az a vélekedés, hogy Goethe nem elég német”.

Bartholomaeus Fontius Carmina, ediderunt Josephus F ó g e l et Ladislaus J u h á s z. Lipsiae, Teubner, 1932, 8° 34 l.

Tóth László: *Verancsics Faustus csanádi püspök és emlékiratai V. Pál pápához a magyar katolikus egyház állapotáról*. H. n. 1933, 8° 59 l.

Zoltán Takács: *Francis Hopp Memorial Exhibition*, 1933, The Art of Greater Asia, by —. Budapest, é. n., 12° 79 l.

Kardos Tibor: *Zrínyi a költő a XVII. század világában*. Pécs, 1932, 8° 26 l. — A pécsi egyetem olasz intézetének 3. sz. kiadványa.

Ugolinus Verinus, *Panegyricon* . . . Ediderunt Josephus F ó g e l et Ladislaus J u h á s z. Lipsiae, Teubner, 1933, 8° 40 l.

Charles Bally: *Notions grammaticales d'absolu et de relatif*. Paris, 1933, 8° 14 l. — Különnyomat a Journal de Psychologie-ből.

Jean Hankiss: *Secrets d'atelier de l'abbé Prévost*. Paris, 1933, 8° 18 l. — Különnyomat az Académie des Sciences Morales közlönyéből.

Megemlékezés . . . Irta és felolvasta V a r g h a Damján, ciszt. r. áldozópap, egyetemi tanár, bölcsészettudománykari prodekan. (Különlenyomat az Erzsébet-tudományegyetem Acta Universitatis 18. füzetéből.) — Közfeltűnést keltett a tanulmánynak ez a mondata: „Mintha a nagy V ö r ö s m a r t y gondolata új életre

kelt volna benne: Nem hal meg az, — zengi — ki milliókra költi dús élete kincsét, ámbár napja múlt; hanem lerázván, ami benne földi, egy éltető eszmévé finomul. — Hozzátehetjük még ehhez az újszerű idézethez: megkondulnak Goethe harangjai; az élet álom, miként Shakespeare-nél írva találom; Petőfi kétségbeesett nagyidai kacajára hiába keressük Bessenyeinél a Tihanyi ekhót... G. P.

Molnár Ferenc: *Csoda a hegyek közt*. Athenaeum-kiadás, Bpest, é. n. 8° 146 l. — Molnár a Liliom óta gyakran keverte az álmot és a valót, — könyvben megjelent új darabját is legendának jelzi... „Az érsek úr végtelen jósága” aggódik a barátok peres földjéért s „nagytudományú ügyvédet” küld a segítségükre. Az „idegen ügyvéd” megérkezik a kolostorba, — senki sem tudja, hogy a zárt kapun mikor és miképen jutott be. (Régesrég az „Ördög” jelent meg hasonló titokzatosan a milliomoséknál, hogy diadalmas házasságtöréséig támogassa Jolán asszonyt.) A „jóságos arcú, szép, öreg ügyvéd” nem a birtokper aktáit tanulmányozza. Megmenti Kis Cecília cselédet, akit tulajdon gyermeke meggyilkolásával gyanúsítanak. A kisfiút életében mindenki megverte. (Molnári apróság ez a darabban, valahogy tudva-fáj, meghat. Molnár alakjai általában mesterkéltek s a mese is olyan, de egy-egy ötletben vagy hangulatfoslányban igazságot, titkot érzünk meg.) A törvénytelen gyermek többször volt kellemetlen atyjának, a polgármester úrnak, de a bíróságon Kis Cecília is megvallotta, hogy „néha... igen” jobban szerette gyermekénél a tanítót. (Molnárt, a bűnbocsátót, egyénies szentimentalizmus jellemezte, mint írót: egyénies rutin szokta jellemezni ilyenkor. A legendairót is ez jellemzi.) A gyermekeket a polgármester ölte meg, de az ügyvéd nem csupán azért jött, hogy az igazat bizonyítsa. Helyszíni szemlét kér védőbeszéd helyett. (Azt, persze, tudja, hogy a gyilkosság hol történt. Ily részleteket a „Vörös malom” ördög-mérnöke is pontosan tudott.) A határban „lassan ő is, a bokor is” elkezd fényleni. Aztán látni a bokron keresztül, amint lehajol és gyöngéden kiemeli a gyermekeket. Hallani, amint szelíden beszél hozzá. Vezeti a kolostor felé s még feljebb a kanyargós, fényes úton. Az ügyvéd „távolodó alakja fényben sugárzik a hegyek közt”. — Talán felesleges azt vitatni, hogy Molnár a tisztát, az egészét, művészt ezúttal sem közelítette meg jobban, mint egyéb legendáiban.

(Rákosszentmihály.)

László István.

Marcel Prévost: *Akít az asszonyok szeretnek*. Ford. ifj. Bókay János. Bp. é. n. [1933], 8° 266 l. — Prévost valamikor, a „Demi-vierges”, a „Lettres de femmes”, a „Lettres à Françoise” idején, kitűnő pszichologusa volt a női léleknek. Megelőzte a korát. Ebben az új regényében azonban mintha már régen túlhaladott álláspont lenne az öreg analitikus, aki a mai, háborúutáni nemzedéket a nyárspolgár csudálkozásával és modernkedésével fotográfálja... Regénykompozícióra sohasem volt éreje a szellemes és valamikor merészül ható francia írónak. Ez az új könyve is széthullik, de a legnagyobb baj, hogy alakjai nem érdekesek és hogy untatóan hat az írónak mesterkedése, amellyel minél „modernebb” életbe hajszolja az alakjait — az üres sportfiút, a kisvárosias, szürke párisi asszonyt — hogy ilyen módon „korképet” adjon. Pedig ez a kép, a „léha”, reális és flörtölő mai ifjúság képe: sem nem szenzáció, sem nem mutatja intuíciós erővel a belülvalókat. A regénynek inkább az lehetett volna a címe: „Akiket a háború-előtti író már nem ért meg”. A fordítás észrevételi magát, bár nem minden stilusárnyalatával értünk egyet.

(Hódmezővásárhely.)

g. p.

Korunk szava, IV. évf. 1. sz. — Pongrácz Kálmán írja „Nemzeti és nemzetközi Isten” cím alatt: „A tudomány a praktikum szolgájává szegődött és föladata pártatlan gögjét... Nem tudok és nem is akarok hinni egy olyan Istenben, aki jóságot, gondoskodását, szeretetét országhatárok után más-más adagolásban méri és segítő kezét csak azoknak nyújtja, akik pártjelvényt viselnek vagy rohamcsapatokban marsolnak. Nem tudok és nem akarok szellemet és ész, belátást vagy mindenhatóságot tulajdonítani egy olyan Istennek, aki a Rajna jobbpartján másképp beszél és másképp cselekszik, mint a Rajna balpartján”. Súlyos szavak, amik erősen emlékeztetnek Shaw-ra, a Johanna szerzőjének szavaira...

Magyar László: *Lázad a föld*. Buday György farnetszeteivel. Magyar Téka kiadása. [Szeged, 1933] 8° 252 l. — Szépen fölépített, önmagában teljes falu-képet adó regény. Egy parasztcsalád elhelyezkedése a földreform keretei között és tragikus kudarca, amit a szerző mindenáron ki akar hozni a helyzetből. Az alakok élnek és nem múlnak el, bár ez talán azért is van, mert kissé konvencionális ízüek. A falut meglepő belső ismerettel rajzolja a szerző, de a

beszélgetés néha papirstilus. Az író fölfogása is édeskés és félhivatalos helyenként... Írásmódorából a módor kiérzik. A szobrász és a falusi kislány plátói-érzéki szerelme kiesik a főtémából. Az egyik szereplőnek gonoszsága mintha a közkedvelt Csathó-regényekre emlékeztetne. Néha riport lesz a meséből. A hősnő (Mária) hirtelen megváltozása nincs kellőképpen elfogadhatóvá téve. Egészen vége: mindvégig tartalmas olvasmány és irodalmi értékű kompozíció.

(Kenese.)

z. b.

Richard Hirsch: *Spanische Lyrik aus vier Jahrhunderten*. Ins Deutsche übertragen von —. Jena, 1933, 8° 79 l. — Az Ernst Gamilscheg szerkesztésében megjelenő „Vom Leben und Wirken der Romanen” című sorozatból.

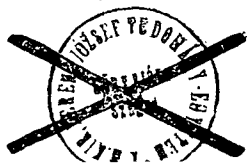
Karl Vossler: *Der Geist der italienischen Dichtungsformen und ihre Bedeutung für die europäischen Literaturen*. H. n., é. n. 8° 17 l. — A nagy európai áttekintéssel megírt, megállapításokban gazdag tanulmány az olasz irodalom európai szerepét és jelentőségét teszi a szellemtörténet mérlegére. Ilyen szintikus megjegyzése például, hogy az olasz nyelv művelés sokkal egyénibb és kevésbé racionális alapokon történt, mint a franciáknál; hogy Itália szabadította föl Európát a középkori formaizálás alól; hogy az olasz reneszansz klasszicizmusa át van itatva romantikus lelkeségtől; hogy a poeta rhetor és a poeta philologus típusait szintén Itália adta Európának; hogy a modern „barok” színhátekot, operát és drámairodalmat az olaszok kezdeményezték és inspirálták stb. Nem érdektelen Vossler tanulmánya mellett utalni arra az ellenkező véleményre, amelyet Johan Nordström uppsalai egyetemi tanár képvisel legújabbán megjelent könyvében (Moyen âge et Renaissance, Paris, Stock, 1933) és amelyet ezekkel a szavakkal foglal össze: „...il faudra reviser complètement la conception traditionnelle qui nous a fait voir en la Renaissance italienne la matrice de notre civilisation”.

z. b.

Jolán Gedeon: *La fortune intellectuelle de Verlaine*. (France, Allemagne, Autriche, Hongrie.) Szeged, 1933, 8° 167 l. (Az Études Françaises publiées par l'Institut Français de l'Université de Szeged c. sorozat 11. füzeté.) — Csupán néhány kritikai megjegyzésre szorítkozunk. Az osztrák fejezetet elhanyagolta a szerző, pedig ez bennünket közelebből érdekelt volna a magyar Verlaine-kultusz szempontjából. A téma föltevésében már volt előzménye a munkának, de ezt nem vette figyelembe: F. Piquet, aki Tournoux Verlaine-bibliográfiájának bevezetésében fontos szintikus megállapításokat tesz a Verlaine-kultusz európai útjára vonatkozólag, kijelentve, hogy a germán és szláv népek elismerték Verlaine-t, a latinoknál azonban hideg fogadtatásra talált. Strowsky (első kiadása már 1912, nem 1924!) megérdemelte volna, hogy a disszertáció szövegében is helyet kapjon, mert ő az első, aki behatóbban foglalkozik, egy összefoglaló irodalomtörténet keretein belül, Verlaine-nel, rámutatva V. művészetének tudatos, sőt racionális, „boileau” alapjaira, megtoldva még azzal, hogy egy személyes élményét is elmondja, látogatását V.-nél a kórházban. Lalou csak a bibliográfiában szerepel; említve sincs a dolgozatban Léon Daudet, aki Le stupide XIXe siècle c. munkájában szól az „arisztokrata” és őszinte V.-ről, ütköztetésnek használva őt a gyűlölt romantizmus ellen. A magyar fejezet hiányai: 1. Rákosi Jenő szerepe és V.-ellenes hadjárata, amit komplikál az a körülmény, hogy a francia V.-bibliográfiához ő is szolgáltatott adatokat és a V.-bibliográfia szerzője (Tournoux, 1912) éppen Rákosinak ajánlotta munkáját, bizonyára nem tudva, hogy V. legnagyobb ellenségének kedveskedik a V.-propagandával... 2. Ady Endre összes nyilatkozatai V.-ről földolgozandók volnának; a szerző csak egypárat említ belőlük, ezt is csak a bibliográfiában, futólag. 3. A magyar szocialista kritika (Népszava, A Tett, Ma, Vörös Lobogó) elhárító állásfoglalása a „bourgeois” és dekadens V.-nel szemben, ugyanakkor, mikor Adyért síkra száll. 4. Horváth János; Vajthó László és más magyar irodalomtörténészek, stilsztika-írók szerepe a V.-kérdés körül. 5. A Nyugat szerepe és vitái a magyar V.-fordításokkal kapcsolatban. 6. Rá lehetne mutatni arra is, hogy V. Magyarországon elsősorban a közismert, dalszerű verseivel hat, nem azokkal, amik nehezebben hozzáférhetők a megértés számára és amik a költő intellektualizmusát dokumentálják; ilyenformán a magyar V.-portré sok konvencionális vonásból tevődött össze. Mindezek a hiányok könnyen pótolhatók lesznek a dolgozat magyar publikációja alkalmával, ami már meg is indult (v. ö. Széphalom 1933: 47).

(Szeged.)

Zolnai Béla.

AHMED AL KAMEL HERCEG LEGENDÁJA VAGY A SZERELEM ZARÁNDOKA.

Irving Washington után.

Hol volt, hol nem volt, — volt egyszer egy mór király Granadában, akinek egyetlen fia volt, kit Ahmednek hívtak, de az udvari emberek azt a nevet adták neki, hogy *al Kamel*, vagyis a tökéletes, kiváló képességei miatt, amelyek már gyerekkorában megnyilvánultak. A csillagjósok is minden jót jövendöltek neki, hogy dicső herceg lesz és szerencsés uralkodó. Csak egy felhő látszott sorsának egén, de az is rózsaszínű volt. Azt jósolták, hogy szerelmes természetű lesz és e miatt nagy veszedelembbe kerül. Ha azonban sikerül őt megőrizni huszéves koráig a szerelem kísértésétől, ezeket a veszedelmeket is elkerüli és élete zavartalan boldogságban fog eltelni.

A király bölcsen elhatározta, hogy retjések el a herceget a világtól oda, ahol soha nem lát női arcot és nem is hall a szerelemtől. Ezért az Alhambra feletti hegyen szép palotát építtetett, melyet ma Generalife-nek neveznek. A palota kertjét magas kőfalakkal vétele körül. A fiatal herceg nevelését Ibn Bonabbenre bízta, aki a legokosabb és legszárazabb arab tudósok egyike volt. Azelőtt hieroglifákat, piramisokat, sirokat tanulmányozott és az egyiptomi mumiákban több bájt talált, mint a legigézőbb női szépségben. A bölcsnek mindenre meg kellett a herceget tanítania, de távol kellett tartani még a szerelem gondolatától is.

— Ha szárnyaid alatt a herceg a tiltott ismeretek birtokába jut, fejeddel fizetsz — mondta a király.

— Legyen felséged olyan nyugodt, mint amennyire nem féltém én a fejemet — felelt a bölcs Bonabben.

A tudós keze alatt növekedett a herceg. Néma rabszolgák voltak szolgálatában, akik mit sem tudtak a szerelemtől. De ha tudtak volna is, — akkor sem szólhattak volna. Bonabben feltárta a herceg előtt az egyiptomiak tudományát és művészetét, de a herceg ebben csekély előmenetelt tanúsított és az is kiderült, hogy nincs nagy hajlama a bölcsészetre. Elnyomta az ásítást és megadással figyelt Bonabben hosszú, tudományos fejtegetéseire, amelyekből igen különféle ismereteket szerzett. Eközben elérte húszadik évét. Hercegi bölcsessége csodával volt határos — de még semmit sem tudott a szerelemtől.

Ebben az időben változás állott be a herceg viselkedésében. Elhanyagolta tanulmányait, inkább sétált a kert árnyas utain és gondolkodva ült a források mellett. Sokat zenélt, mert erre is megtanították és költeményeket olvasgatott. Bonabben megijedt, mikor ezeket a változásokat észrevette és algebrai feladatokkal igyekezett a herceg ábrándos hangulatát elűzni. De a herceg kifakadt:

— Irtózoim az algebrától, valami olyant szeretnék hallani, ami inkább a szívhez szól.

A bölcs Bonabben megrendülve csóválta a fejét. Hiszen ez a bölcsészet csödjét jelenti! A herceg felfedezte, hogy szíve van. Féltő

aggodalommal figyelte tanítványát és rájött, hogy egyéniségében az elnyomott ösztön felülkerekedik és csak arra van szüksége, hogy valakire rátaláljon. A herceg a kert árnyas utain bolyongott a benne zsongó érzelmektől áthatottan, nem sejtve ennek okát. Néha ábrándozásba merülve üldögélt, máskor lantjából megható hangokat csalt ki, hogy aztán hangszerét elhajítva zokogni kezdjen. Kedveskedéseit eleinte élettelen tárgyakra pazarolta. Kedvenc virágai voltak, melyeket szorgalmasan gondozott, kiválasztott fái és különösen egy dús lombosfat, melyet gyengédséggel halmozott el és kérgébe véste nevét. Virágfüzérekkel ékesítette ágait és lantjának pengetése mellett dalban dicsőítette.

Ibn Bonabben megrökönyödött tanítványának állapota miatt, látva hogy közeledik a tiltott ismeretek felé és hogy csak egy hajszál választja el a végzetes titoktól. Reszketett a heroegért és a saját feje biztonságaért. A herceget, hogy a kert csábjaitól megóvjá, a Generalife legmagasabb tornyába zárta. Onnan végtelen kilátás nyílt, de messze felette volt az elbűvölő lugasok légkörének, mely Ahmed fogékony lelkére oly veszedelmes hatást tett. Mivel vigasztalja magát fogságában és mivel izzé el unalmát? Sokat foglalkozott kedvenc tudományaival, hogy az algebrát ne is említsük. Szerencsére Ibn Bonabben Egyiptomban megtanulta a madarak nyelvét egy zsidó rabbitól, aki azt a bölcs Salamontól eredő szájhagyományból tudta. Salamon viszont Sába királynőjétől tanulta. Ily tudományoknak már említésére is felderült a herceg szeme és oly mohósággal tanult, hogy rövid idő alatt ép oly szakértővé vált e téren, mint mestere.

A Generalife tornya többé nem volt magány. Volt már a hercegnek társasága. Legelőször egy héjjával ismerkedett meg, mely a kerítés hasadékaiban fészkel, honnan a levegőbe szállt zsákmány után kutatva. A madarak kalóza nyegle volt és kérkedő, szava csak rablásról, vérfürdőről és elrettentő hőstettekről szólt. Később a bagollyal találkozott. Ez okos nézésű, nagyfejű, fénylő szemű madár volt. Hunyorgatva, vagy meredt szemmel gubbasztott nappal a fal mélyedésében, de éjjel eltűnődött. Felett érzéke volt a bölcselkedésre. Csillagászatról és a holdról beszélt és célzott a titokzatos tudományokra. A metafizikára temett és szavait a herceg még elviselhetetlenebbnek találta, mint Ibn Bonabben beszédét. A bagoly után egy denevér következett, mely nappal a boltozat sarkába kapaszkodott, de szürkületkor kiröppent halk szárnyalással. Ennek mindenről csak homályos fogalma volt. Kinevetett oly dolgokat, amelyekről meg sem győződhetett és semmiben sem találta örömét. Majd egy fecske ragadta meg a herceg figyelmét. Okosan beszélt, de nyugtalanul izgett-mozgott, ritkán lehetett vele hosszasan tárgyalni. Felszínes tudása volt, felületesen foglalkozott a dolgokkal. Azt hitte, hogy mindent tud, pedig semmit sem tudott alaposan.

Ezek voltak új ismerősei, mivel a torony oly magas volt, hogy más madarak nem látogathatták. De a herceg lassan belefáradt új ismerőseinek társaságába, mert beszédjük oly keveset jelentett az észnek és semmit a szívnek — és ismét magányosságba merült.

Eltelt a tél, megjött a tavasz minden zöldjével és virágjával, az élet lüktető pompájával, mikor a madarak párosodnak és fészket.

építenek. Mintegy varázsütésre felhangzott a dal a palota berkeiből és feljutott a herceg magányába. Minden oldalról zengett és visszhangzott a hangok ezer változatában: szerelem — szerelem. A herceg csendesen és zavartan figyelte, hogy mi lehet az a szerelem, amellyel a világ úgy tele van és amiről ő semmit sem tud.

Hogy megtudja a titkot a héjjához fordult. A durva madár gunyosan felelt:

— Fordulj a föld békés madaraihoz, amelyek nekünk, a levegő urainak zsákmányai. Az én elemem a háború és gyönyörűségem a küzdés. Én harcos vagyok és nem tudok semmit arról, amit szerelemnek hívnak.

A herceg irtózáttal hagyta ott és a bagolyhoz közeledett.

— Ez egy békés madár — mondá, ez talán megfejti talányomat. Megkérdezte tehát a baglyot, hogy mi a szerelem, amelyről a palota berkeiben minden madár énekel. A bagoly méltatlankodva felelt sértett önérzettel:

— Az én éjjeleim tanulmányokban és kutatásokban telnek el és nappal magányomban azt emésztmem, amit éjjel tanultam. Ezekről az éneklőmadarokról, melyekről te beszélsz, sohasem hallottam. Megvetem őket. Hála Allahnak, nem tudok énekelni. Én bölcsész vagyok és mit sem tudok a szerelemről.

Ezután a herceg a bolthajtás felé indult, ahol a denevér tanyázott. A denevér durcásan fintorgatta az orrát.

— Mért zavarsz reggeli szenderegésemben ily együgyű kérdéssel? — szólt mogorván. — Én csak a szürkületben repülök, mikor az összes madarak alszanak és nem törődöm az ő dolgaikkal. Hála az égnek nem vagyok sem madár, sem állat. Megismertem mindkét faj gonoszságát és egytől-egyig gyűlölöm őket. Én mindenkít gyűlölök és arról, amit szerelemnek hívnak, semmit sem tudok.

Végül a herceg a fecskét kereste, melyre cirkálása közben talált rá. A fecske természetesen szörnyen sietett és alig volt ideje felelni.

— Hidd el annyi közügyben kell résztvennem és oly sok munkám van, hogy nincs időm ezzel a témaival foglalkozni. Mindennap ezer látogatást teszek, és ugyanannyi fontos kérdésről szerzek tájékozást. Nem marad időm ily apró-cseprő dolgokkal foglalkozni. Én világfi vagyok és arról, amit szerelemnek neveznek mit sem tudok.

Ezzel a fecske máris elrepült a völgy felé és egy pillanat alatt eltűnt Ahmed szeme elől.

A herceg zavartan és csalódottan magára maradt. Érdeklődését még jobban felcsigázták a nehézségek, melyekkel találkozott. Ily állapotban találta őrzője, ki a toronyba lépett. A herceg elébe sietett és rákiáltott:

— Ó Ibn Bonabben sok bölcsességre tanítottál, de örülnék, ha egy dologról tájékoztatnál.

— Hercegem, csak kérdezz és mindaz, ami szerény tudásom tárházában van, rendelkezésedre áll.

— Mondd meg ő tudósok tudója, hogy mi a szerelem.

Bonabbent ez a kérdés oly váratlanul érte, mint a villámcsapás. Reszketett, elsápadt és úgy érezte, hogy feje meglazult vállai felett.

— Mi indíthatott, ó herceg, ily kérdésre és hol tanultad e haszontalan szót?

A herceg a torony ablakához vezette és így szólt:

— Hallgass ide, Ibn Bonabben.

A torony alatti sírüségből a fülemüle éneke hallatszott, amelyet szerelmének, a rózsának dalolt. A virágzó és pompázó ligetből folyton, változatlanul egy melódia hangzott: szerelem-szerelem.

— Allah Akbar! Nagy az Isten! — kiáltott fel a bölcs Bonabben. — Ki képes elrejteti ezt a titkot az emberi szív elől, ha még a levegő madarai is összeesküdnek és elárulják.

Ezután Ahmedhez fordult:

— Őh, hercegem — szólt — zárd be füleidet ezek elől a csábító hangok elől. Tudd meg, hogy a szerelem okozza az emberek bajának felerészét. Ez az, ami keserűséget és viszályt szít fivérek és barátok között, árulást, gyilkosságot és pusztító háborút. Gond és bánat, kínos napok és álmatlan éjszakák kísérik. Elfonnyasztja az ifjúság virágát és megmérgezi az örömet. A korai öregség bajait és bánatát hozza. Allah őrizzen meg téged hercegem attól, hogy megismerd a szerelmet.

A bölcs Ibn Bonabben sietve távozott és a herceget még nagyobb kétségek közt hagyta. Hiába akarta gondolatait elűzni, továbbra is ezek uralkodtak elméjén. Kinozták és kimerítették hiábavaló elképzelésekkel. Az bizonyos, hogy amikor a madarak színes énekét hallgatta, nem talált benne bánatot, csak gyengédséget és örömet. Ha a szerelem nyomoruságnak és küzdelemnek oka, miért nem vonulnak a madarak magányba, vagy mért nem tépik egymást darabokra, ahelyett, hogy jókedvűen röpködnek a ligetben vagy nancuroznak a virágok között?

Egy reggel ágyában feküdt és gondolkozott ezeken az ellentmondásokon. Szobájának ablaka nyitva volt és lágy reggeli fuvallom hatolt be, mely magával hozta a narancsvirág illatát a Darro völgyéből. A csalogány hangja lágyan csengett. Miközben a herceg erre figyelt és sóhajtozott, hirtelen zúgás ütötte meg fülét. Egy szép galamb repült be az ablakon és aléltan esett a padlóra, míg az üldöző héjja elvesztve zsákmányát, elrepült a hegyek felé. A herceg felvette az alig pihegő madarat, simogatta tollazatát és keblén melengette. Miután cirógatásával lecsendesítette, arany kalitkába tette és a legfinomabb buzával és tiszta vízzel kínálta. De a galamb nem fogadta el az ételt, hanem búsan magába roskadt és fájdalmasan bűgött.

— Mi bajod van? — kérdezte Ahmed. — Nincs mindened, amit kívánsz?

— Dehogyan van — felelt a galamb. — Hisz el vagyok szakítva szívem társától, holott itt a boldog tavasz, a szerelem ideje.

— Őh szerelem! — kapott rajta Ahmed. — Kérlek kis madárka, mondj valamit a szerelemről!

— Szívesen hercegem — szólt a galamb. — A szerelem egyik gyöttrődés, kettőnek boldogság és háromnak küzdelem és ellenségeskedés. Varázs, mely két lényt összekerget és egyesít mámoros együttérzésben. Nincs senki, akihez téged gyengéd érzelmek kötnek?

— Oh én jobban szeretem mesteremet Ibn Bonabbent, mint bárkit a földön. De ő sokszor unalmassá válik és néha boldogabb vagyok az ő társasága nélkül.

— Ez nem az az együttérzés, amire én gondolok. Én a szerelemről beszélek a nagy titokról és az élet alapjáról. A fiatalság részegítő vigalmáról és a haladottabb kor higgadt örömről. Nézz körül herceg, mennyire tele van ebben az áldott évszakban az egész természet szerelemmel. Minden teremtménynek megvan a társa. A legjelentéktelenebb madár is szerelmeséhez énekel. Még a bogár is keresi társát és a tarka pillangók, amelyek a torony magasságában repekednek boldogok egymás szerelmével. És te így hosszú idejét töltötöd el ifjúságodnak anélkül, hogy tudnál valamit a szerelemről? Nincs senkid, egy szép hercegnő, vagy kedves fiatal lány, aki szívedet elcsábította volna, vagy eltöltötte volna kebledet lány zsongással és gyengéd vágyakkal?

— Kezdem érteni — szólt a herceg sóhajtva. — Így érzésem többször volt anélkül, hogy okát tudtam volna adni. De hol keressék olyasvalakit szomorú magányomban, akút említettél?

Még beszélgettek egy keveset és ezzel a herceg első leckéje a szerelemről be volt fejezve. Jaj, ha a szerelem így nagy gyönyörűség — töprengett Ahmed — de a szerelmestől való elszakadás így nagy nyomorúság, akkor Allah megbocsájt, ha lemondok erről az örömről és mindenről, ami vele jár. Erre kinyitotta a kalitkát, kivette a madarat és gyengéden megcsókolva az ablakhoz vitte.

— Menj — szólt hozzá — és csatlakozz szíved társához. Mért légy te is ennek a szomorú toronynak rabja, ahová szerelem sohasem juthat be.

A galamb kecsesen a levegőbe libbent és elszállt suhogó szárnyakkal a virágzó Darro-völgy felé. A herceg szemével követte, azután bosszúság vett rajta erőt. A madarak éneke, mely azelőtt gyönyörködtette, most még fokozta keserűségét. Szerelem, ifjúság. Most megértette az éneket. Szeme tüzet lövelt mikor legközelebb a bölcs Bonabbennel találkozott.

— Mért tartottál engem így nagy tudatlanságban? Mért nem tanítottál meg a nagy titokra és az élet lényegére? Nézd az egész természet örömmámorban uszik. Minden élőlény társat talál. Ez a szerelem, amiről tudni akartam. Mért legyek én egyedül elzárva tőle? Mért volt ifjúságom nagyrésze megfosztva ettől a gyönyörűségtől?

A bölcs Bonabben látta, hogy minden további titkolódzás hiábavaló, mert a herceg megismerte a veszedelmes és tiltott érzést. Ezért feltárta előtte a csillagászok jóslatát és a rendszabályokat, amelyeket nevelésében alkalmaztak, hogy távoltartsák a félelmetes veszélytől.

— És ezekután hercegem az életem kezében van — mondá. — Ha atyád a király megtudja, hogy az én felügyeiletem alatt megtanultad, hogy mi a szerelem, fejemet véteti.

A herceg józanul meghallgatta nevelője előadását és mivel szíven viselte az ő sorsát, elhatározta, hogy ismeretét inkább eltemeti lelkében, semhogy a bölcs fejét veszélyeztesse.

Néhány nappal később midőn a torony ommán gondolkozott, a levegőben a galambot vette észre, mely félelem nélkül a vállára szállt. A herceg dédelgetve ölelte keblére.

— Boldog madárka! repülni tudsz a hajnal szárnyaival a föld legtávolabbi részére. Hol voltál mióta elváltunk?

— Messzi országban, honnan híreket hozok viszonzásul, hogy szabadon engedté. Amint messze szálltam kanyargó folyó partján, zöld mező közepén gyönyörű kertet láttam pazar gyümölcsökkel és virágokkal. A kertben csodás palota emelkedett. Leszálltam, hogy megpihenjek. A zöldelő parton deli hercegnőt láttam fiatalos bájának virágjában. Udvarhölgyei, kik ép oly fiatalok voltak, virágfüzerekkel és koszorúval díszítették urnóízüket. A hercegnő bája titokban pompázott, mert a kertet magas kőfal vette körül és élőlénynek nem volt szabad oda betekinteni. Mikor láttam ezt a szépséges, fiatal, ártatlan és szeplőtlen lányt, az jutott eszembe, hogy őt az ég is arra teremtette, hogy hercegem szeresse.

Ez a leírás szikra volt Ahmed gyulékony szívének. Nyugvó vágyai felébredtek és a hercegnő iránt mérhetetlen vonzalmat érzett. Levelet írt a legszenvedélyesebb hangon, mely szerelemmel volt teli. Bevallotta a boldogtalan rabságot ami megakadályozza abban, hogy felkeresse és lábai elé boruljon. Még verset is írt hozzá a leggyengédebb ékesszólással. Hisz költő volt és a szerelem lelkesítette. Így címezte: „Az ismeretlen szépségnek — a fogoly Ahmed herceg”. Azután pézsmailattal és rózsaoilajjal illatosítva átadta a levelet a galambnak.

— Vidd hűséges küldöncöm, repülj hegyek felett, völgyeken, folyókon és síkságon át, ne pihenj fákon és ne tedd lábad a földre addig, amíg át nem adtad ezt a levelet szívem úrnőjének.

A galamb magasan a levegőbe emelkedett és repült eltéríthetetlenül egy irányba. A herceg követte szemével míg egy ponttá vált a felhőn és a hegyek mögött eltűnt.

Nap-nap után várt, hogy visszatér küldönce, de hiába. Már vádolta, hogy feledékeny, mikor egy napnyugta felé a hűséges madár szobájába repült és lábához esve kilehelte lelkét. Egy garázda ijjász nyila szúrta át keblét, mégis életének végvonaglásával küzködve eleget tett küldetésének. Amint a herceg szomorúan a hűség martirja felé hajolt, gyöngyfüzért talált nyakán, melyhez szárnya alatt email-kép volt erősítve, a viruló fiatal hercegnő képmása. Kétségtelenül ő volt a távoli szépség. Vajjon ez a kép azt jelenti-e, hogy viszonzozza érzelmeit? A szegény galamb halála mindent kétségben és titokban hagyott.

A herceg sokáig nézte a képet, szeme könnyben uszott. Ajkához

és szívéhez szorította. Órákig üldögélt gondolkozva, kimondhatatlan vágyódással.

— Gyönyörű kép — sóhajtotta — de jaj, csak kép. Mégis harmatos szeme szerelmet sugároz felém, rózsás ajka mintha bátorítólag szólana. Hiábavaló elképzelések. Talán ugyanígy néz egy bolderabb vetélytársra is? Hol találhatom meg ebben a nagyvilágban azt, kit e kép ábrázol? Ki tudja mily nagy távolságok, mely országok választanak el bennünket? Talán most épen szerelmes lovagok veszik körül, míg én e torony foglya vagyok és időmet a festett árnykép imadására pazarolom.

Végre Ahmed herceg elhatározta, hogy megszökik a palotából, mely gyűlölt börtöne volt és mint a szerelem zarándoka fogja megkeresni az ismeretlen hercegnőt mindenütt a világban. Nappal elmekülni a toronyból, midőn mindenki ébren van, lehetetlenség. De éjjel alig őrzik a palotát, mert senki sem tétélezett fel a hercegről ilyen szándékot, hisz látszólag csendes beletörődéssel viselte el sorsát. Hogy fog eligazodni a sötétben, mikor nem ismeri a vidéket? A bagolyra gondolt, mely hozzá van szokva, hogy éjjel barangoljon: ismernie kell minden mellékutat és titkos átjárót. Felkereste magányában és kérdezősködött a vidék felől. A bagoly öntudatosan nézett rá:

— Kell tudnod hercegem, hogy a bagolyok családja régi és kiterjedt. Bár sokat hanyatlott, azért birtokában tart még rombadőlt kastélyokat és palotákat Spanyolország minden részében. Alig van torony a hegyekben, erőd a síkságon vagy fellegrvár, melyben ne lakna egy fivér, nagybátya, vagy néne. Miközben köruton voltam, hogy meglátogassam nagyszámú rokonságomat, behatoltam minden sarokba, szegletbe és megismerkedtem a vidék titkaival.

A herceg túlradó örömmel fogadta, hogy a bagolynak ilyen terepismeretei vannak. Feltárta neki bizalmasan gyengéd érzelmeit és szökési szándékát, kérve, hogy legyen segítségére.

— Ugyan menj — szolt a bagoly rosszalással — olyan madárnak ismersz, amely szerelmi ügyekbe elegyedik? Én aki minden időmet gondolkodásra és a holdra szentelem?

— Ne légy megsértve bölcs bagoly, — felelt a herceg — de légy szíves és vond el magadat egy időre a gondolkodástól és a holdtól. Segíts menekülnöm és én megadok bármit, amit kívánsz.

— Mindenem van, ami kell — szolt a bagoly: — Az én szerény asztalomra elég egy pár egér és ez a lyuk a falban elég hely a munkámhoz. Mit kívánhat egyebet egy filozófus?

— Gondold meg bölcs bagoly, hogy míg celládban álmodozol és míg a holdra bámulsz, tehetséged elvész a világ számára. Én egyszer uralkodó leszek és akkor tekintélyes álláshoz juttathatlak.

Bár egy filozófus felette áll az élet közönséges kíváncsainak, nem volt a bagoly sem mentes nagyravágyástól, így hát belement, hogy megszökik a herceggel és vezetője és védelmezője lesz zarándokútján.

Az elhatározást tett követte. A herceg magához vette ékszerait, hogy legyen miből élnie vándorútján. Még azon éjszaka leereszkedett övénel fogva a torony balkonjáról, átmászott a kökerítésen és a ba-

goly vezetése mellett, mielőtt pitymallott a hegyekbe menekült. Itt tanácsot tartott vezetőjével a továbbiakról.

— Azt ajánlom — szolt a bagoly —, hogy Sevillába menj. Tudnod kell, hogy évekkel ezelőtt meglátogattam ott nagybátyámat, egy nagyon tekintélyes és befolyásos baglyot, mely az ottani Alcazar rombadőlt szárnyában lakott. Éjjente a város feletti repkedéseim közben gyakran figyeltem meg világosságot egy magányos toronyban. Végre egyszer leszálltam a párkányra és láttam, hogy a világosság egy arab varázsló lámpájától származik, ki könyveivel körülvéve ült ott és vállán guggolt kedves hollója, melyet még Egyiptomból hozott magával. Én ismerem azt a hollót és tudásom legnagyobb részét neki köszönhetem. A varázsló azóta meghalt, de a holló ma is a toronyban lakik, mert ezek a madarak igen hosszú ideig élnek. Azt ajánlanám herceg, hogy ezt a hollót keresd fel, mert ő jövődömondó és varázsló, azonkívül járatos a rejtélyek világában, amiről a hollók általában, de különösen az egyiptomi hollók híresek.

A herceget megörvendeztette ez az okos tanács és ennek megfelelően Sevilla-felé indult. Csak éjjel vándorolt, hogy társához idomuljon és nappal feküdt le valamely sötét barlangban, vagy omladozó toronyban, mivel a bagoly ismert minden rejtékhelyet és nagy érzékkel birt a romok iránt.

Végre egy reggel hajnalhasadáskor elérték Sevilla városát, hol a bagoly, mely a népes uccák fényétől és lármájától irítozott, a kapun kívül egy odvas fában talált szállást.

A herceg belépett a kapun és könnyen megtalálta a varázsló tornyát mely a városháza felett emelkedett, miként pálma a sivatagban. Valóságban az a torony volt, melyet ma Giral dának neveznek és Sevilla híres mór tornya.

A herceg felment a csigalépcsőn a torony tetejébe és megtalálta a varázsló hollót, egy öreg, titokzatos, szürkefejú madarat. Tollazata megkopott, egyik szemén kötés volt és ez kísértetiessé tette kinézését. Jobb lábán ült, feje egyik oldalára fordult és megmaradt szemével a padlóra rajzolt ábrát tanulmányozta.

A herceg hódoló tisztelettel közeledett felé amit tiszteletreméltó külseje és természetfeletti bölcsessége diktált.

— Bocsáss meg tisztes koru és titokzatosan bölcs holló, — szolt — ha tanulmányodban, melyre a világ felfigyel, egy pillanatra megzavarlak. Szerelmes embert látsz magad előtt, ki tanácsodat óhajtja arranézve, hogy hogyan találja meg szíve választottját.

— Más szóval — szolt a holló jelentőségteljes tekintettel — azt akarod, hogy tenyeredből jósoljak. Jer mutasd kezedet, hogy a sors titokzatos vonalait megfejtsem.

— Bocsáss meg — felelt a herceg — de nem azért jövök, hogy behatoljak a sors titkaiba, melyeket Allah elzárt a halandók szeme elől. Én a szerelem zarándoka vagyok és irányítást kérek ahhoz a nőhöz, aki után kutatok.

— Lehet hiányod ily személyben a szerelmes Andalusiában? — kérdi az öreg holló, miközben egyetlen szemével rákacsintott. — Hogy hiányozhat ilyesvalaki a vidám Sevillában, hol feketeszemű nőcskék a zambrát táncolják minden narancsfasorban?

A herceg elpirult és meg volt lepve, hogy egy ilyen öreg madár, mely egyik lábával a sírban van, így beszéljen.

— Hidd el, — mondta komolyan — nem ily könnyű és csintalan feladat van előttem, mint azt elképzeled. A Quadalquivir narancsfái alatt táncoló andalusiai nőcskék mit sem jelentenek számomra. Én egy ismeretlen, szeplőtlen szépséget keresek, azt kinek ez a képe és kérlek befolyásos holló, hogyha tudod és szíved megesik rajtam, mondd meg, hol találhatom meg őt?

A szürke-fejű hollót a herceg komolysága a helyes utra térítette.

— Mit tudok én — felelt szárazan — fiatalyságról és szépségről? Én csak az öregeket és fonnyadtakat keresem fel, nem az életvidámakat és szépeket. A beteljesedés előhírnöke vagyok. Károgással jelentem a halál közeledését és szárnyammal megérintem a beteg ember ablakát. Máshol kell ismeretlen szerelmedről híreket szerezned.

— És hol keressem, ha nem a bölcsesség fiainál, kik ismerik a sors könyvét? Tudd meg, hogy királyi herceg vagyok, kinek sorsát a csillagok kísérik. Titokzatos vállalkozásba fogtam, melytől birodalmak sorsa függhet.

Mikor a holló hallotta, hogy nagyfontosságú dologról van szó, mely a csillagokat is érdekli, változtatott modorán és nagy figyelemmel hallgatott a herceg történetére.

— Ezt illetőleg nem tudok felvilágosítással szolgálni, mivel én nem repülök kertek között, vagy ifjú hölgyek lugosai körül. Menj azonban Cordovába, keresd meg a nagy Abderahman pálmáját, mely a főmecset udvarán áll. Annak lábánál találsz egy nagy utazót. Országokat, udvarokat látogatott meg és királynők és hercegnők kedvence volt. Majd ő felvilágosítást nyújt arról, aki után kutatsz.

— Köszönöm szépen a becses útbaigazítást, — szólt a herceg — élj boldogan tiszteletreméltó varázsló.

— Jó utat szerelem zarándoka, — mondá a holló száraz hangon és ismét a mértani alak tanulmányozásába merült.

A herceg távozott a városból. Megkereste társát a baglyot, mely még mindig aludt a fa odujában és elindultak Cordovába. Fügőkertek, narancs- és citromligetek között közeledtek a Quadalquivir szép völgyéhez. Mikor megérkeztek a város kapujához a bagoly a falnak egy sötét üregébe repült és a herceg megindult, hogy megkeresse a pálmáját, melyet egykor a nagy Abderahman ültetett. Ez a mecset udvarának közepén állott, magasan a narancsfák és cypirusok között. Dervisek és fakírok ültek csoportokban az udvar folyosóján. Sokan a hívők közül mosdásukat végezték, mielőtt a mecsetbe léptek volna. A pálmafa lábánál nagy tömeg hallgatott ékeszólón áradó szavakat. Ennek kell lenni a nagy utazónak, ki hírt ad az ismeretlen hercegnőről. A tömegbe keveredett, de nagyon meglepődött, amikor észrevette, hogy egy papagájt hallgatnak, mely zöld tollazatával élénk szemével és a fején lévő tollbóbitával fölöttébb elégedettnek látszott.

— Hogy van, — szólt a herceg a körülállók egyikéhez, — hogy ily sok ember tud gyönyörködni egy madár fecsegésében.

— Te nem tudod, hogy miről beszélsz. Ez a papagáj leszarmazottia Perzsia elbeszélőképességéről híres papagájának, melynek Kelet minden tudománya a nyelve hegyén van. Költőket épugy tud idézni, mint tudományt. Több idegen udvart látogatott meg és mindenütt úgy tekintették, mint a tudományosság szószólóját. A szép nem különösen szerette, mert a dámák csodálattal vannak az oly papagáj iránt, mely költeményeket idéz.

— Elég! — kiállt a herceg. — Nekem magánbeszélgetésem lenné ezzel a kiváló utazóval.

Alkalmat szerzett, hogy beszélhessen a papagájjal és elmondta neki feladatát. Alig említette, midőn a papagáj rekedt nevetésben tört ki, melytől kicsordultak könnyei.

— Bocsáss meg, hogy ily jókedvű vagyok, de már a szerelem említésétől is nevetnem kell.

A herceg meg volt lepve ettől az indokolatlan jókedvtől és azt kérdezte tőle:

— Hát nem a szerelem a természet nagy titka és az élet lényege?

— Mit beszélsz? — rikácsolt a papagáj szavába vágva. — Ugyan hol tanultad kérlek ezt az érzelgős zagyvaságot? Hidd el, kiment már a szerelem a divatból. Nem is lehet róla hallani okos emberek között.

A herceg sóhajtott miközben visszaemlékezett, hogy mennyivel másképp beszélt erről a galamb. Ez a papagáj viszont, bár az udvarban élt és ismeri az okos embereket, semmit sem tud a szerelemről. Nem akarván tovább nevetségessé tenni azt az érzést, mely betöltötte szívét, rögtön rátért jövetelének céljára.

— Mondd meg nekem nagytudású papagáj, ki a szépség legtitkosabb berkeibe is bejutottál, utazásaid közben nem találkoztál-e azal, akit ez az arckép ábrázol?

A papagáj karmába vette a képet, jobb és balszemével megnézte.

— Szavamra mondom, — szólt — nagyon csinos arc, de az ember utazása közben oly sok szép arcot lát, hogy alig lehet — de várj csak, hadd nézem meg még egyszer — biztos vagyok benne, hogy ez Aldegonda hercegnő.

— Aldagonda hercegnő — viszhangzott a herceg szava. — De hol találhatom meg őt?

— Lassan-lassan, — szólt a papagáj — könnyebb megtalálni, mint elnyerni. Ő az egyetlen leánya annak a keresztény királynak, ki Toledóban uralkodik. El van zárva a világtól tizenhetedik születésnapjáig a tudálékos csillagiósok valamilyen jövendőlése miatt. Halandónak nem lehet őt meglátni. Amikor ott voltam, beengedtek hozzá, hogy szórakoztassam. Biztosíthatlak, hogy én, aki láttam a világot, sok hercegnővel beszéltem, kik nyomába sem léphetnek.

— Kedves papagájom, — szólt a herceg — csak egy szót bizalmasan. Én egy királyság örököse vagyok, és egykor trónon fogok ülni. Látom, hogy tehetségekkel vagy megáldva és ismered a világot. Segíts, hogy elnyerhessem a hercegnőt, akkor majd valamilyen fontos állásba helyezlek az udvarban.

— Szívesen belemegyek, de valamilyen *sine cura* állást juttass, mert mi okos emberek nem szeretünk dolgozni.

Azonnal készülődtek az utazásra. A herceg elindult Cordovából ugyanazon a kapun, amelyen megérkezett. A baglyot lehívta a fal üregéből, bemutatta a papagájnak, mint tudóstársat és megindultak hármasan. Sokkal lassabban haladtak, semhogy megfelelt volna a herceg türelmetlenségének, de a papagáj hozzá volt szokva a kényelmes élethez és nem szerette, ha korán reggel zavariák. A bagoly viszont napközben akart aludni és hosszú pihenései elvették az időt. Régész-hajlamai is akadályt képeztek, mivel minden romnál megállott. Hosszú legendákat mesélt a régi tornyokról és kastélyokról. A herceg azt hitte, hogy a bagoly és papagáj, mindkettő nagyműveltségű madár lévén, gyönyörűséget fog találni egymás társaságában, de soha sem csalódott jobban. Állandóan veszekedtek. Az egyik okos volt, a másik filozófus. A papagáj költeményeket idézett, új olvasmányokat kritizált és ékesszólással beszélt a tudományról. A bagoly ilyen ismereteket gyerekesnek tüntetett fel és csak a metafizika volt kedvére való. A papagáj dalokat énekelt és jó mondásokat ismételt. Viccelődött komoly társával, kítőző örömmel nevetve saját ötletein. Mindezt a bagoly tekintélyének sérelmeként fogta fel. Sötéten nézett, duzzogott és egész napra szótlanná vált.

A herceg nem figyelte társainak civalkodására, mert el volt foglalva képzeletének álmokképeivel és a hercegnő arcképének szemléletével. Így vándoroltak a Siera Morena sötét hágóin, La Mancha és Castilia nap-égette síkságain és az aranyos Tagus partján, mely boszorkányos kanyargással halad végig fél Spanyolországon és Portugálián. Végre falakkal és tornyokkal megerősített városhoz jutottak, mely sziklákon épült és lábát a Tagus zajos áradata mosta.

— Állj! — kiáltott a bagoly — ez itt Toledo régi híres városa. Nézd azokat a méltóságteljes kupolákat és tornyokat, melyeken az idő patinája látszik és melyekhez legendás nagyság fűződik. Hány elődöm gondolkodott ezen híres falak mögött!

— Pfu! — rikácsolt a papagáj megzavarva a bagoly ünnepélyes hangulatát, melyet a multtal szemben érzett. — Ugyan mihez fogjunk a régiségekkel, a legendákkal és ősökkel? Nézd azt, amiért jöttünk, a fiatalság és szépség rejtekhelyét. Ime herceg itt van előtted, a rég keresett hercegnő lakhelye.

Amint a herceg abba az irányba nézett, melyet a papagáj megjelölt, gyönyörű zöld mező közepén a Tagus partján csodálatos palotát látott, mely pompás kert lugasai között emelkedett. Épen olyan volt, mint amilyennek a galamb leírta. Szívdobogással szemlélte. Vajon hol lehet most a gyönyörű hercegnő? Az árnyékos teraszok egyikén, vagy valahol a magas palotában pihen? Talán finom léptekkel sétál a pompázó ligetben? Jobban szemügyre véve a palotát látta, hogy a kert falai oly magasak, hogy nem lehet áthatolni rajtuk és körülöttük fegyveres örök járkálnak. A herceg a papagájhoz fordult:

— Óh nagyképzettségű madár, te tudsz emberi nyelven beszélni. Siess a kertbe, keresd meg lelkem bálványát és mondd meg neki,

hogy megérkezett a Tagus virágos partjára Ahmed herceg, a szerelem zarándoka, akit a csillagok vezérelnek.

A papagáj, küldetésére büszkén, a kert felé szállt. Átrepült a magas kőfalon és miután egy ideig a mezők és ligetek fölött lebegett, leereszkedett egy kerti ház erkélyére, mely a folyóra nyílt. Itt benézett az ablakon és meglátta a hercegnőt, amint egy diványon ült. Szemeit egy papír-szeletre szögezte és a könnyei halavány arcára folytak. A papagáj megigazította szárnyait és elrendezte élénk-zöld tollazatát, majd a fején lévő tollbóbitát hozta rendbe, udvarias modorral a hercegnő mellé ült és gyengéd hangon szólt hozzá:

— Szárltsd fel könnyeidet szépséges hercegnő, vigaszt hozok szívednek.

A hercegnő megijedt a hang hallatára, de mivel nem látott mást, mint egy kis zöldtollú madarat, mely bókolt és hajlongott előtte így szólt:

— Ugyan miféle vigaszt tudsz nyujtani, hisz csak egy papagáj vagy!

A papagájt boszantotta ez a lekicsinylés.

— Ó én megvigasztaltam sok szép hölgyet annakidején — felelt — de nem azért jövök. Most egy királyi herceg követe vagyok. Tudd meg, hogy Ahmed, Granada hercege ideérkezett és épen most telepedett le a Tagus virágos partján.

A gyönyörű hercegnő szemei e szavakra élénkebben felragyogtak, mint koronájának gyémántjai.

— Ó drága papagáj örömdetes üzenetet hozol, hisz már halálra aggasztott kétségem Ahmed állhatatossága felől. Siess vissza és mondd meg neki, hogy levelének és költeményének szavai szívembe vannak vésve. Mondd meg, hogy el kell készülnie arra, hogy szerelmét fegyveres erővel is bebizonyítsa. Holnap van tizenhetedik születésnapom, midőn atyám, a király, nagy harci játékot rendez. Hercegek vesznek részt a viadalban és kezem azé, aki győz.

A papagáj szárnyra kelt és vissza repült oda, ahol a herceg várta. Ahmed öröme, hogy megtalálta azt, akit a kép ábrázolt, csak azok tudnák megérteni, akiknek osztályrészül jutott, hogy álmaik valóra váltak és árnyképek testet öltöttek előttük. Mégis volt, ami nyugtalanította: a küszöbön álló harcijáték. A Tagus partjain már csillogtak a fegyverek és harsogtak a különböző lovagok trombitái, kik kevély kíséretükkel büszkén vonultak Toledóba, hogy résztvegyenek a harci játékban.

Ugyanaz a csillag, mely a herceg sorsát irányította, vezérelte a hercegnőt is és tizenhetedik születésnapjáig el volt zárva a világtól, hogy távortartsák a szerelem érzésétől. Mégis bájának hírét elzártága inkább emelte, mint elhomályosította. Ezért számos hatalmas herceg versengett kezéért és atyja, ki csodálatosan ravasz volt, nehogy részrehajlásával ellenségeket szerezzen, a döntést a fegyverekre bízta. A vetélytársak között több erejéről és bátorságáról volt híres. Nehéz volt a helyzet a szerencsétlen Ahmedre nézve, hisz nem voltak fegyverei és jártassága a lovagi erényekben sok kívánnivalót hagyott hátra.

— Szerencsétlen vagyok, — sóhajtott a némán, — mert távol a világtól egy filozófus nevelt. Mi haszna van az algebrának és filozófiának szerelmi ügyekben? Óh Ibn Bonabben, mért nem tanítottál meg inkább a fegyverforgatásra?

Most a bagoly törte meg a csöndet. Beszédét jámbor fohással kezdte, mivel áhitatos muzulmán volt.

— Allah Akbar! Nagy az Isten! Az ő kezében van minden titokzatos erő, egyedül ő irányítja a hercegek sorsát. Tudd meg hercegem, hogy a világ tele van titokzatossággal, melybe csak olyanok hatolhatnak be, mint én, ki a sötétben jár a tudás után. Vedd tudomásul, hogy a szomszédos hegyekben van egy barlang. Ebben egy vasasztal és a vasasztalon bűvös fegyverzet. Az asztal mellett elvarázsolt harci mén áll több emberöltő óta.

A herceg csodálattal bámult, a bagoly pedig hunyorgatva nagy kerek szemével folytatta elbeszélését.

— Évekkel ezelőtt atyámat kísértem el birtokára és akkor időztünk e barlangban. Így tudok erről a titokról. Hagyomány családjunkban, amit nagyatyámtól hallottam még bagolyfiók koromban, hogy ez egy mór varázsló fegyverzete volt, ki ebbe a barlangba menekült, midőn Toledót elfoglalták a keresztények és ott is halt meg. Varázserejű paripáját és fegyverzetét csak egy muzulmán használhatja napkelte-től délig. Bárki légyen az, ebben az időben legyőz minden ellenséget.

— Elég! keressük meg a barlangot — kiállt fel Ahmed. A bagoly irányítása mellett a herceg megtalálta a barlangot, mely azoknak a meredek szikláknak egyik leghozzáférhetetlenebb nyulványában volt, melyek Toledó körül emelkednek. Csak egy bagoly fürkésző szeme, vagy egy régész találhatta meg bejáratát. Temetőlámpa, melyben örökmécs égett, kísérteties fényt árasztott a barlangban. A középen vasasztalon volt a bűvös fegyverzet. Hozzá volt támasztva egy lándzsa és mellette állt egy arabs mén harcra felszerelve, de mereven, mint egy szobor. A fegyverzet fényes és mocsoktalan volt és úgy ragyogott, mint a régi időkben. A mén is mintha most jött volna a legelőről. Midőn Ahmed kezét a nyakára tette, a földet kaparta és boldog nyerítésével megremegtette a barlang falait. Ily módon a herceg lóval és fegyverzettel el volt látva és elhatározta, hogy kiáll a harci játékra. A várvavárt reggel megérkezett. A küzdelemre jelentkezni a vegán lehetett, Toledó meredek sziklafalszerű várfala alatt. Itt gazdag szőnyegekkel borított tribünöket állítottak fel a nézők számára és a nap ellen selyem sátrakat emeltek.

A vidék minden szépséges dámája összegyűlt a páholyokba, míg alattuk tollakkal ékesített lovagok kérkedtek fegyverhordozóikkal és kíséretükkel. Kitűntek közülük a hercegek, akiknek küzdeniök kellett a harci játékbán. A vidék minden lányát tulszárnyalta szépségével Aldegonda hercegnő, amint a királyi páholyban megjelent és első alkalommal lépett a bámuló sokaság szemei elé. A csodálat moraja futott végig elragadó bájának láttára és a hercegek, akik bizva híresztelt szépségében kezére pályáztak, most tizszerte jobban vágytak küzdeni érte.

A heregnő zavartan tekintett körül. Orcájának színe hol eltűnt,

hol visszatért. Szeme nyugtalanul és elégedetlenül kutatott a lovagok díszes tömegében. A harsonák már a kezdetet jelezték, midőn a hírnök idegen lovag érkezését jelentette. Ahmed lovagolt be a pályára. Drágakövekkel díszített acélsisak volt turbánja felett. Arannyal átszőtt páncélt viselt. Fes-ben készült hajlott kardja drágakövektől ragyogott. Válán kerek paizs volt és kezében a varázserejű lándzsa. Az arab telivér takarója gazdagon volt himezve és a földet súrolta. A remek állat büszkén lépegetet, horkolt és nyerített az örömtől, hogy mégegyszer viselheti a harci felszerelést. A herceg méltóságteljes viselkedése mindenkre nagy hatást tett és amikor bejelentették, hogy ő a szerelem zarándoka, általános nyugtalanság és izgalom vett erőt a páholyban ülő dámákon.

Midőn Ahmed jelentkezett a küzdelemre, tudomására hozták, hogy nem vehet részt a harci játékokban, mivel csak hercegeknek volt szabad viaskodni. Erre megmondta nevét és rangját. Ez még jobban rontott helyzetén, mert muzulmán volt és így nem indulhatott olyan küzdelemben, mely keresztény hercegnő kezéért folyt.

A hercegek gögös és fenyegető tekintettel vették körül. Egy kihívó viselkedésű és herkules-termetű csúfolni kezdte karcsú, fiatalos alakját és kigunyolta szerelmes nevét. A herceg haragra lobbant és vetélytársát párviadalra hívta ki. Felállottak és támadtak. A varázslándzsa első érintésére a tagbaszalkadt csúfolódó kiesett a nyeregből. Most a herceg megnyugodott volna, de jaj, démoni fegyvere és lova volt. Ha munkába fogtak, nem lehetett megfékezni azokat. Az arabs telivér a legsűrűbb tömeg felé fordult és a lándzsa mindenkit letarolt. A szelid herceg nem volt ura lovának és lándzsájának.

A király dühöngött alattvalóinak és vendégeinek gyávasága miatt. Kirendelte testőreit, de ezek ép oly gyorsan lekerültek a lóról, mint amilyen gyorsan megjelentek. Ezekután a király ledobta palástját, paizsot és lándzsát ragadott és az idegenhez lovagolt, hogy saját hatalmával fékezze meg. De jaj! A felség sem járt másképen. A paripa és lándzsa rá sem volt tekintettel. Ahmed rémületére a király felé dőfött ki percek alatt lefordult lováról. Koronája a porba gurult.

Ebben a pillanatban dél lett, a varázserő megszűnt. Az arabs telivér végig-vágtatott a síkságon, átugrott az akadályon, bele a Tagusba, átuszta a rohanó árt és elvitte a levegő után kapkodó és egyik csodálatból a másikba eső herceget a barlanghoz, hol visszaállt helyére a vasasztal mellé. A herceg boldogan szállt ki a nyeregből. Lerakta a fegyvert, hogy sorsának engedelmeskedjék. Ezután a barlangban ülve azon gondolkozott, hogy milyen reménytelen helyzetbe hozta a bűvös fegyver és paripa. Nem mutathatja többé arcát Toledóban, miután így megszégyenítette a lovagok karát és meggyalázta a királyt. Mit fog a hercegnő szólni ily durva és csintalan cselekedetekhez? Tele félelemmel küldte el szárnyas követét, hogy hozzon híreket. A papagáj meglátogatott minden nyilvános helyet és forgalmas pontot a városban és a pletykák tömegével tért vissza. Egész Toledó el volt szörnnyűködve. A hercegnőt eszméletlenül vitték a palotába. A harci játék teljes zürzavarba fulladt. Mindenki a muzulmán lovag hirtelen megjelenéséről, csodás tetteiről és különös eltűnéséről beszélt. Némelyek már varázslónak minősítették, mások rossz szel-

lemnek tartották, mely emberi formát öltött. Végül többen felelevenítették azt a hagyományt, hogy a hegyek barlangjában elvarázsolt harcosok rejtőzködnék. Talán ezek közül tört ki egy a barlangjából? Mindnyájan megegyeztek abban, hogy közönséges halandó nem vihetett végbe ily cselekedeteket, hogy a nyeregből kivessen hírneves és erős keresztény harcosokat.

A bagoly is elrepült este a sötét város felé. Háztetőkre és kéményekre telepedett. Majd a királyi palotához szállt, mely Toledó sziklás hegyén épült. Körülrepülte teraszait és falait, megfigyelt minden sarkot és nagy meredt szemével benézett minden ablakon, hol világosságot látott. Már reggeli szürkület derengett a hegyek felett, mikor visszatért szímatoló körútjáról és elmondta a hercegnek, hogy mit látott.

— Amint fürkésztem a palota legmagasabb tornyainak egyike körül, megpillantottam egy ablakon át a szépséges hercegnőt. Kereveten feküdt szolgáktól és orvosoktól körülvéve, de egyik sem tudott rajta segíteni. Mikor magárahagyták láttam, hogy levelet húzott ki kebléből olvasgatta és csókolgatta, miközben hangosan panaszkodott. Kesergése engem, mint filozófust nagyon meghatott.

Ahmed gyengéd szíve elfacsarodott erre a hírre.

— Ó! Igazad volt Ibn Bonabben — kiáltott fel. — Gond, bánat és álmatlan éjjelek jutnak a szerelmesek osztályrészéül. Allah védje meg a hercegnőt a szerelemnek megsemmisítő hatásától.

Újabb hír Toledóból megerősítette mindazt, amit a bagoly mondott. Az egész városon bizonytalanság és félelem vett erőt. A hercegnőt a palota legmagasabb tornyába vitték. Minden uccát, mely a palotához vezetett, szigorúan őriztek. Búskomorság lett úrrá rajta, aminek okát senki sem sejtette. Visszautasította az eledelt és süket maradt minden vigasztalásra. A leghíresebb orvosok próbálták meggyógyítani, de hiába. Azt gondolták, hogy valamilyen varázs szállta meg és a király közhírré tétette, hogy bárki legyen az, ki visszaállítja egyetlen lánya egészségét, a királyi kincstár legértékesebb ékszerét kapja szolgálataért.

A bagoly, amint egy sarokban szendergett, meghallotta a királyi kiáltványt és nagy szemét forgatva még titokzatosabban nézett, mind egyébként.

— Allah Akbar! Boldog ember az, — kiállt — ki meggyógyítja a hercegnőt, csak tudná, hogy mit válasszon a királyi kincstárból.

— Mire gondolsz tiszteletreméltó bagoly? — kérdi Ahmed.

— Hallgas ide hercegem. Mi baglyok, te tudod legjobban, bölcsek vagyunk és sok fáradságot szentelünk titokzatos dolgok tanulmányozására. Toledó kupolái és tornyai között való régebbi cirkálásaim közben fölfedeztem a régész baglyok kollégiumát, mely üléseit abban a nagy magas toronyban tartja, hol a királyi kincstár van. Itt megbeszélik a kincstárban felhalmozott régi drágakövek, ékszerek arany- és ezüstedények alakját, feliratait és minden ország és kor divatját. De figyelmüket leginkább hagyatékok és ereklyék kötik le, melyek a gót Roderik idejéből maradtak a kincstárban. A kincsek között van egy szantalfa-doboz, melyet keleti mivű acélpántok tartá-

nak össze. Ezeken oly titokzatos betűk vannak, melyek csak kevés tanult ember számára érthetők. Erről a dobozról és feliratairól a kollegiumnak több ülésén tárgyaltak és sok vitára adott alkalmat. Az én látogatásom alkalmával egy igen öreg bagoly, mely nem rég érkezett Egyiptomból, a doboz tetejére ült és előadást tartott a fölíratokról. Bebizonyította, hogy a dobozban a bölcs Salamon trónjának selyem-szőnyege van, melyet azok a zsidók hoztak Toledóba, kik Jeruzsálem bukása után elmenekültek.

Mikor a bagoly befejezte régészeti előadását a herceg egy darabig gondolatba merülten ült. Majd így szólt:

— Hallottam a bölcs Bonabbentől annak a talizmánnaak csodatevő erejéről. Jeruzsálem bukásakor eltűnt és mindenki azt hitte, hogy elveszett az emberiség számára. Kétségtelen, hogy Toledó kereszténysége számára ez lepecsélte titok maradt. Ha megtudnám szerezni ezt a szőnyeget, biztosítva volna sorsom.

A következő napon a herceg letette előkelő ruháját és egy sivatagi arab egyszerű öltözetét vette magára. Arcát cserszínűre festette és így senki sem ismerhette meg, hogy ő az a kiváló lovag, ki oly nagy csodálatot és ijedséget keltett a harci játékon. Bottal kezében, tarisznyával oldalán és egy kis pásztor-furulyával Toledóba indult és jelentkezett a királyi palota kapujában, mondván, hogy pályázik a jutalomra, melyet a hercegnő meggyógyításáért kifizettek. Az örök ütésekkel akarták elkergetni.

— Mit akar egy ilyen vándor arab, — mondták — mikor az ország legtanultabb emberei sem tudnak segíteni?

A király azonban meghallotta a lármát és elrendelte, hogy vezessék az arabot eléje.

— Hatalmas király, — szólt Ahmed — előtted egy beduin arab áll, ki életének legnagyobb részét a sivatag magányában töltötte. Az ilyen magányokban tanyáznak a rossz szellemek és ördögök, megszállanak bennünket egyedüllétünkben, birtokukba veszik nyájunkat és néha még a békétűrő tevét is örvöngővé teszik. Ezekkel szemben a mi ellenszerünk a zene. Vannak hagyományos dalaink, melyek apáról fiúra szállanak. Ilyeneket énekelünk és furulyázunk, hogy elűzzük a rossz szellemeket. Ha ily rossz szellemek ejtették lányodat hatalmukba, fejemet adom arra, hogy megszabadítom tőlük.

A királyt, aki értelmes ember volt és ismerte az arabok csodálatos titkát, remény töltötte el a herceg bizakodó szavaira. Tüstént a magas toronyhoz vezette, melynek tetején zárt ajtók mögött feküdt a hercegnő. Szobájának ablakai egy karfákkal körülvett teraszra nyíltak, honnan látni lehetett a gyönyörű vidéket. De az ablakok le voltak sötétítve, mivel a hercegnőt emésztő bánat kizozta.

A herceg a teraszra ült és eredeti arab dalokat adott elő furulyáján, melyeket szolgáitól tanult a granadai Generalifeben. A hercegnő érzéketlenül hallgatta. A jelenlevő orvosok hihetetlenül csóválták fejüket és megvetéssel mosolyogtak. Végre a herceg félretette furulyáját és egyszerű dallamra annak a levélnek szerelmes versét énekelte, melyben érzéseit a hercegnőnek tudtára adta.

A hercegnő felismerte a dalt és repeső öröm lopódzott szívébe. Felemelte fejét és figyelt. Könnyek tódultak szemébe és végigfolytak

arcán. Keble az izgalom zürzavarától emelkedett és süllyedt. Szerette volna, ha elébe hozzák a dalnokot, de lányos szemérme elnémította benne az akarást. A király leolvasta kívánságát és utasítására Ahmedet a hercegnő elé vezették. A szerelmesek uralkodtak magukon, csak sokatmondó pillantásokat vetettek egymásra. Soha sem volt a zene diadala tökéletesebb. A hercegnő hamvas arcának rózsái visszatértek. Ismét megjelent ajkának frissessége és sóvárgó szemének harmatos fénye.

A jelenlevő orvosok meglepetéssel bámultak egymásra. A király az arab énekest csodálattal vegyes félelemmel nézte.

— Csodálatos ifjú, — kiáltott föl — te leszel ezentul udvarom első orvosa és magam sem fogok más gyógyszerrel elfogadni, csak a dalt. Jelen szolgálatodért fogadd jutalmadat, válaszd ki kincstáram legértékesebb ékszerét.

— Oh király, felelt Ahmed — nincs szükségem ezüstre, aranyra vagy drágakövekre, de van kincstáradban egy ereklve, amely a muzulmánokról maradt, kik egykor Toledó urai voltak. Ez egy szantalfából való doboz, melyben selyemszőnyeg van. Add nekem ezt a dobozt és boldoggá teszel.

A jelenlevők mind meg voltak lépve az arab szerény kívánságától és méginkább, midőn a szantalfa-dobozt előhozták és a szőnyeget kivették. Finom zöld selyem volt, rajta héber és chaldeai betűk. Az udvari orvosok vállukat vonogatták és megmosolyogták az új orvost, ki ilyen szerény díjazással is megelégedett.

— Ez a szőnyeg — szolt a herceg — egykor bölcs Salamon trónját borította. Méltó arra, hogy a legszebb hercegnő lába elé terítsük.

Ezt mondván, leterítette a szőnyeget a teraszra az ottomán alá, melyre a hercegnő ült, és maga is elhelyezkedett lábai előtt.

— Ki fog — mondá — szembeszállni azzal, ami a sors könyvében meg van írva? Ime a csillagjósok jövődölése beteljesedett. Tudd meg király, hogy lányod és én titokban régóta szeretjük egymást. Ismerd fel bennem a szerelem zarándokát!

Alig mondta ki e szavakat, a szőnyeg a levegőbe emelkedett, magával vive a herceget és hercegnőt. A király és az orvosok tátott szájjal és meredt szemmel bámultak utánuk addig, míg kis ponttá váltak egy felhő fehér keblén és eltűntek a kék égboltozaton.

A király kérdőre vona kincstárnokát.

— Hogy van az, hogy te megengedted, hogy egy hitetlen vegye ezt a talizánt birtokába?

— Oh uram, én nem tudtam megfejtetni a doboz feliratát. Ha ez a szőnyeg valóban bölcs Salamon trónjáról származik, varázsereje van és tulajdonosát egyik helyről a másikra viszi a levegőn át.

A király hatalmas sereget gyűjtött össze és Granada ellen vult, hogy üldözze a szökevényeket. Útjuk hosszú volt és fáradságos. Tábort ütve a vegán, követett küldött, hogy lányát visszaszerezze. Maga a király jött elébe egész udvarával. A királyban az énekest

ismerte fel, mert Ahmed követte a trónon atyját és a szép Aldegonda volt a szultána.

A keresztény király könnyen megbékélt, mikor megtudta, hogy lánya megtarthatta vallását. Nem mert különösen szent életű volt, hanem azért, mert a valláshoz való ragaszkodás királyi családokban hagyomány és gyakorlása udvari szokás.

Véres csaták helyett ünnepek és multságok következtek, melyek után a király meglegedetten tért vissza Toledóba.

Ahmed a bagolynak és papagájnak hálásan viszonzta a zarándoklása alatt tett szolgálataikat. A bagoly miniszterelnök lett, a papagáj szertartásmester. A fiatal pár pedig sokáig uralkodott az Alhambrában, épen oly bölcsen mint boldogan.

(Szeged.)

Fordította: *Baló József dr.*

CARDUCCI: A BOLOGNAI CERTOSA ELŐTT.

Aki a holtak sápadt, szótlán házaiból jön,
Annak kedves a nap, mint üde isteni csók,

Mint csókos fény, mely szétárad a nyári mezőkön,
Haj harsány tücskök végtelen éneke zeng.

Rezgő, hullámos tengerként zajlik a síkság,
Városok és falvak tűnnek elő: szigetek.

Ösvények futnak nyáriák s porlepte fűvek közt,
A vizen át kecsesen nyúlnak a karcsu hidak.

Minden azur és tűz, csak messze, Verona fölött ül
Két kicsi, árva fehér felleg a hegy tetelén.

Délia, a lejtőn, ahol sikká lankul a hegység
— Érzed-e? — lágy szellő kél s enyelegve legyez,

Fellibbenti setét fátylad, szétszórja sötétlő
Gyűrűs fürtelidet isteni homlokodon.

Míg igazítod a makrancos hajfürtöket, édes,
Míg a földre sülöd két csapodár szemedet,

Délia, nem hallod, te kinek tele dallal a lelked,
Mit sutognak a bús holtak a sír fenekén?

Az umber hős, aki először törte meg a szent
Appennin csöndjét, itt plien a hegy alatt;

Az etruszk, aki lándzsásan, friss trombitaszóval
Jött, vágyódva a zöld távoli dombok után;

S aki a Rajna helyett az alpesi friss patakokban
Mosta csaták vérét, a dell kelta legény;

Római büszke nemes, harcos hosszúhaju lombard,
Aki utolsóinak táborozott a hegyen,

Alszik mind s velük elhalt kedveseink is. A napfény
Lángol a dombon. Halld, kedves, a furcsa zenét:

- Ó ti boldogok, akik arany napfénykoszorúval
Jártok a dombokon — így szól kísérteti kar
- Nektek csobban a színpompás lejtőkön a csermely,
Nektek szól a madár, zizzen a fán a levél,
- Földön mind rátok mosolyognak a tarka virágok,
Égen a sok csillag, számtalan égi virág.
- Elhal a földi virág, szedjétek! szólnak a holtak —
Mik nem halnak, imádjátok a csillagokat!
- Elkorhadt koponyánk koszorúja lefoszlik: a szőke
S barna leánytejeiket illeti a koszorú.
- Mi fázunk egyedül ideleenn. Ti szeressetek ott fenn!
Süssön az élet, a napfény; az örök szerelem.

Olaszból fordította: RÓNAI PÁL.

A GYERMEKHEZ, AKI LEERESZKEDETT HOZZÁM.

Nem elmuló dolgokon szomorkodni,
inkább megifjodni szeretnék általad, hogy
letérdelek most eléd te kedves gyermeke
az ifjonti kornak, kiből a derű aranya
úgy ömlik reám most nehéz sugaraival,
mint hajnali rétre a nap.

Itt vagy; im színről-színre látlak, s remegve
érzem, mekkorát csattan tenyerembe gyermeki
kezed, melyből a szeretet tűzcsóvjára áradoz felém,
s egy szempillanat alatt máris fölibém nőssz,
mint egy nagykorú felnőtt, hogy mosolyogni tudj;
milyen kitüntetésnek vélem, hogy ennyire méltónak tartsz te,
s erre kezet adsz nékem, aki meghatódottságában, lásd,
nem tudja hogyan, elég alázattal megköszönni
hozzámvaló angyali leereszkedését.

(Újpest.)

BERDA JÓZSEF.

ESZMETÖREDÉKEK.

FORRADALOM ÉS SZELLEMI EGYÜTTMŰKÖDÉS.

A Szellemi Együttműködés Nemzetközi Szövetsége (*Fédération Internationale des Unions Intellectuelles*), amely nem tévesztendő össze a Népszövetség Coopération Intellectuelle-bizottságával, sem a Coüdenhove-Calergi-féle Páneurópa-mozgalommal és amelynek csupán az a célja, hogy az egyes országok elitjét egymással szellemi érintkezésbe hozza, az idén Budapesten tartotta kongresszusát. Bécs, Heidelberg, Barcelona, Krakkó, Zürich után alkalma volt egy körülbelül nyolcvantagú európai társaságnak hozzánk is eljönni, miután az előző kongresszusokon már megismerkedhettek a magyar arisztokrácia és szellemi élet képviselőivel és a szövetség folyóiratából — az *Europäische Revue*-ből — a magyar problémának európai vonatkozásairól is értesülhettek...

Budapest ezuttal nem az etető-itató bankettek sorozatával, zsufolt kirándulási és városnézési programokkal várta a külföldieket. A téli idő sem volt alkalmas erre, de magához az összejövetel exkluzív és spirituális jellegéhez sem illett volna, ha ilyen dolgokon van a hangsúly. És mégis a kongresszus külsőségei semmiben sem maradtak hátra az előzők mellett. Az ismerkedési estély Zichy Raffaelné grófnőnél, aki várbeli palotája antik termeit bocsátotta a vendégsereg rendelkezésére; az egyetem auláját megtöltő előkelő közönség; a díszelőadás az operában; a kormány fogadóestélye a belügyminisztérium káprázatos nagytermében és szalonjaiban, ahol jelenvoltak főhercegek, miniszterek és diplomaták, uniformisok és dekorációk, csillárok és tükrök, estélyi ruhák és színes huszárok ragyogó kavargásában; az államfő megjelenése az utolsó előadási napon, amelyet a volt miniszterelnök, Bethlen István gróf fölolvasása és a publikum összetétele politikai eseménnyé avatott; Teleki Pál gróf személye a kongresszus elnöki tisztében, a másik volt miniszterelnöké, aki minden nyelven és minden helyzetben a szellemesség és tudósság legfinomabb szintézisét produkálta; a délutáni viták elnökei — Brandenstein Béla báró és Thienemann Tivadar — akik tanuságot tettek róla, hogy Magyarországon a legklasszikusabb német filozófiai kultúra mennyire otthonos; és végül a záróvacsora a Hungáriában: mindez a legjobb benyomásokat és a legszebb emlékeket kelthette a kongresszus résztvevőiben. Magyarországról elsősorban az egyetemnek képviseltették magukat, különösen a pécsi egyetem, amely nemcsak relative, hanem abszolút számban is a legtöbb résztvevőt szolgáltatta... Amit sajnálni lehet: az írók távolmaradása. Mintha a nemzetközi szellemi együttműködés nem érdekelné őket és mintha az arisztokrácia semmi kapcsolatot nem tartana fenn velük. Valamikor másképp volt... Így aztán beigazolódik az a vád, amivel különösen francia részről illetnek bennünket, hogy — mint a németek — tulságosan egyetemiek (*universitaire*) vagyunk. Akadémiánk is „tudományos“, nem irodalmi. Pedig a szellemi vezető szerep — mint ma Franciaországban — az írókat illetné, jogosan, nálunk is... Ha írónk egy kicsit európaibbak volnának; amilyenek voltak Bessenyei, Kazinczy, Eötvös idejében.

A *Fédération*, amelynek író-tagjai között olyan nevek szerepelnek, mint Paul Valéry, Thomas Mann, Franz Werfel, Luigi Pirandello — idei kongresszusán mintha lejött volna esztétikai és kultúrfilozófiai elefántcsont-tornyából, hogy egy aktuális sőt napi-politikai probléma körül szólaltasson meg

előadókat és vitázókat. A régebbi, eszményi körben mozgó tárgyak helyett (például: „a kultúra vulgarizálása“*) a mostani téma volt: *Európa hagyomány és forradalom között* és az előadásokat igen szerencsés tervvel úgy állították össze, hogy minden oldalról megvilágítsák az étellel-terhes problémát: a világkép, a tudomány, az élet, a művészet (Hekler Antal), a gazdaság és végül a politika (Bethlen István gróf) szempontjából.

Ami az összes előadásokból és fölszólalásokból kimutatkozott és ami a kongresszusnak különös érdekességet adott az előzők után: éppen ez az életközelség volt. A forradalmak realitása ma már a régi világ összes Rip van Winkléit fölébresztette. Az egész kongresszus annak a ténynek hatása alatt állott, hogy a forradalom nem valami kivételes jelenség az emberiség életében, hanem állandóan jelenvaló lehetőség, az evolúciónak épügy „legitim“ formája, mint a konszolidációs állapot lassu fejlődései...

Ennek a súlyos igazságnak fölismerése mint valami nehéz atmoszféra ott kellett, hogy lebegjen a januári kongresszus fölött is. Mert az a generáció, amely a *Fédération*-t alapította, egészen más eszmények és normák közötti légkörében nőtt fel. Nem ismerte a háborút és a forradalmakat az érdekes, de vadregényes és valószínűtlen olvasmányok közé sorolta. Minden állandónak és örökérvényűnek látszott ez előtt a generáció előtt: az államforma, a gazdasági helyzet az egész világkép. Arra is nevelték, hogy higgyen a magántulajdon szentségében, a hosszúlejáratú kölcsönök és életbiztosítások kockázat-mentességében, az egyéni szabadságjogok százados bástyaiban, a gyermekversikék-megénekelte sajtószabadságban, a büntetőjog változhatatlan alapelveiben, a népfölségen alapuló demokráciában, a szabadverseny mindenható erejében és magában a Haladásban, amelyet éppen a világrend állandósága biztosít. Aztán jött háború és bebizonyosodott, hogy az egyén nem önmagáért, hanem a közért van, milliók az Állam miatt. Az emberiség szétömlő, anarchikus massa, ha nem kényszeríti regulákba — az egyénnél magasabb célok érdekében — egy erős, központi hatalom. A kezdődő államszocializmus aztán országokat átforgatott és megértük azt is, hogy ma — a „nemzetközinek“ induló etatizmus és tömegdiktatura korszakában — erősebb a nacionalizmus, mint valaha is álmodni lehetett a liberalizmust megelőző romantika idején. Közben pedig minden összeomlott, amiben szilárdan hittünk. Ami tíz évvel ezelőtt bűn volt és börtönt érdemlő filozófia, ma erénynek számít és állami lobogókon díszel. Még a pszichofizikai világ harmoniájának éltető illúziója is összeomlott. Hol vannak a fizikai és kémiai világ örök érvényű törvényei a mai relativisztikus és atomon-tuli természetszemléletben! Fizika és kémia eggyé olvadtak és a lenézett alchimisták álma valósággá vált: az elemek átalakulnak, sőt maga az anyag sem anyag már, hanem energiák sűrűsödése. Ez pedig megdönti az anyag tehetetlenségének régi elvét, amire filozófiák és a *praemotio physica* teológiája épültek. Minden él, a holt anyag is — törvényeivel együtt — örök átalakulásban van és ami létezik, az mozog... Ez az új monizmus, amely a sivár materializmus helyébe a pán-spiritualizmust, a lélek világegyetemét állítja: maga a legnagyobb forradalom, amin az emberiség keresztülment.

Igaz, hogy ez a forradalom nem kíván vért, sem anyagi áldozatot. A kongresszust nem is ez a nagy átalakulás érdekelte, hanem konkrétabb dolgok és az a két előadás, amely a tudomány (Poirier algiri professzor) és a művészetek (Hekler Antal) forradalmával foglalkozott: csupán „akadémikus“ érdeklődést válthatott ki és a régi liberalizmus szemléletével nem is került ellentétbe.

*) V. ö. az 1929-es barcelonai kongresszusról írt beszámolómat: Széphalom 1930: 212. l.

Az ellentétek Hans Freyer lipcei professzor előadása (*Tradition und Revolution im Weltbild*) és néhány német fölszólaló körül robbantak ki. A németek önmagukat analizálták, magyarázták és propagálták, kissé ködös nyelven, amire ráduplázott egy tűzesszemű bolgár fölszólaló, aki enyhe mosolygást váltott ki azzal a romantikus tézisével, hogy a bolgár forradalom a világszellem megújódása és a néplelek emanációja volt... „Új ember” születik Németországban és a forradalmi aktivizmus teremtő korszakát éljük — prédikálta a renaissance-filozófia szavaival, de kevesebb dinamikus erővel Freyer is, a hitlerizmus nemzeti pedagógusa. A kedélyeket aztán alaposan lehűtötte Edmond Vermeil straszburgi germanista professzornak fölszólalása, aki, a német lélek meglepő ismertetével, éles judiciummal és a francáikra jellemző logikai fölépítésben mutatott rá a kétféle forradalom lényegére: egyfelől az angol-francia forradalomra, amely fölszabadította az egyént, másfelől az olasz-német forradalmi átalakulásra, amely a tömegeket szabadítja föl az egyén elnyomására. Persze erre a németek joggal mondhatták, hogy az ő forradalmuk nem más, csak — egy előző forradalom ledöntésén keresztül — visszatérés a német nép „igazi” hagyományaihoz és lényegéhez. De ez az értelmezés maga is dokumentálja, hogy a fogalmak milyen kavargásának korszakát éljük. Konzervatív ragaszkodás a forradalom-teremtette hagyományokhoz az egyik oldalon: tehát a forradalom azonosulása a nemzeti lényeggel. A Rajna másik partján: véres és erőszakos forradalmi átalakulás, hogy elérhető legyen a forradalommentes, konzervatív nemzeti réteg...

*

A vita maradandó benyomást tett a jelenvoltagekra. Nem megoldásokról, határozatokról volt itt szó, hanem a problémák fölvetéséről. És a kongresszus hozzá is nyúlt a szellemileg és politikailag legizgatóbb problémákhoz, de azzal a selyemkeztűs kézzel, amely ezt a disztíngvált társaságot mindig jellemezte.

Azóta az elhangzott előadások és fölszólalások nyomtatásban is megjelentek, — az *Europäische Revue* februári számában, amely természetesen a nagy német átalakulás óta szerkesztőt változtatott, — úgyhogy ily módon bizonyára szélesebb körben is visszhangot kelt majd a budapesti kongresszus. A közleményekben legérdekesebbek éppen a német önvallomások, amik egy „új emberiség” korszakának lelkes próféta-hangján az élet diszciplinájáról, bátor aktivizmusról, a „polgári” világ összeomlásáról, a „biztonságérzet” kiküszöböléséről, új-partok-felé-hajózásról harsonáznak.

Ebben a nagy világversenyben, amelynek chaotikus rapszódijában bolsevizmus, fasizmus és hitlerizmus néha meglepően ugyanazt a melódiát fújják, mi szerepe lesz az intellektuális lelkek eszményi egyesülésének, amiről jámborul Romain Rolland ábrándozott valamikor, egy nem is oly régi világban? Vajjon a *Fédération* számára kedvező-e az európai atmoszféra? A budapesti kongresszus levegője is mutatta, hogy — minden békenyilatkozat és kölcsönös megértésre-törekvés mellett is — soha még ilyen messze nem távolodtunk el a tizennyolcadik századi Európa szellemi egységétől, a filozófusok, Voltaire, Rousseau és a költők, Goethe, Schiller, idilli kozmopolitizmusától.

(Szeged.)

Zolnai Béla.

REVICZKY ÉS BAUDELAIRE.

A Széphalom folyó évi 6.—9. számában Gedeon Jolán cikket írt *Verlaine első évei a magyar kritikában* címmel. Cikkében többek közt azt írja, hogy Reviczky költeményeiben a perdita-kultusz még könyvélmény, Baudelaire-hatás.

Szabad legyen erre a megjegyzésre megtemni észrevételemet. Cikkíró úgy látszik csak hallásból ismeri Reviczky-t, hogy határozottan mer kimondani ilyen véleményt. Paulovics István *Reviczky Gyula* című könyvében, mikor Reviczky 1877-től 1883-ig tartó budapesti tartózkodásáról szól, elég részletesen megírja a perdita-ciklus keletkezésének történetét. Azonkívül a Pesti Hírlap 1904 január 24-iki számában Tóth Béla is ír arról a perditáról, aki Reviczky Gyulát a ciklus írására ihlette.

Ez egy indiai angol szigetről származó lány volt, aki fiatalon került Pestre és viszontagságos életsors után a Rostély-uccai Steinitz-mulatóba, ahol Reviczky megismerkedik vele. Művelt lány volt, akin a régi jó nevelés még meglátszott. A lány szerette az írókat, Reviczky is vonzódott hozzá, szerette, mert benne sors-társát látta, aki talán még nála is árvább. Meg akarta menteni, sokat foglalkozott vele, azzal a meleg részvétellel, ami Reviczky egyéniségének igen erős vonása. A perdita-kultusz tehát Reviczky verseiben nem könyvélmény, hanem életének és lelkének legmélyéről fakadt.

Baudelaire-hatás nincs Reviczky verseiben. Baudelaire és Reviczky két igen különböző egyéniség. Baudelaire szatanikus cinizmusa éles ellentétben áll Reviczky meleg részvételével, optimizmusával. A két különböző egyéniség nyilvánja magát a formában és ezért más formailag is Baudelaire és Reviczky.

(Pécs.)

Boross Jenő.

NAGYSZOMBAT BIBLIOGRAFIÁJÁHOZ.

Nagyszombatnak, a XVIII. század nagy kulturális központjának, élénk szellemi életét tükrözi vissza Zelliger Aloysius *Pantheon Tyrnaviense* (Tyrnaviae, 1931, 277 l. 8°) c. bibliográfiája. 1573-tól 1930-ig sorolja fel kronológikus rendben a Nagyszombatban nyomtatott különböző nyelvű munkákat, 3105 művet, melyek közül a latin nyelvűek (1806 db.) vezetnek. Legnagyobb könyvtermelést mutat a XVIII. század 1754 munkával, ezek közül 1381 a latin. 1777 után erősen csökken a latin kultúra és a nyomdaipar is visszaesést mutat, csak 1920 után látunk ismét föllendülést.

Alapos könyvészeti és könyvtári kutatások hasznos forrásmunkává avatják Zelliger művét, melyet a jövőben a magyarországi nyomtatványok egy kutatója sem nélkülözhet. Kár hogy a Magyar Nemzeti Múzeum apró nyomtatványainak átvizsgálása nem állt módjában Zelligernek. Ez magyarázza azt a hiányt, amit a francia nyelvű nyomtatványoknál tapasztaltam. A *Revue des Études Hongroises* 1933 július—decemberi számában közzétett pótlásaim*) még kiegészítést nyernek a következőkben.

* *Rev. des Études Hongroises*

*) Sajnálatos tévedés folytán Jezerniczky Margit dr. cikke (RÉH 1933: 315) „Béla Zolnai” aláírással jelent meg. A folyóirat legközelebbi száma rektifikálja ezt az elírást, amely onnan származik, hogy a cikk beküldőjét szerzőnek vélték. Szükségesnek tartom e tényt e helyen is megállapítani. Szerk.

1611.

Synodi provincialis decreta anno 1611 Tyrnaviae celebratae. 27. l. — Cf. Lantos R.-T. VI. aukciója, Budapest, 1928. N° 198/a. (Valószínű nagyszombati nyomtatás.)

1697.

Forma processus iudicii criminalis, seu Praxis Criminalis. Tyrnaviae. Typis Academicis per Joannem Andream Hörmann Anno 1697. — Folio 1 sztlan levél, 83 l. és 9 sztlan levél. — Cf. Lantos R.-T. VI. Aukciója, 1928, N° 231.

1701.

Missae in festis propriis Sanctorum Patronorum Regni Hungariae. Trynaviae Typis Academicis, per Joannem Andream Hörmann Anno 1701, Folio 1 sztlan levél, 241. l. Cf. Lantos VI. Aukciója, 1928. N° 253.

1713.

Lapis Lydius Controversiarum Fidei. Tyrnaviae 1713. — Zelliger 63. l. — Megvan: pécsi egyetemi könyvtár „X. XIII. 7.” jelz. — Lantos VI. Aukciója 1928., N° 246.

1719.

Instructio confessarii et poenitentis, autore R. P. Paulo Segneri e Societate Jesu, honoribus admodum reverendorum, ac clarissimorum Dominorum, SS. Theologiae Doctorum, per reverendum Patrem Georgium Raicsani, e Societate Jesu, SS. Theologiae Doctorem, ejusdémque Professorem ordinarium, inclutae Facult. Theologicae Decanum spectabilem, in Academica Societatis Jesu Basilica divi Joannis Baptistae Tyrnaviae 31. Augusti anno M.DCC-XIX. recens crætorum, a SS. Theologiae auditoribus oblata. Tyrnaviae Typis Academ. per Fridericum Gall. — 4 számozatlan l., 192 és 160 l., 3 számozatlan l. — Nemzeti Múz.: „Mor. 5170/d”. — Petrik, III: 363. — Zelliger csak 1727-es nagyszombati kiadását ismeri. A könyv megjelent Egerben is, 1779-ben (v. ö. egri kat. 354. l.).

1730.

Opusculorum polemicorum reverendi patris Martini, Szent-Iváni pars secunda... Tyrn 1730. — Megvan a pécsi egyetemi könyvtárban: „H. V. 17.” jelz.

1738.

Martinus Becanus *Manuale controversiarum de fide et religione.* Tyrn. 1738. — Megvan az egri érseki könyvtárban, kat. 214. l. — Pécsi egyetemi könyvtár: „V. IX. 12.” jelz.

1812.

Desseoffy: *La bienfaisance.* Melodramme. A L'occasion de la fête de S. E. Madame la Comtesse de Brunsvik, par le Comte Ladislas — de Csernek et de Tarkó, Korompa 26 Juillet. A Tyrnau, chez Vincelas Jelinek, imprimeur privilégié de l'Empereur et Roi, 1812. — 4-r., 4 lev. — Nemzeti Múzeum: Aprónyomtatványok. Cf. Jezerniczky: Les impressions en français de Hongrie (Szeged, 1933), N° 80.

(Szeged.)

Jezerniczky Margit.

ALFÖLD

A KÖLTŐ MÓRA FERENC.*)

A szülői otthon számára a gyermek Móra Ferenc költőnek indult. Gyermekkorában megírt első dalai költői elhívatottsága mellett bizonyítanak. Tanuló évei alatt is a költészet felé hajlott s mikor — jóval később — az 1902. évben megjelent a szegedi sajtó munkásai között, „Csipke” név alatt — esztendők hosszú során át — „ünnepi kalácsként” jelentkeztek dalai a Szegedi Napló hasábjain. Ugyancsak 1902-ben adta ki első könyvét *Az aranyszőrű bárány* címen, verses mesét Mátyás király eseményekben gazdag korából.

Hogy az évek múlása során a költő Móra Ferencen lassan-lassan elhatalmasodott a költészettől való elhidegülés és mindinkább a próza felé hajlott, a költészetben magát sem feltalálni, sem kiélni nem akarta, vagy nem tudta, ez a tudós Móra Ferenc terhére esik, akit tudományyszomja más irányba sodort. Pedig Móra Ferencről éppen a prózaírási árulják el a legjobban, hogy született költő. Azért jó író, mert jó költő. Annyira lírikus természet, hogy bármiről ír, elsősorban lírája ragadja magával az embert, az a líra, mely minden reflexiót az élmény nemes aranyává olvaszt. Írástechnikája, kifejezés-módjai, képeinek, hasonlatainak ragyogó szépsége maga a tiszta költészet.

Juhász Gyula szerint „a jövő Móra Ferenc száz év múlva nagy zavarban lesz majd, hova tegye, hogyan osztályozza azt a tömérdék Móra Ferencet, aki itt alkotott és munkálkodott”. Maga Móra pedig ezeket állapítja meg magáról: „...nekem nincs mentségem. Az én bűnöm az a hallatlan szomjúság volt és az a határt nem ismerő mohóság, amellyel nem tudtam egy kútnál megállapodni, hanem mindig más után rohantam”.

Verses költészete terjedelemben nem közelíti meg prózai termékenységét. Évtizedeken át — szétszórtan — megjelent költeményeink gyöngyeit a harmadik kiadást megért *Könnyes* könyvben válogatta össze a legérzékenyebb lelkiismeretességgel. Verskötetek özönével ér föl ez a könyv, melyet antológiának is lehetne nevezni. A *Könnyes* könyv egy egyszerű, híven megélt magyar életnek bölcsességben kiforrott érzéseit és élményeit adja. A kandalló muzsikái, cirógató szellők lágy símogatásai ezek a versek. Bepillantást engednek az ő legkülönvalóbb világába, színes lelkének zárt területére.

Ez a könyv azok közül a ritka könyvek közül való, amelyeket — minden összehasonlítás és kritikai értékszámítás nélkül — csak megszeretni tudunk, mert egy egész költő és egész ember szívverését adják, költőien tisztán, külső cicomák nélkül, becsületesen, olyan igazán és annyira természetesen, mint amilyen maga az ég, a mező, az erdő, az öröm vagy a szenvedés.

Ebben a költészetben nincsen misztika, nincs romanticizmus, nincs titánkodás és fellengősség, nincs mesterkéeltség és érthetatlenség. Nincsenek kirobbanó és egetvívó ötletek. Nincs árnyék és nincs homály. A fantázia színes játéka sem idéz elő gondolatlorlódásokat. A költők nem kongatják „a páthosz nagy harangjár”, nem járnak szakadékok felett, nem tántorognak világmegváltó és tehetetlenül elbágyadt akaratok között. Világfájdalmak sem szántják át a lelküket, hanem olyan a költészetük, mint a csendes, szelíd patak, melynek széles a medre és habfodrainak kedves a játéka. Természetes lírájuk megbékít és kiegyensúlyoz.

*) V. 8. Széchalom-Könyvtár, 31. sz.

Forrongások helyett szent csöndesség és békesség él a költő szívében, melynek áldott verése muzsikál felénk dalaikból. Színesek ezek, mint a virágterhes mező; üdék, mint a források vize; állatszón tiszták, mint a kristályüveg és naívan egyszerűek, mint a gyermeki lélek.

*

M ó r a az Alföld szülöttje. Az egész ember töről metszett, síklakó magyar. Élete, magyar lelkének kialakulása és karaktere a síkon való lakás kétségtelen hatását mutatják. Szeme a szabad síkot látta mindig, nem volt szüksége képzelődésre. Tiszta, világos szemlélete, józan ítélete s biztos felfogása, érzelmi életének nyugodtsága, erős konzervativizmusa, ragaszkodása a megszokotthoz, adják egységes képét önmagának és költészetének.

Jellegzetessége költészetének, hogy abból az erotikum teljesen száműzve van. A férfi-megkívánásoknak, a nő utáni kiméletlen vágyódásnak semmi nyoma bennük. A nőben nem látja meg és nem is keresi a „nőt”. Lehet, hogy ez lelkének, egyéniségének ösztönös adottsága, de lehet, hogy művészi tudatosságából fakad. M ó r a Ferenc a Szegedi Napló szerkesztőségében 1902-ben örökölte G á d o n y i Géza üresen hagyott íróasztalát. „E bűvös asztal marasztotta Szegeden — írja J u h á s z Gyula — és vitte lassan, de biztosan előre”. Kiskunfélegyháza utáni második hazáját, Szegedet szereti és dicséri M ó r a Ferenc. Hálás iránta. Az ő lelkét is megihlette Szeged levegője, a Tisza párázata, kanyargó folyása. Rabul ejtette a homok varázsa, az akácvirágok bódító illata. Áldott tanítómesterének, P ó s a Lajosnak, a nagybirodalmú dalkirálynak szíveporára ibolya-csokrukl egy dalt helyezett, amely dal

Ott termett, ahol délibábos
Tükörbe néz a régi város.
Puszták ölén álomsziget,
A dús, a bús, a hű Szeged.

(Pósa Lajos sirjára, 1916.)

Mint költő a régebbi, a nemes vágású nemzedékből való. Nem keresett új utakat. Nem kísérletezett a modernkedés erőltetésével. Nem tűzött maga elé különleges célokat. Előkelően egyszerű tudott maradni, önmagához következetes, mélyen és rokonszenvesen becsületes ember s önzetlenül áldozni tudó lélek, akinek számára a költészet nem jelent mást, mint ünneplő lélekkel való imádkozást.

(Jánosszállás.)

Preszly Lóránd.

ÉSZT IRODALOM GYOMÁN.

Nem sokat tudunk róla. Az irodalomtörténet is szívesen vonja őket egy kalap alá a finnekkel, litvánokkal és lettekkel. Nyelvészeti studiumaink közben már többször bukkantunk rájuk s megtanultuk, hogy ők is a finn-ugor nyelvcsaládhoz tartoznak s ebben az értelemben nyelvrokomaink. Már csak azért sem lehet érdektelen az a hat kötet, mely Csekey István közreműködésével a gyomai K n e r Izidor jóvoltából látott napvilágot. Hat író, akikről eddig aligha hallottunk valamit s akik egytől-egyig megérdemlik, hogy kedvelt északi nagyságaink közé soroljuk őket. Mert rajtuk is érzik az a csalhatatlan északi íz, amit annyira szeretünk. H a m s u n b a n, respektálunk S t r i n d b e r g b e n s csodálunk I b s e n b e n. Külön világ, másfajta emberekkel, erdőkkel, tengerrel, mo-

csarakkal; északi exotikum, mozdulatlanság, csönd, visszafojtott erő és szenvedély, — ez a levegője ezeknek az észti könyveknek is.

Maroknyi nép, alig egymillió. Évszázadokon át a balti németek s az oroszok uralma alatt nyögtek. Naiv irodalmuk talán ezeresztendő s igazi értéke már Herder, Goethe és Lessing figyelmét sem kerülte el. Herder a *Stimmen der Völker*-ben néhány dalukat közli is. Ügynevezett műirodalmuk tán százesztendő sincs. S mégis van ezekben az írásokban valami, ami elűt a többi észti népekétől. Szinte minden sorából kiérzik az acsarkodó idegenekkel körül-vett kislép tragikum. S ebben még föltűnőbbben rokonaink ök, mint nyelvükben. Hol a német földesurak, hol az orosz kozákok ellen lázonganak. Megható, ha egy maroknyi nép külön életet követel magának a népek kolosszusában. S az észtek meg is érdemlik ezt az emancipációt, mert nem szolgai másolói nagynépek irodalmának. Néha csak árnyalati differenciák vannak határt köztük s valami eltérébéljesedett nagyság génusza között, de ez az egyetlen színtöbblet is elegendő ahhoz, hogy egy kis nép önállóságra való törekvését igazolja s egyszersmind fémjelezze is.

A szelekciót Csekey István végezte, akinek hozzáértésében méltán megbízhatunk s így nem kell attól tartanunk, hogy a hat író közé olyanok is kerültek, akik csak hivatalosan reprezentálják az észti irodalmat. (Például a magyar irodalom hivatalos nagyságai, akiket főként külföldi kiábrándításokra tartogatnak, nem minden esetben azonosak a valóságos irodalmi nagyságokkal.) De maguk az írók is helyt állanak magukért, akik izes realizmusukkal különösen alkalmasak arra, hogy egy számunkra ismeretlen világra földerítő fényt vessenek. Az egy Tuglens kivételével, akinek stilustörekvései éppen a realizmusra való visszahatásaként az impresszionizmus s homályos szimbolizmus felé kanyarodtak, valamennyien a polgári és paraszti élet megfigyelői. Az előbbi színes ecsetelésében Metšanurk igazi mester, akinek frappáns ötletei vannak s ami elég ritka az észti irodalmakban, még élcelődni is szeret saját figuráival. Valóban ő az egyetlen, akinek humora van, de ő is hat legkevésbé észti. Igaz ugyan, hogy a polgár mindenütt egyforma. Albert Kivikäs sem olyan szemérmes, mint általában az észtiak s ha nem csalódunk, talán ő az egyetlen, aki az elnyomókkal szemben határozottan is állást mert foglalni. A *Lápvirágok* novellái bátrak s erősen tendenciózusak ott, ahol az uralkodó osztályról kell akár implicate, akár explicite véleményt mondani. Gailit talán a legnyersebb tehetség közöttük. Tele van erővel s durván, robusztusan mintázza meg alakjait. A *Tenger* halászhai félelmese a maguk ősemleri igazságában s Kuppelvaar irgalmatlan önzése, minden szentimentalizmus nélküli praktikussága különös világot vet a föld fanatikus rabszolgájára. Tammsaare regénye kedves, talán megható, de néhol igazán csak egzotikumával hat. Figurái, ha elevenek is, kevésbé indokoltak, aminthogy az egész regényről nehéz volna megállapítani, hogy miért is fródott. S mi a ráció abban, hogy a hős félvak s hogy mennyire tipikus egy véletlen baleset áldozata akár az észtek között, akár pedig bárhol a világon... Eduard Wilde regénye, a *Hegyalvi tejesember* már egészen más. A földesúr figurája, töprengésében, agglegényes skrupulózításában szinte oroszosan nagyszerű. Nem beszélve az öregedő férfi tragédiájáról, mely meg-rázóan szólal meg Prillup alakjában. Ez annyira szép, hogy érdemes elmondani, miről is van szó. — A földesúr megkívánja öreg zsellérje fiatal második feleségét s bizonyos előnyös, anyagi természetű szerződés ígéretével arra akarja rávenni az öreg férjet, hogy ossza meg vele az asszonyt. A zsellér először nevet az ajánlaton, de mert világéletében csak nyomorgott, kezdi nyugtalanítani

a meggazdagodás lehetősége s lassan kezdi gyúrni az asszonyt, hogy legyen a földesúr szeretője. Az asszony persze hallani sem akar róla. Eszelős, játékos nő ez a Mari, s irtózik a tisztátalan dolgoktól. A paraszt lassan mániákusa lesz az elképzelt vagyonnak s ráolvasástól kezdve az ütlegetésig mindent elkövet, hogy feleségét „jó útra“ térítse. Mari nem megy. Hónapok ádáz harca után, aztán mégis rááll. A zsellér ekkor megdöbben. Lelke mélyén valahogyan bízott abban, hogy Marit hiába noszogatja. Most megijed s elveszti erkölcsi bázisát. Otthona idegenül hat s a szerződés révén biztosított jövedelem sem jelent számára annyit, mint ahogy elképzelte. A végén megfagy... — Ez a Wilde finoman bonyolítja a szálakat s dolgok elhallgatásában, mondanivalók halogatásában a legészakibb. Kár, hogy a fordítás nem teljes, ha lényegtelen rész is az, ami hiányzik.

Kner Izidor érdemeit ezúttal is hangsúlyoznunk kell, mert a könyvek szépsége az ő ízlését dicséri. Fordítás tekintetében újból csak szegedinek kell ítélnünk a pálmát, mert érzésünk szerint Virányi Elemér nyelve sokkal maibb, frissebb és hajlékonyabb, mint Bán Aladáré, aki nem tudni mi okból, nagy előszeretettel használja szövegében a félmult időt, ami tekintettel arra, hogy ezek az írók egytől-egyig maiak, egyáltalában nem indokolt. S Virányi utószavai is sokkal szélesebb áttekintést nyújtanak (s ez a céljuk!), mint Báné, aki néha szinte önképzőköri sablonokkal akarja jellemezni íróit.

(Szeged.)

Berczeli A. Károly.

TIGRISEK ÉS FIATALOK.

Szemelvények Berczeli A. Károly „Tigrisek és Fiatalok” c. drámájának (Magyar Téka I. 1.) kritikáiból. (V. 8. Széphalom, 1933: 21.)

Berczeli két darabja többet ér, mint a színrekerült magyar munkák javarésze.... Mindkét darab távol áll a nálunk még mindig virágkorát élő naturalizmustól. Berczeli nem alakokat ad, nem a valóságból kiragadott helyzeteket, hanem élő problémák kvintesszenciáját. Időtlenül... Ez az időtlenség, helyesebben, az időbeli sűrítés ad mélyebb zengést szavainak s ez tágtítja néha megdöbbenően szélessé gondolatait. — Ifj. Grandpierre Emil (*Erdélyi Helikon*.)

Berczeli A. Károly drámái formában sem futnak szokott sineken. Mindkét darabban irreális mozzanatok vannak s szerkezetük sem azzal az elunt olajos technikával forog... A megszokott drámai alakítást itt nem találjuk... — Kardos László (*Nyugat*).

....jó! esik a szerző örök fiatalságából fakadó, általános emberi jósága, vagy legalább is jóra való törekvése... S ez a vágy újcsgengésű nyelvének erejével szépen érvényesül. A gondolatok és tételek lázas, különös ritmusán túl nyelvének is meg van ez a lázas, különös ritmusa... — Dénes Tibor (*Korunk szava*).

....darabjai érdesen bizonytalankodnak... a zsenikölkykedzés határán... nem meséjük van, hanem velejük s figurái tulajdonkép annak a több embernek megszemélyesedései, kik egy meghasonlott fiatal kebelben laknak és tépik egymást... — Ignotus (*Magyar Hírlap*).

Egészen furcsa levegőjű, megkapóan érdekes írás ez. Mélyre vájkáló szatira..., amely a társadalom fonákságait mutatja be görbe tükörben, karikatúráig torzítva. Swiftien fölényes gúnnyal megírt ember-tragédiája. — (*Literatura*).

Berczeli... olyan húsbavágó szatírával, a fanyar szellemességnek oly eleven erejével löki fel magából az ifjúság problémáját, hogy magunkfajta „öreg-gekben“ meghül a vér ennyi dinamikus mondanivalótól... Szédületes bravúrral megírt *késérűjdték* ez a Berczelié... Nem „Ember a hid alatt“, hanem ember a társadalom felett. — Tabéry Géza (*Temesvári Hirlap*).

Újszerű mitoszokat és burleszkeket komponál Berczeli és meg kell mondani, nem kapásból próbálkozik, nem kísérletezik könnyelműen, szent feladatnak ismeri tehetségét és mondanivalóját egyaránt és erős szinpadi érzékkel megtalálja az utat egyetemes igényű gondolatai számára a közönséghez. — Neubauer Pál (*Prágai Magyar Hirlap*).

Berczelinél meztelenül s valami őszindulattal viaskodnak a problémák s a társadalmi erők és tényezők... végsőkig feszíti a tragikumot és tragikumot... Berczeli kísérletezik... olykor már-már egy új drámával szuggeszciót lehelve... — Féja Géza (*Szabadság*).

...Berczeli fiataljai nagyon szellemesek, s szavaik mögött nagy igazságok rejlenek... Berczeli A. Károly a legtehetségesebb és legproduktívabb fiatal írók egyike. — Csillagos cikk (*Pesti Napló*).

...szándékai becsületesek és tiszták. Ezek a darabok... tagadhatatlanul szuggesztív, ötletes és értékes alkotások. — (*Pesti Napló*).

...most megalakult egy új könyvkiadóvállalat..., amely a rendkívül tehetséges és egyéni úton haladó Berczeli A. Károly két szindarabját adta ki... — Ligeti Ernő (*Keleti Újság*).

Megrázóbb hangon fiatal író nem jellemezte kortársai tehetlenségének siralmas színjátékát... Egy új Ember tragédiája forr Berczeli fantáziájában... a szatira féktelen harci indulójával, amelyben van valami imponáló és félelmetes. — Lengyel Vilma (*Délmagyarország*).

Berczeli A. Károly darabjai új esztétikát követelnek... Az ő reménytelenül küzdő alakjai úgy küzdenek egymás ellen, hogy időközben lélekzétvétel helyett egymáson vagy önmagukon nevetnek... Figuráinak utja mégis érdekes és mégis drámai... — Tabán Gyula (*Szegedi Napló*).

Magunkra, egymásra, korunkra ismerünk minden szóban, tettben, eseményben. Berczeli szatírája azonban nem bántó... olyan szellemes, hogy minden komolysága mellett is elejétől végig nevetünk a darabon. — (*Hétfői Rendkívüli Újság*).

Berczeli arbeitet mit den Stilmitteln einer stillisierenden Gedankendichtung. Es gelingt ihm... seine Thesen überraschend kräftig und geistreich zu illustrieren. — (*Ungarische Jahrbücher*, Berlin).

Berczeli forró lelkéből zakatolva tört ki ez az alkotás s mert formával, uralkodó áletikával szakítva új irányba mert nézni, reméljük ebből az irányból a magyar szinpadi irodalom újjászületését. — Rády Elemér (*Új Élet*).

VISSZHANG

XI. Pius nyilatkozata az Intransigeant munkatársa előtt: „A sok túlzás közül, amit a világon láthatunk, az a legnyugtalanítóbb, hogy egyesek a forró hazaszeretet jelszava alatt — ami magábanvéve igen dicséretreméltó — mindenek fölé akarják állítani a nemzetet. Az elfajta nacionalizmus ellensége az igazi békének és a haladásnak. Ilyen túlzás például az, hogy az ifjúságot a testnevelés jelszavával militarizálják. A katolikus egyház mindig erélyesen védelmezte a hazához való hűség érzését, de mindenkor visszautasította azt az elméletet, hogy a nép abszolút ideálja a tiszta nemzeti állam formája. Nem a hazaszeretetet kell elítélni, hanem egyesek fanatizmusát, amely arra vezet, hogy néha olyan eszközöket alkalmaznak a hazaszeretet felfokozása érdekében, amelyek végeredményben károsak.”

*

„Asszonyok voltunk és asszonyok vagyunk, nehéz sorsot viselő asszonyok, akik egy napon csukott szemhéjünk mögött némán meritjük át életünk titokzatos-ságát, amiről hiába írnak meg bármit, mégis megirrataatlanul a mienk marad.” (Csinszka nyilatkozata az elhunyt Lédáról, Az Est jan. 21.)

*

Herczeg Ferenc írja Emlékezéseiben (1933: 101): Temesváron úgy tanultuk akkor a magyar nyelvet, mint a latint: iskolában és könyvből, de a gimnáziumon kívül mindenkiel németül karattyoltunk, hiszen még a magyar úricsaládok is sűrűn beszélték otthon Goethe dialektussá ficamodott nyelvét. Édesapám szükségesnek látta, hogy „igazi magyar helyre” küldjön minket és határozatba ment, hogy a jövő tanévben Szegedre megyünk...

*

Pintér Jenő nyilatkozatából, Irodalomtörténete új kötetének megjelenése alkalmából: „Mindenkinek van valami polgári foglalkozása, magából a tudományból alig él meg valaki Magyarországon. Azt az időt, ami foglalkozásunkon kívül esik, jól föl kell használni, ha ilyen nagyobb munkába fog az ember. Este hét órától éjfélig: ez a tudományos munka leggyümölcsözőbb ideje. De marad néhány óra kora reggel és délutánonként is. Vasárnap, ünnepnapokon, vakáció idején boldog a tudományos kutató, mert akkor félnapokig dolgozhat egyhuzamban. A munka mindig nehezen indul meg, de néhány negyedóra múlva könnyen folyik. Az alkotás mámorában elsülyed a tér és idő.” (Literatura, 1934: 84.)

*

Móra Ferenc írta egyik utolsó cikkében (Magyar Hírlap, jan. 21) az édesapjáról és saját magáról: „...most jöttem igazán rá, a nagy számadés napjaiban, hogy tulajdonkép sohasem csináltam mást, mint ő. Tulipánokat és rozmarin-gokat himezgettem, csak ő drága tüvel, én olcsó tollal és szolgáló-mestere voltam szegény nemzetemnek, hol apró örömöket, hol apró szomorúságokat jelentgetve nekik, de mindig olyan tiszta szívvel és becsületes szándékkal, mint az apám.”

*

A Magyar Hírlap írja Hans-Heinz Ewersről, a német irodalmi diktátorról: „....akiről azt híttük, hogy Göringék az elsők közt vetették fogságra azokért

a valóban gyalázatos, undorítóan beteg, évtizedes merényletekért, amelyeket minden sorával a tiszta német erkölcs ellen elkövetett." (Márc. 14.)

*

„Bárhová tekintünk a multba, mindenütt, ahol virágzó tudományt látunk, bátor, merész, az anyagon úrrá lett tudósokkal találkozunk, akik a hitvalló lelkesedésével hirdették meggyőződésüket, mert tudományuk szent tűz volt, amely ezer ponton érintkezett az egyetlen örök tűzzel, az élettel!" (Koszó János cikkéből, *Literatura* 1933 : 68.)

*

Giovanni Gentile tanulmányt írt az új olasz egyetemi eszméről az *Europäische Revue*-be. A volt fasiszta közoktatásügyi miniszter büszkén jelenti ki, hogy az olasz egyetemek autonómiája és szabadsága igazibb, mint a liberalizmus idejében volt. Persze a szabadság fogalma azóta megváltozott. Ma szabadság alatt nem az egyén öncélúságát értik, hanem az állam szabadságát, amellyel egyértelmű az egyénnek szabadsága az államban...

*

Giovanni Gentile összes műveit indexre helyezték.

*

Lyka Károly mondotta a szegedi Nyilassy-emlékkiállítás megnyitásán: „Nincs még egy magyar festő, aki szülővárosának ilyen emléket emelt volna. Viszont nincs még egy magyar város, amely ily kegyelettel és ily méltó módon élesztgetné holt művészfiának emlékét, mint ahogy Szeged tette.”

*

Egy rokonszenves francia tudós, aki nagy lelkesedéssel írt egy hatalmas könyvet Dudít Andrásról, a magyar humanistáról és reformátorról, a *Revue des Études Hongroises* legújabb számában (XII : 147) Szegedről is megemlékezik: „Magyarország nem késlekedhetik abban, hogy Dudít Andrást odahelyezze Pantheonjába kiváló férfiainak, akiknek szobrai a szegedi új téren gyűjtöték össze.”

CSOKONAI ÉS A FRANCIAK.

Pelle Erzsébet dolgozata*) Csokonai francia vonatkozásainak feldolgozását ígéri és valóban bőven foglalkozik Csokonai francia olvasmányaival, fordításaival, mintáival. Érinti a franciákról vallott felfogását is. A szorgalmas munka az eddigi részlet-publikációk után (Haraszti Gyula, Ferenczi Zoltán, Oláh Gábor) elsősorban az anyag összefoglalásában hoz újat. Azoknak, akiket Csokonai francia vonatkozásai érdekelnek, kétségtelenül jó szolgálatot tett. Gulyás József *Csokonai újabb elkerült fordításaihoz* c. publikációja (E P H K. 1927:161) azonban úgy látszik elkerülte figyelmét, legalább is erre vall az a körülmény, hogy mikor azokról a francia költőkről beszél, kiket Csokonai prózában fordított le magyarra, nem idézi. Eredményei különben megegyeznek Gulyás eredményeivel, ez utóbbi összevetései azonban pontosabbak. A *Ti erdei kösziklák lakói* c. versről, melynek forráskimutatását a szerző magának tulajdonítja, Gulyás már előbb kimutatta, hogy ez Berquin *Le Naufrage* c. versének fordítása. Arról viszont nem tud a szerző, hogy Mellin de Saint-Gelais egyik dala Csokonainak *Rózsím sirja felett* c. versére is hatott.**)

Elsősorban nem is ezek, a dolgozat megjelenése előtt már nagy részében megoldott philológiai részletkérdések érdekelnének, hanem az a szellemtörténeti háttér, melyet a dolgozat szerzőjének a kezében levő adatok, könyvek segítségével módjában lett megrajzolni. Ezzel viszont alig törődik, pedig a dolgozat sokat ígérő címétől ezt lehetett várni. Így pl. nem kapunk választ arra, hogy milyen irodalmi eszmék jutottak el Csokonaihoz a különböző francia irodalmi lexikonok, szótárak, előszók útján (Bayle, Rousseau, Baillet, Ménage, Batteux). Erre annál inkább kíváncsiak lehetünk, mert a föl sorolt frók egy része a francia irodalom fejlődése szempontjából teljesen jelentéktelen s nem lehet mindegyiket a klasszicizmus kényelmes jelzőjével meghatározni, mint a dolgozat szerzője teszi Batteux-sal, aki kétségtelen klasszikus elvei mellett a preromantikus irodalom szemlélet egyik úttörője is volt. Sulzer idézett munkája és Eschenburg példatára szintén megérdemelte volna a pontos szellemtörténeti elhelyezést. Mind a két munka nagy hatással volt Csokonai ízlésének kialakulására. Nincs tisztában a szerző annak jelentőségével sem, hogy Csokonai német közvetítéssel kapja francia olvasmányainak jórészét. Nem lehetetlen pedig, hogy Csokonai francia műveltsége a bécsi francia kultúra függvénye, ezt a feltevésünket támogatni látszanak más irányú bécsi kapcsolatai is, elég ha most Denis- és Metastasio-fordításaira utalunk. Angol irodalmi ismereteit pedig, úgy látszik, francia olvasmányain keresztül kapta. A dolgozat

*) Erzsébet Pelle: Un poète cosmopolite du XVIIIe siècle: Michel Csokonai et la littérature française. Études françaises 10. Szeged, 1933.

**) A dolgozatnak philológiai szempontból is vannak kisebb hiányai. A Csokonai által említett munkák névsorába olyan munkát is felvett, melyről máshol azt mondta, hogy nem csak idézi, de olvasta is Csokonai. Az olvasott munkák listájáról hiányzik Mme Deshoulières verseskötete és Eschenburg anthológiája. (A főszövegben mind a kettővel részletesen foglalkozik.) Megfelelően kezeli a *Collection d' Héroïdes* c. munka bibliografiai indentifikálásáról is. Racine-nal kapcsolatban pedig nem említi Csokonai következő két sorát:

Nem kell cupressz, mellyel Racint

Tisztelé. Melpomene.

A Racine-ról írott részt jobban ki lehetett volna bővíteni.

tud is erről, azonban arra már nem gondol, hogy Csokonai angol vonatkozásait ebből a szempontból nézze át. Pedig fölületes áttekintés után is föltűnő, hogy azokat az angol írókat ismeri, akik Franciaországban divatosak voltak Cs. korában. Voltaire hatását elnagyolva tárgyalja. Általában nem látja világosan, mit jelent egy író életében az irodalmi inspiráció. Csak ott mer francia hatásra gondolni, ahol ezt már mások is észrevették, vagy pedig, ahol magában a műben valamilyen francia vonatkozású utalás van. Arra, hogy a francia felvilágosodás eszméi és a *rousseauisme* hogyan befolyásolták Csokonai egész költészetét, bár sok idevonatkozó adata van; ép úgy nem ad választ, mint ahogy nem közeledik mélyebben a régibb irodalmiságot (francia klasszicizmus, rokokó) jelentő mintákhoz sem. Így még másra vár annak vizsgálata, hogy ezek az egymással sokszor ellentétes tendenciák Csokonai Oeuvréjében milyen viszonyban vannak egymással és hogy símulhattak el aránylag harmonikus költészeté.

(Szeged.)

Kratochvíl-Baróti Dezső.

SZERB ANTAL MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETE.

A sajtó alatt lévő munkából, mely — gazdag mondanivalójával és új szempontjaival — szerzőjét egy csapásra az elsők közé fogja emelni, közöljük az alábbi kiszakított mondatokat.

A befogadás épúgy hozzátartozik a magyar irodalom életfolyamatához, mint az alkotás: itt a belégzés-kilégzés szabályszerűségével állunk szemben. — Nem mindenki nagy költő, akinek versei a nemzeti eszmével foglalkoznak. Nem föltétlenül magyar érték, akiben idegen értéket nem találunk, lehet, hogy csak értéktelen. — A magyar irodalom az európai irodalom miniatűr mása. A magyar értékek európai értékek. Nálunk mindig a leginkább európaiak voltak egyúttal a leginkább magyarok. — Az irodalom nagy értékeinek muzeálissá válásában nagy szerepe van az irodalomtörténetíróink stílusának. A régebbi nagy nemzedék, Gyulai Pál, Beöthy Zsolt, sőt még Péterfy stílusa sem hat már elevenen a mai ifjúságra. Utódaik pedig újra mondogatták a régi szavakat, melyek már frázisoknak is színtelenné váltak, tovább koptatták a régi terminológiát, pedig minden nemzedék csak új terminológiában tudja elhinni a régi igazságokat. E sorok írója azt szeretné, ha sikerülne művét minden régi frázistól megszabadítani és az egész irodalomtörténetet áttenni abba az új terminológiába, mely a nagy német szellemtudományos megújulás nyomán minálunk is kifejlődött, de még nem nyert teljes polgárjogot.

Ma már nem gondoljuk, hogy a középkori szellem sarkalatos ellentéte az ókor szellemének. Ma inkább azt hisszük, hogy a középkor az ókor szerves folytatása. Az Egyház átvette és a maga módján továbbfejlesztette az antik hagyományokat. A renaissancának nincs egy mozzanata sem, amely nem a középkorban gyökerezne.*)

Magyar földön nem teremtek eretnokségek [?], aminthogy alig születtek misztikus szentek és rendalapító lelkesültek. Azt kell gondolnunk, hogy a magyar faji alkat józanságával nem fér össze a metafizikai nyugtalanság. — Kódexeinkben föltűnően kevés az olyan szöveg, amely kimondottan unalmas a mai

*) V. ö. Széphalom 1933: 70. Szerk.

ember számára. — Ma már tudjuk, hogy Balassi nem volt népi őszeni, hanem ellenkezőleg, szerelmi lírája meglehetősen kevésbé eredeti kulturtermék és értéke épen tudatos európaiságában van. Ez a petrarkizáló, platonizáló szerelmi lira, a külföldön intellektuális volta dacára, számos olyan költeményt hozott létre, amely belső élettől, személyes hús-vér emberségtől vibrál és csodálatos evokációra képes még a mai olvasóban is.

Petőfi szerelemtana következményeiben pusztító lett a magyar lírára nézve. Utána a *biedermeier*-szerelem költők számára kötelezővé lett, több mint fél évszázadon keresztül csak ártatlanul volt szabad szeretni ártatlan szüzeket a magyar lírában és aki szakítani mert ezzel a költői hazugsággal, erkölcstelen volt és hivatalosan erkölcstelen még ma is. — A franciás, fölényes, tisztelettudó, de mégis enyhén gúnyos elemzés hangját vezette be Riedl az egyetemi katedrán, nem érz és nem követett újítás gyanánt. Előadásai nem is voltak előadások, hanem éleselméjű beszélgetések az irodalomról. Sokszor csak a kiragadott szemelvény, annak fölolvása és a mozdulat, ahogy a könyvet becsukta, fejezte ki mindennél szuggesztívebben Riedl véleményét.

A Kisfaludy-Társaság mumiaszerűségén nem segített az sem, hogy Hevesi Sándort, Sík Sándort és hosszas, nevetéses harcok után végre-végre Babits Mihályt is tagjai közé választotta. A Petőfi-Társaság még ekkora mozgalmasságig sem tud eljutni. — Az irodalomtudomány és szellemtörténet szempontjából döntő fontosságú a pécsi egyetemmel összefüggő *Minerva* folyóirat. Előkelően tartózkodó, de tudományosan nagyvonalú vezetés mellett a lap a szellemtörténeti módszert lassan olyan általános diadalra vitte, hogy ma már egykorú ellenfelei, az idősebb tudósok, mind azon vitatkoznak, hogy melyikük találta föl a szellemtörténetet. A másik két vidéki egyetem is kivette a részét a tudományos szellem és az irodalmi kutatás megújításából: Szegeden a *Széphalom*, Debrecenben a *Debreceni Szemle*. A vidéki egyetemeken az ifjúság is tevékenyebb és vállalkozóbb szellemű: különösen a szegedi egyetemi ifjúság tett érdekes kísérleteket az irodalom és a szociográfiai tanulmányok terén.

Mélyen félreérténé a székelyeket, aki „népieseknek“, paraszti vagy parasztos vagy akár falu-íróknak tekintené őket. A népiesség kultura-ellenes tendenciájú, visszatérést hirdet valami soha nem volt ősi egyszerűséghez. A székelyek népiessége nem kultura-ellenes és nem visszatérés; hanem egy másfajta kultura kifejezése és szintézisre hozása a mi kulturánkkal.

CSODABOGÁR.

Az Ungarische Jahrbücher 1933. évf. 368. lapján olvasható az alábbi „magyarázó“ jegyzet Herczeg Ferencről:

Franz Herczeg (1863) aus Verschetz lernte in der Schule magyarisch, veröffentlichte zahlreiche Romane, Novellen und Dramen.

Ebből a német publikum aztán mindent megtud, amit a magyar Akadémia másodelnökről tudnia kell.

*

Hevesi Sándor jelentést készített a Greguss-jutalom odaitélése alkalmából az utóbbi hat év színészi alakításairól. A jelentésről a *Nyolcórai újság* (jan. 4) a következő szöveggel számolt be:

Gombaszögi Frida legnagyobb sikereit Angliai Erzsébetben és a Különös közjátékban aratta, de tragédiára termelt *egyéniességét legtöbbszor kénytelen volt polgári keretek közé szorítani*. Titkos Ilona drámai őseire sok könnyű bohózatban kereste önmagát, Törzs Jenő egyike a legegzenlőbb fejlődésű színészeknek, de *az év nagy részét operettben tölti*. A huszas évek színházának egyik jellemző sajátága a magyar műsor kialakulása a Nemzeti Színházban. Francia darabok helyett magyar környezetben játszódó színművek kerültek színre, *minden színész visszamehetett a saját gyermekkorába*. Ilyen módon érdekes alakítások egész sora született. Kiss Irén ezekben az években nőtt nagyra, szerepeiben *mindenki a saját rokonaira ismert*. Ugyanez vonatkozik Vizváry Mária-kára, Hettyey Aranka-ra, aki a Magyar Elektrában Klytemnaistra szerepében szinte példa nélkül álló alakítást produkál, egyszerre méregkeverő parasztasszony és tragikus királynő, Cs. Aczél Ilonára, aki *fiatalon tért át a legöregebb szerepkörbe*.

Ezek után csak az lehet a kérdés, hogy a fogalmazás Hevesi é-e vagy a *Nyolcórás újság* szellemességét dicséri.

LEVELESTÁR.

Első Magyar Általános Biztosító Társaság. Az Ernszt Múzeum aukcióján előkerült egy *Benczur*-kép, amely az E. M. Á. B. T. alakuló-gyűlését ábrázolja, pontos dátummal (1857 júl. 15). Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság, amely arról nevezetes, hogy üzleti címét Himfy-sorok ütemére alkotta, úgylátszik festőművészi témának is elég költői jelenség. Nemzeti idealizmusunk kiváló reprezentánsa, néhai *Benczur* Gyula, még abból a prózai ténykörülményből is ihletett tudott meríteni, miszerint néhány főréshíves és igazgatósági tag a törvényes formák és előírások megtartásával összegyűl és megfelelő tőkének gyűmölcsöző elhelyezése mellett alapjait rakja le egy nagy virágzásra hívatott pénzügyi intézménynek. — *Irodalom és hazafiság.* Valóban, örökké aktuális marad, amit *Gyulai* Pál írt 1856 jan. 8.-án a Pesti Naplóba: „Tiltakozom az ellen, hogy e hazában bárkinek joga volna engem rossz hazafinak nevezni azért, mert az irodalmi és művészi dolgokban másképp gondolkozom, mint ő.” Már 1856-ban is... Ma viszont *Gyulai* nevével takaróznak azok, akik másokat rossz hazafinak tartanak. — *Nemzeti Színház.* Az Ember Tragédiáját 1934-ben nem lehet a nyolcvanas évek stílusában és irodalomfelfogásában előadni... Lehet erről még vitatkozni? — *Galamb Sándor* nem tér vissza többé a Nemzeti Színházba. Talán azért, mert végre szilárd talajra jutott a színház Noé-bárája?

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

A magyar királyi Ferencz József-tudományegyetem tanácsa által néhai dr. gróf Klebelsberg Kunó elhunytának évfordulója alkalmából tartott ünnepélyes közgyűlésen elmondott két beszéd. Szeged, 1933. 8° 22 l. — Kovács Ferenc beszédéből: „Többet veszítettünk benne, mint a magyar kultúránynek Eötvös és Trefort óta legnagyobb és leghűségesebb sáfárját, mint a magyar szellemi megújodás fáradhatatlan apostolát, mint a magyar kultúrfőlényre való törekvésnek fanatikus előharcosát, de többet is, mint a szegedi polgárság lankadatlan támogatóját, mint a szegedi kultúrintézmények megteremtőjét és továbbfejlesztőjét, mint Szeged szellemi és anyagi kultúrigényeinek soha nem pihenő előmozdítóját.”

Máilly Ferenc: *Csokonai Dorottyája és Tassoni Secchia rapitája*. Szeged, 1933. 8° 6 l.

Szalay József: *A magyar kard és a magyar lant*. Budapest, 1932, 8° 20 l.

Veress Elemér: *Hány érzékszervünk van?* Különnyomat a Széphalom 1932. évf.-ből. 8° 40 l. — Raktori székfoglaló.

Jakob Bleyer: *Goethe in Ungarn*. Weimar, 1932, 8° 20 l. — A füzet végén bibliografiával.

Josef Trostler: *Goethe und die neuere ungarische Literatur*. Budapest, 1932, 8° 20 l. — Ady, Babits, Tóth Árpád, Vargha Gyula Goethe-vonatkozásairól.

Europa. Revista mensual internacional. Barcelona, 1933, 1. sz. — Magyarországi képek, Ady-versek, Szomory-novella, kritika Beck Fülöpről. Az új katalán folyóiratot Brachfeld Olivér szerkeszti.

Radtóti Miklós: *Újmódi pásztorok éneke*. Fiatal Magyarország kiadása, Budapest, 1931, 8° 49 l.

Széki Tibor: *A konstitúció jelentősége az organikus chemiában*. Raktori székfoglaló beszéd. Szeged, 1933, 8° 27 l.

Merényi Oszkár: *A magyar klasszicizmus szelleme*. Kaposvár, 1933, a Berzsenyi-Társaság kiadása, 8° 32 l.

Gerhauser Albert: *A rangavesztett zseni*. (Az Ember Tragédiája alap- eszméje.) Különnyomat a Széphalom 1933. évf.-ből. 8° 4 l.

Irodalomtörténet, 1933, 2. füz. — Waldapfel Imre tanulmányából (Humanizmus és nemzeti irodalom): „A magyarországi latin irodalom jóformán még leltározva sincs... Ezen a ponton is súlyosan érzett hiányt pótol Pintér Jenő, mikor nagyarányú rendszerezésében a latinnyelvű anyagnak is helyet juttat.”

Radtóti Miklós: *Pogány köszöntő*. Versek. A Kortárs kiadása, Budapest, 1930, 8° 48 l.

Magyar Minerva, Bratislava-Pozsony, 1933. okt. 15.

Az orvosok továbbképzése. Grósz Emil, Johan Béla, Szily Kálmán és Scholtz Kornél beszédei. Budapest, 1933, 8° 16 l.

Olay Ferenc: *Magyarország a külföldi tankönyvekben*. Budapest, 1933, 8° 200 l. — A függelék bibliografiáját közli a szerző hasonló tárgyú 60 dolgozatának.

Dr. Czákó István: *A trianoni „békekötés” felelősége*. Második kiadás. Budapest, 1933, 12° 53 l. — A Magyar Jogászegylet nemzetközi jogi szakosztályában a trianoni békeszerződés revíziójának jogi kérdéseiről tartott előadás.

Tisbi Illés versei: *Sötét percek éneke*. Budapest, 1932, 8° 63 l. — Szabad-versek, az iskola minden hibájával és erényével. Új benne a zsidó motívumok őszintesége.

A Gyermekek. Weszely Ödön közreműködésével szerkeszti Cser János. Budapest, 1933, 7. sz.

Artur Kutscher: *Die Elemente des Theaters*. Düsseldorf, 1932. 8° 173 l. — A „Grundriss der Theaterwissenschaft” első füzeté.

Turóczi-Trostler József: *Magyar Cartesiánusok*. Budapest, 1933, 8° 51 l. — Az úttörő tanulmány hősei: Apáti Miklós, Teutsch András, Kölesvári Sámuel, Apáczai Csere János, Szepsi Csombor, Bethlen Miklós stb.

Sulica Szilárd dr.: *Román nyelv és használata a kereskedelemben*. Budapest, é. n. 8° 2 l.

Szobakönyhák. Szőnyi Magda versei. Evolutio-kiadás. H. n., é. n. Címlapot rajzolta S. Szőnyi Lajos. 8° 38 l. — Kissé elkésett versek, a címlappal együtt, amely expressziója akar lenni a kötet ciklusainak: Munka, Szobakönyhák, Csallád, Szerelem, Gyermekek. Utóbbi fogalmak nem a biedermeier édeskés-moralis-

szentimentális világát jelzik, hanem a külvárosi naturalizmust, de egyébként a szerzőnő igazi lénye sokkal szimpatikusabb ennél. A 32. lap verse: Reggel, hogy a barátom elment, — széjjeldobtam az ágyunk pármáit, — frissen vizet hoztam — és kinyitottam az ablakot, — fénylő ködök usztak a szemembe, — társaimra gondoltam és arra, — hogy szokott görnyedtségre — hajlik most a hátuk. — Gyermekeim lesz, kiáltottam — s kinyújtottam a karom — magasra és messze, — mert éreztem, hogy ez az öröm."

Keleti Márton: *Az ucca emberei*. Budapest, 1933. 8° 117 l. — Regény.

Dr. Trócsányi Zoltán: *A nyenyere Magyarországon*. Budapest, 1933. szerző kiadása. 8° 16 l. — „A nyenyere, amelyet a régi nyelv tekerőlant néven ismer. Szentesen kívül Csongrád, Kiskunfélegyháza határában, Kiskunlacházán és Peregén ismeretes."

Lux Gyula: Modern nyelvtanítás. Az előszót írta: dr. Koszó János. Budapest, é. n., 8° 174 l.

Egyetemes Philologiai Közlöny, 1933. 2. f. — Két lap Hornyánszky Gyuláról. (Ennél többet érdemelne a „hatalmas látóköri" és a „megalapozó munkásság" — és hisszük is, hogy a Philologiai Társaság méltó formában fog áldozni Hornyánszky Gyula emlékének.

Berczeli A. Károly: *A lángész*. Mitosz. Prometheus-kiadás. Szeged.

Berczeli A. Károly: *Fegyencek*. 3 egyfölvonásos. Prometheus-kiadás, Szeged, 1932. 8° 76 l.

Irk Albert: *Az individualizmus és kollektívizmus gondolköre a büntetőjogban*. Pécs, 1933. 8° 28 l. — A 28. lapon: „Miként találja meg a törvényhozó a helyes utat az egyéni érdek és a közérdek, az egyéni szabadság és a közösségek megfelelő büntetőjogi védelmére akként, hogy az egyént ne eméssze föl a közösség s hogy az állam kollektív személyét ne atomizálja az egyes személye: a ma gyakorlati politikájának egyik legjobban előtérbenyomuló, megoldást-követelő kérdései közé tartozik."

Mait Metsanurk: *Beront az élet*. Novellák. Kner Izidor kiadása, Gyoma, 1933. 8° 156 l.

Friedebert Tuglas: *Végzet*. Három novella. Kner Izidor kiadása, Gyoma, 1933. 8° 141 l. — Virányi Elemér utószavával.

Kérészy Zoltán: *Hübéri eszmék és magyar jogfejlődés*. Észrevételek Eckhardt-Ferencnek „Jog- és alkotmánytörténet" című dolgozatára. Budapest, 1931. 8° 64 l.

Mollinár Gizella: *A kocsihajtó*. (A címlapot Gebauer Ernő rajzolta.) Budapest, a szerző kiadása, 1934. 8° 161 l. — Nem csoda, hogy kiadó nem vállalkozott ezeknek a sivár és egyhangú verseknek a publikálására. Valóban egy „meddő asszonyélet" tükröi, amint a szerző mondja, de minden tehetség nélkül. Mi szükség mindezek után odatenni a versek alá, hogy Pakson, Kömlődön, a Gelérthezyen, vagy a Szépművészeti Múzeumba keletkeztek? Csak Goethe és Petőfi mértékével fontos a pillanat helye... Z. b.

Váradai István: *Meztelen lelkem*. Versek, 1932 (Üjpest). 12° 63 l. — A 18. lapon: „Úgy loholok hozzád, mint friss patakhoz a szomjas vándor." Ilyen régi patakvizékből új költészet nem iható...

Eduard Wilde: *A hegyfalvi tejesember*. Regény. Kner Izidor kiadása, Gyoma, 1933. 8° 227 l.

A. H. Tammsaare: *Az erdőárki gazda*. Regény. Kner Izidor kiadása, Gyoma, 1933. 8° 214 l. — A Csekéy István szerkesztésében megjelenő észt-sorozat egyik publikációja.

Protestáns Tanügyi Szemle, 1934 márc. — A 94. lapról, dr. Losonczi Zoltán cikkéből: „Múlnak az évek, változnak az idők. Új gondolatok törnek utat, új eszmék lépnek a régiek helyébe. De az évszázadok ködén keresztül is fel-feltűnedezik a wittenbergi reformátor hatalmas történeti alakja. Látjuk, amint évszázados hagyományokkal szembeszállva nagy lelki vívódások közt keresi az igazságot; majd nem törődve a fenyegető veszedelemmel, kitart meggyőződése mellett, mivel így parancsolja ezt lelkiismerete. Mellette feltűnik hűséges munkatársa, aki kora egész tudományát magába fogadva a hit ereje mellé küzdő fegyver gyanánt odaállítja az igaz tudást mintegy saját példájával hirdetve, hogy istenfélelem és tudományos kutatás nem zárják ki egymást. Majd látjuk, hogy e nagy szellemek nyomán fellépő történeti erők hogyan hatják át az egész gondolkodást, művelődést, tudományt, irodalmat, iskolát, hullámaikkal átjárva hazánk szinte

	Oldal
z. b.: Lill András versei — — — — —	68
— Magyar László regényéről — — — — —	69
— Vossler tanulmányáról — — — — —	70
ZOLNAI BÉLA: Új könyvtárpolitika — — — — —	14
— Déneske és a könyvek — — — — —	63
— Forradalom és szellemi együttműködés — — — — —	92
— Gedeon Jolán könyvéről — — — — —	70
ALFÖLD — — — — —	23, 54, 97
BEKÜLDÖTT KÖNYVEK — — — — —	33, 68, 108
ESZMETÖREDÉKEK — — — — —	14, 47, 92
ROSTA — — — — —	27, 63, 104
VISSZHANG — — — — —	25, 61, 102
<i>Csodabogár</i> — — — — —	31, 66, 106
Farkas Gyula új könyve és az irodalmi revizó — — — — —	58
<i>Levelestár</i> — — — — —	32, 67, 107
Sík Sándor Ady győzelméről — — — — —	22
Szeged és az egyetem — — — — —	24
Szerb Antal Magyar Irodalomtörténete — — — — —	105
Tigrisek és Fiatalok — — — — —	100

SZÉPHALOM

SZERKESZTI

ZOLNAI BÉLA

	Lap
SIK SÁNDOR: Dézsi Lajos	1—2
SOMOGYI JÓZSEF: Pauler Ákos	3—4
HORVÁTH BÉLA: Gyémánt gyűrűmet összejőrté (Vers)	5
BERDA JÓZSEF: Arcom a fűkörben (Vers)	6
Bucsuzó (Vers)	6
MADÁCHY LÁSZLÓ: Ady sírjára (Vers)	7
SZEGZÁRDY-CSENGERY JÓZSEF: Pásztoróra (Paul Verlaine verse)	7
RADNÓTI MIKLÓS: Afrikai néger ének (Vers)	8
GERHAUSER ALBERT: Kazinczy Ferenc három arca	9—13
ESZMETÖREDÉKEK. — Uj könyvtárpolitika. <i>Zolnai Béla.</i> — Reflexiók a budapesti nemzetközi Liszt-versenyről. <i>Dr. Baranyi János.</i> — A zseni lélektanához. <i>Várkonyi Hildebrand.</i> — Sik Sándor Ady győzelméről	14—20
ALFÖLD: Magyar Téka. <i>Szegedi Lőrinc.</i> — Szeged és az egyetemi	21—22
VISSZHANG	23—24
ROSTA. — Pénzpuffasztás és nyelvszegényítés. <i>Garázda Péter.</i> — A csend dala. <i>Horváth Béla.</i> — Isola Bella. <i>Korponay Mária.</i> — Csodabogár. — Levelestár	25—30
BEKÜLDÖTT KÖNYVEK	31—34

SZEGED, 1933.

Ára 3 pengő.

SZÉPHALOM

IRODALMI ÉS TUDOMÁNYOS HAVI FOLYÓIRAT

Kiadja a SZÉPHALOM-KÖR, SZEGED

Felelős szerkesztő és kiadó: ZOLNAI BÉLA.

Előfizetési ára egész évre P 10.— Egy szám ára P 2.—

A szegedi írók és egyetemi tanárok 1927. január elsején

SZÉPHALOM

címmel folyóiratot indítottak a tudás és szépség jegyében. A **SZÉPHALOM** a haladó magyarság önmagára eszmélését kívánja előmozdítani. Filozófiai elmélyülés és idealizmus, európai kultúra és a magyar régiség életrekelte, modern szellemiség és hagyománykeresés, a tiszta és önmagáért való művészet lebeg cél gyanánt a **SZÉPHALOM** alapítói előtt. „Ő és új magyarság” szintézise a forradalmak esztétikai anarchiája után: Kazinczy korának klasszicizmusát és magyarcélú emberiségét szimbolizálja a **SZÉPHALOM** neve.

A **SZÉPHALOM** eddigi munkatársai: gróf Teleki Pál, Vargha Gyula, Szabolcska Mihály, Zolnai Béla, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Móra Ferenc, Huszti József, Oláh Gábor, Reményik Sándor, Mészöly Gedeon, Várkonyi Hildebrand, Vittorio Santoli, Szerb Antal, Tóth Károly, Balogh Ernő, Bodor Aladár, Komjáthy Aladár, Tonelli Sándor, Marót Károly, Monostori Hugó, Hegyi István, Baranyi János, Pukánszky Béla, Balogh József, Husztiné Révhegyi Rózi, Garázdza Péter, Gelei József, Terescsényi György, Szalay József, Pérely Imre, Szabó Lőrinc, Berczeli Anzelm Károly, Rédey Tivadar, Gilrty Zoltán, Majthényi György, Palasovszky Béla, Csengery János, Hornyánszky Gyula, Jean Carrère, Faluhelyi Ferenc, Makkai Sándor, Szekli Gyula, F. Takács Zoltán, Trócsányi György, Szigethy Vilma, Lehel István, Némethy Géza, Bárány Gerő, Marconnay Tibor, Ungvári Elemér, Magyar Zoltán, Zoltán Vilmos, Kolosváry Bálint, Ragambai András, Szekula Ágnes, Molli Erzsébet, Hevesi András, Horger Antal, Eckhardt Sándor, Aldo Dami, Bálint Sándor, Imre Sándor, Czákó István, Zolnai Sándor, Kappel Gyula, Reinbold Béla, Hankiss János, Györffy István, Szamosvölgyi Gábor, Buza László, Rozványi Vilmos, Sárközy György, Ritoók Emma, Boros Ferenc, Henrik Becker, Somogyi Szilveszter, Jancsó Benedek, Szegedy Lőrinc, Buday Árpád, Ady Lajos, Deák Zoltán, Vajthó László, Somkuti, Várkonyi Nándor, Baranyai Zoltán, Klebelsberg Kunó gróf, Kardos László, Szintyai Zoltán, Vidor Marcell, vitéz Moór Gyula, Issekutz Béla, Menyhárt Gáspár, Faludi János, Evva Gabriella, Rózsa Miklós, N. Sebestyén Irén, Gulyás Pál, Schwartz Elemér, Tóth László, Mattyasovszky Erzsébet, Wolf Rózi, Berda József, Dézsi Lajos, Kőszegi László, Szabó László, Horváth Béla, Thienemann Tivadar, Főgel József, Pettykó János, Schilling Gábor, Szeri Endre, Tamás András, Polner Ödön, Olvedi László, Alaksza Ambrus, Hont Ferenc, Steinbach Ede, Máder Erzsébet, Halmi Bódog, Babits Mihály, Rónai Pál, Zlinszky Aladár, Kastner Jenő, Lambrecht Kálmán, Karl János, Kutas Kálmán, Trostler József, Arady Zsolt, Eckhardt Irén, Édes Gergely, Farkas Gyula, Galli Mátyás, Korponay Mária, Baranyai Erzsébet, Joó Tibor, Földessy Gyula, Hunyady Ferenc gróf, Mécs László, Vida Péter, Hainiss Elemér, Peter Wust, Eckerdt Elek, Gedeon Jolán, Böszörményi Jenő, Sik Sándor, Iványi Béla, Petur László, Birkás Géza, Gy. Juhász László, Kárpáti László, Olay Ferenc, László István, Főgel Sándor, Undi Imre, Moravcsik Gyula, Rolla Margit, Fehér Tibor, Dános Árpád, Ybl Ervin, Seibert János, Berzy András, Bibó István, Trencsényi W. Imre, Fedák Ágota, Miskolczy Dezső, Mályusz Elemér, Balogh István, Mohai Ágnes, Steiger-Kazal Dezső, Jeney Endre Szemkő Aladár, Radnóti Miklós, Bartók György, Boross Mihály, Osztojics Eugenia, Preszly Lóránt, Acsády Károly, Madáchy László, Rónai Mihály András, Csandai János. Tóth József, Csekey István, Petri Mór, Jezerniczky Margit, Halász Gábor, Elisabeth Bidou, Benkő Katinka, Sebestyén Károly, Miskolczy Ferenc, Négyesy László, Bobula Ida, Galyasi Miklós, Kühbacher Ferenc, Remedelli Pál, Somogyi József, Szegzárdy-Csengery József, Gerhauser Albert.

ACTA

LITTERARUM AC SCIENT. REG. UNIVERSITATIS HUNG. FRANC.-JOSEPH.
Sectio: Philosophica. Tom. IV. Fasc. 1. Red. Georg de Bartók et Alexander Imre.

A TÖRTÉNETFILOZÓFIA FELADATA ÉS ERNST TROELTSCH ELMÉLETE

Irta: Joó Tibor.

Kiadja: A m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem és a Rothermere-alap
támogatásával az Egyetem Barátainak Egyesülete.

Ára: 5 pengő.

Csekey István: *Északi írárok*. A bibliofil kiállítású, 230 lap terjedelmű, illusztrált kötet ára 10 P helyett a szerzőnél 5 P. (Szeged, Horthy Miklós-u. 4.)

„Aki téli estéin okos és szép gondolatokkal akar megismerkedni és aki egy csepp olajat akar önteni a mécsesbe, mely az északi fenyőfák alatt a magyar eszme és a magyar nemzet szolgálatában él, az vegyen egy példányt Csekey könyvéből, melyet a tudós, magyar elődei példája nyomán a maga filléreiből adott ki; ezzel a hazának tesz szolgálatot, melynek távol örei között Csekey a legnehezebb örállásban a legszebb sikerrel működik”. (Horváth Jenő a „Magyar Külpolitiká”-ban.)

„Ebben a hangulatban annál készségesebben tárul fel a lelkem Észak sajátos varázsának, mely Csekey művéből árad és észrevétlenül mindjobban befonja az embert. Érdekes ember érdekes könyve ez”. (Szeredai-Gruber Károly a „Prágai Magyar Hírlap”-ban.)

„Csekey könyve nemcsak érdekes, hanem igen sok tekintetben értékes is; sokszor szeretné az ember, ha mások mirőlünk is így írhatnának, mint ő északi testvéreinkről”. (Tolnai Vilmos a „Protestáns Szemlé”-ben.)

„Kitűnő, élvezetes és tanulságos könyv ez. Csekey István *Északi írárok* című könyvét mindenki vegye meg, aki magyar ember létére ki akar nézni és széjjel akar tekinteni a világon”. (Surányi Miklós a „Nemzeti Újság”-ban.)

Études Françaises

publicés par l'Institut Français de l'Université de Szeged.

7. *Mot d'origine hongroise dans la langue et dans la littérature françaises*, Par Borbála Lovas, 1932.
8. *Les impressions en français de Hongrie. (1707—1848.)* Par Margit Jezericzky. 1933.
9. *Les séjours en Suisse, en France et en Belgique du comte de Zinzendorf d'après son Journal (1764—1770).* Par Magda Langfelder. 1933.

En préparation :

10. *Csokonai francia olvasmányai. Les lectures françaises d'un poète hongrois du 18e siècle.* Par Erzsébet Pelle.
11. *Les premiers imprimés en français de Vienne (1521—1538). Avec un Supplément à la bibliographie française de Vienne.* Par Olga Droszt.

ERDÉLY MAGYAR IRODALMI ÉLETE.

Írta: Tolnai Gábor.

Szeged, 1933.

Magyar Irodalomtörténeti Intézet

Dános Árpád:

AZ IPARSZABADSÁG A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSI JOGBAN

Budapest, 1933.

A Magyar Jogászegylet kiadása.

A SZEGEDI FIATALOK MŰVÉSZETI KOLLÉGIUMÁNAK (SZEGED, TISZA LAJOS KÖRUT 37.) KIADÁSÁBAN MEGJELENT:

1. **Buday György:** *Bodogasszony bucsuja.* (A Szeged-Alsóvárosi Havi Bodogasszony-napi népi bucsu emlékezete.) 15 fámetszet. Megjelent mindössze 100 számozott példányban. Ára 4.— P. A fámetszetsorozat kiadványunkat a Magyar Bibliophil Társaság az 1931. évben megjelent három legszebb magyar könyv közé sorozta és kitüntette. Első kiadás elfogyott, harmadik kiadás ára 2.50 P.
2. **Tolnai Gábor:** *A szabadvers és a lírai formák válsága.* (Formatörténeti tanulmány.) Ára 2.— P.
3. **Hont Ferenc:** *A színjáték.* Diszlettervekkel. (Tanulmány.) Ára 2.50 P.
4. **Berczeli A. Károly:** *Utítársak.* (Tavaszi dal 1 felvonásban.) Ára 1.20 P.
5. **Ortutay Gyula:** *Mondotta . . .* Buday György 8 fámetszetével. (Nyíri balládák, betyárnóták.) Ára 3.— P.
6. **Radnóti Miklós:** *Lábadozó szél.* Verskötet. (Dóczi György címlapjával.) Ára 2.— P.

Zsebnaptár formában jelent meg:

1. *Az 1929. évi kis szegedi Székely Naptár.* (12 régi székely vadrózsával és Buday rajzaival), valamint az
2. *1930. évi Szegedi Kis Kalendárium.* (13 tanyai népi szöveggel és illusztrációkkal.) Teljesen kifogyott.
3. *1931. évi Szegedi Kis Kalendárium.* 15 régi, eddig publikálatlan szegedi és környéki népi dal kottájával és 17 szövegével. (Bálint Sándor gyűjtése.) Buday György 18 rajzával. Ára 1.20 P.
4. *1932. évi Szegedi Kis Kalendárium.* 13 régi, addig jórészt kiadatlan kiskunhalasi tanyai parasztdal és betyárnóta, kottájával és szövegével. (Salló György gyűjtése.) Buday György 13 illusztrációval. Ára 1.20 P.
5. *1933. évi Szegedi Kis Kalendárium.* Hódmezővásárhelyi parasztdalok. (Pészely Attila gyűjtése, Buday illusztrációi. Sajtó alatt.) Ára 1.20 P.

Előkészületben:

- Szalai Imre:** *A filmművészet erőpróbája.* (Néma vagy hangos?) Ára 2.— P.
Baróti Dezső: *Juhász Gyula.* (Tanulmány.) Ára 2.— P.
Kárácz Judit: *15 km.* (Fotokönyv, melyben a városi és tanyai élet dialektikája jut kifejezésre a szociófotó reális eszközeivel.) Ára 3.— P. amatőr 8.— P.

Kiadványaink kaphatók vagy megrendelhetők minden könyvesboltban.

SZÉPHALOM

SZERKESZTI

ZOLNAI BÉLA

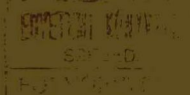

	Lap
GERHAUSER ALBERT: A rangjavesztett zseni	35—37
HORVÁTH BÉLA: Legjobb a lehetetlen (Vers)	38
ÖLVEDI LÁSZLÓ: Parasztokhoz megyek (Vers)	39
RADNÓTI MIKLÓS: Emlékező vers (Vers)	40
INSTITORIS GYULA: Magyar diák Párisban	41—46
ESZMETÖREDÉKEK. — Verlaine első évei a magyar kritiká-	
ban. <i>Gedeon Jolán</i> . — Dugonics András ismeretlen	
munkája. <i>Bálint Sándor</i> . — Pesthy Gábor Nomen-	
claturájának eredete. <i>Droszt-Tonelli Olga</i>	47—53
ALFÖLD: Szeged római kövei. <i>Tóth László</i> . — Terescsényi	
György parasztregényei. <i>Tolnai Gábor</i> . — Farkas	
Gyula új könyve és az irodalmi revízió. — Rotary.	
<i>Hegedüs Lóránd</i>	54—60
VISSZHANG	61—62
ROSTA. — Déneske és a könyvek. <i>Zolnai Béla</i> . — Zen-	
dülők. <i>Elisabeth Bidou</i> . — Csodabogár. — Levelestár	63—67
BERÜLDÖTT KÖNYVEK	68—70

SZEGED, 1933.

Ára 3-50 pengő.

SZÉPHALOM

IRODALMI ÉS TUDOMÁNYOS HAVI FOLYÓIRAT

Kiadja a SZÉPHALOM-KÖR, SZEGED.

Felelős-szerkesztő és kiadó: ZOLNAI-BÉLA.

Előfizetési ára egész évre P 10— Egy szám ára P 2—

A szegedi írók és egyetemi tanárok 1927 január elsején

SZÉPHALOM

címmel folyóiratot indítottak a tudás és szépség jegyében. A **SZÉPHALOM** a haladó magyarság önmagára eszmélését kívánja előmozdítani. Filozófiai elmélyülés és idealizmus, európai kultúra és a magyar régiség életrekelte, modern szellemiség és hagyománykeresés, a tiszta és önmagáért való művészet lebeg cél gyanánt a **SZÉPHALOM** alapítói előtt. „Ő és új magyarság” szintézise a forradalmak esztétikai anarchiája után: Kazinczy korának klasszicizmusát és magyarcélú emberiségét szimbolizálja a **SZÉPHALOM** neve.

A **SZÉPHALOM** eddigi munkatársai: gróf Teleki Pál, Vargha Gyula, Szabolcska Mihály, Zolnai Béla, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Móra Ferenc, Huszti József, Oláh Gábor, Reményik Sándor, Mészöly Gedeon, Várkonyi Hildebrand, Vittorio Santoli, Szerb Antal, Tóth Károly, Balogh Ernő, Bodor Aladár, Komjáthy Aladár, Tonelli Sándor, Marót Károly, Monostori Hugó, Hegyi István, Baranyi János, Pukánszky Béla, Balogh József, Husztiné Révhegyi Rózi, Garázd Péter, Gelei József, Terescsényi György, Szalay József, Pérely Imre, Szabó Lőrinc, Berczeli Anzelm Károly, Rédey Tivadar, Gilárti Zoltán, Majthényi György, Palasovszky Béla, Csengery János, Hornyánszky Gyula, Jean Carrère, Faluhelyi Ferenc, Makkai Sándor, Székfi Gyula, F. Takács Zoltán, Trócsányi György, Szigethy Vilma, Lehel István, Némethy Géza, Bárany Gerő, Marconnay Tibor, Ungvári Elemér, Magyary Zoltán, Zoltán Vilmos, Kolosváry Bálint, Ragambai András, Székula Ágnes, Molli Erzsébet, Hevesi András, Horger Antal, Eckhardt Sándor, Aldo Dami, Bálint Sándor, Imre Sándor, Czákó István, Zolnai Sándor, Kappel Gyula, Reinhold Béla, Hankiss János, Györfly István, Szamosvölgyi Gábor, Buza László, Rozványi Vilmos, Sárközy György, Ritoók Emma, Boros Ferenc, Henrik Becker, Somogyi Szilveszter, Jancsó Benedek, Szegedy Lőrinc, Buday Árpád, Ady Lajos, Deák Zoltán, Vajthó László, Somkuti, Várkonyi Nándor, Baranyai Zoltán, Klebelsberg Kunó gróf, Kardos László, Szinyai Zoltán, Vidor Marcell, vitéz Moór Gyula, Issekutz Béla, Menyhárt Gáspár, Faludi János, Evva Gabriella, Rózsa Miklós, N. Sebestyén Irén, Gulyás Pál, Schwartz Elemér, Tóth László, Mattyasovszky Erzsébet, Wolf Rózi, Berda József, Dézsi Lajos, Kőszegi László, Szabó László, Horváth Béla, Thienemann Tivadar, Fögel József, Pettykó János, Schilling Gábor, Szeri Endre, Tamás András, Polner Ödön, Olvedi László, Alaksza Ambrus, Hont Ferenc, Steinbach Ede, Máder Erzsébet, Halmi Bódog, Babits Mihály, Rónai Pál, Zlinszky Aladár, Kastner Jenő, Lambrecht Kálmán, Karl János, Kutas Kálmán, Trostler József, Arady Zsolt, Eckhardté Huszár Irén, Édes Gergely, Farkas Gyula, Galli Mátyás, Korponay Mária, Baranyai Erzsébet, Jóó Tibor, Földessy Gyula, Hunyady Ferenc gróf, Mécs László, Vida Péter, Hainiss Elemér, Peter Wust, Eckerdt Elek, Gedeon Jolán, Böszörményi Jenő, Sik Sándor, Iványi Béla, Petur László, Birkás Géza, Gy. Juhász László, Kárpáti László, Olay Ferenc, László István, Fögel Sándor, Undi Imre, Moravcsik Gyula, Rolla Margit, Fehér Tibor, Dános Árpád, Ybl Ervin, Seibert János, Berzy András, Bibó István, Trencsényi W. Imre, Fedák Ágota, Miskolczy Dezső, Mályusz Elemér, Balogh István, Mohai Ágnes, Steiger-Kazal Dezső, Jeney Endre Szemkő Aladár, Radnóti Miklós, Bartók György, Boross Mihály, Osztojics Eugenia, Preszly Lőránt, Acsády Károly, Madáchy László, Rónai Mihály András, Csanddi János, Tóth József, Csekey István, Petri Mór, Jezerniczky Margit, Halász Gábor, Elisabeth Bidou, Benkő Katinka, Sebestyén Károly, Miskolczy Ferenc, Négyesy László, Bobula Ida, Galyasi Miklós, Kühbacher Ferenc, Remedelli Pál, Somogyi József, Szegzárdy-Csengery József, Gerhauser Albert, Institoris Gyula, Tolnai Gábor, Hegedus Loránd.

ACTA

LITTERARUM AC SCIENT. REG. UNIVERSITATIS HUNG. FRANC.-JOSEPH.
Sectio : Philosophica. Tom. IV. Fasc. 1. Red. Georg de Bartók et Alexander Imre.

A TÖRTÉNETFILOZÓFIA FELADATA ÉS ERNST TROELTSCH ELMÉLETE

Irta : Joó Tibor.

Kiadja : A m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem és a Rothermere-alap támogatásával az Egyetem Barátainak Egyesülete.

Ára : 5 pengő.

Csekey István: *Északi írások.* A bibliofil kiállítású, 230 lap terjedelmű, illusztrált kötet ára 10 P helyett a szerzőnél 5 P. (Szeged, Horthy Miklós-u. 4.)

„Aki téli estéin okos és szép gondolatokkal akar megismerkedni és aki egy csepp olajat akar önteni a mécsesbe, mely az északi fenyőfák alatt a magyar eszme és a magyar nemzet szolgálatában él, az vegyen egy példányt Csekey könyvéből, melyet a tudós, magyar elődei példája nyomán a maga filléreiből adott ki; ezzel a hazának tesz szolgálatot, melynek távol őrei között Csekey a legnehezebb órállásban a legjobb sikerrel működik”. (Horváth Jenő a „Magyar Külpolitiká”-ban.)

„Csekey könyve nemcsak érdekes, hanem igen sok tekintetben értékes is; sokszor szeretné az ember, ha mások mirőlunk is így írhatnának, mint ő északi testvéreinkről”. (Tolnai Vilmos a „Protestáns Szemlé”-ben.)

„Kitűnő, élvezetes és tanulságos könyv ez. Csekey István *Északi írások* című könyvét mindenki vegye meg, aki magyar ember létére ki akar nézni és széjjel akar tekinteni a világon”. (Surányi Miklós a „Nemzeti Ujság”-ban.)

Études Françaises

publiés par l'Institut Français de l'Université de Szeged.

7. *Mot d'origine hongroise dans la langue et la littérature françaises*, Par Borbála Lovas, 1932.
8. *Les impressions en français de Hongrie. (1707—1848.)* Par Margit Jezer-niczky, 1933.
9. *Les séjours en Suisse, en France et en Belgique du comte de Zinzendorf d'après son Journal (1764—1770).* Par Magda Langfelder, 1933.
10. *Un poète cosmopolite du 18e siècle: Michel Csokonai et la littérature française.* Csokonai Mihály és a francia irodalom. Par Erzsébet Pelle.
11. *La fortune intellectuelle de Verlaine (France. Allemagne. Autriche. Hongrie.)* Par Jolán Gedeon.

En préparation :

12. *Les premiers imprimés en français de Vienne (1521—1538). Avec un Supplément à la bibliographie française de Vienne.* Par Olga Droszt-Tonelli.

ACTA LITT. AC SCIENT. REG. UNIV. HUNG.
FRANCISCO-JOSEPHINAE.

Sectio : Philologica. Tom. V, fasc. 2.

Redigunt I. Huszti et G. Mészöly.

A MAGYAR PARLAMENTI NYELV LEGGYAKORIBB SZAVAI.

Összeállította Nemes Zoltán. Előszóval ellátta Traeger Ernő.
Szeged Városi Nyomda, 1933.

Sajtó alatt :

Zolnai Béla : IRODALOM és BIEDERMEIER.

A SZEGEDI FIATALOK MŰVÉSZETI KOLLÉGIUMÁNAK
(SZEGED, TISZA LAJOS KÖRUT 37.) KIADÁSÁBAN MEGJELENT :

1. Buday György: *Boldogasszony bucsuja*. (A Szeged-Alsóvárosi Havi Boldogasszony-napi népi bucsu emlékezete.) 15 fametszet. Megjelent mindössze 100 számozott példányban. Ára 4.— P. A fametszetsorozat kiadványunkat a Magyar Bibliophil Társaság az 1931. évben megjelent három legszebb magyar könyv közé sorozta és kitüntette. Első kiadás elfogyott, harmadik kiadás ára 2.50 P.
2. Tolnai Gábor: *A szabadvers és a lírai formák válsága*. (Formatörténeti tanulmány.) Ára 2.— P.
3. Hont Ferenc: *A színjáték*. Diszlettervekkel. (Tanulmány.) Ára 2.50 P.
4. Berczeli A. Károly: *Utítársak*. (Tavaszi dal 1 felvonásban.) Ára 1.20 P.
5. Ortutay Gyula: *Mondotta . . .* Buday György 8 fametszetével. (Nyíri balladák, betyárnóták.) Ára 3.— P.
6. Radnóti Miklós: *Lábadozó szél*. Verskötet. (Dóczi György címlapjával.) Ára 2.— P.

Zsebnaptár formában jelent meg:

1. Az 1929. évi kis szegedi Székely Naptár. (12 régi székely vadrózsával és Buday rajzaival), valamint az
2. 1930. évi Szegedi Kis Kalendárium. (13 tanyai népi szöveggel és illusztrációkkal.) Teljesen kifogyott.
3. 1931. évi Szegedi Kis Kalendárium. 15 régi, eddig publikálatlan szegedi és környéki népi dal kottájával és 17 szövegével. (Bálint Sándor gyűjtése.) Buday György 18 rajzával. Ára 1.20 P.
4. 1932. évi Szegedi Kis Kalendárium. 13 régi, addig jórészt kiadatlan kiskunhalasi tanyai parasztdal és betyárnóta, kottájával és szövegével. (Salló György gyűjtése.) Buday György 13 illusztrációval. Ára 1.20 P.
5. 1933. évi Szegedi Kis Kalendárium. Hódmezővásárhelyi parasztdalok. (Pészely Attila gyűjtése, Buday illusztrációi. Sajtó alatt.) Ára 1.20 P.
6. Baróti Dezső: *Juhász Gyula*. (Tanulmány.) Ára 2.— P.

Előkészületben:

- Szalai Imre: *A filmművészet erőpróbája*. (Néma vagy hangos?) Ára 2.— P.
Kárász Judit: *15 km.* (Fotokönyv, melyben a városi és tanyai élet dialektikája jut kifejezésre a szociofoto reális eszközeivel.) Ára 3.— P.
amatőr 8.— P.

Kiadványaink kaphatók vagy megrendelhetők minden könyvesboltban.

SZÉPHALOM

SZERKESZTI

ZOLNAI BÉLA

Lap

BALÓ JÓZSEF dr.: Ahmed al Kamel herceg legendája vagy a szerelem zarándoka	71—88
RÓNAI PÁL: Carducci, A bolognai Certosa előtt. (Vers.)	89—90
BERDA JÓZSEF: A gyermekhez, aki leereszkedett hozzám. (Vers.)	91
ESZMETÖREDÉKEK. — Forradalom és szellemi együttműködés. Zolnai Béla. — Reviczky és Baudelaire. Boross Jenő. — Nagyszombat bibliográfiájához. Jezericzky Margit.	92—96
ALFÖLD. — A költő Móra Ferenc. Preszly Lóránd. — Észt irodalom Gyomán. Berczeli A. Károly. — Tigrisek és Fiatalok.	97—101
VISSZHANG	102—103
ROSTA. — Csokonai és a franciák. Kratochfill-Baróti Dezső. — Szerb Antal Magyar irodalomtörténete. — Csodabogár. — Levelestár	104—107
BEKÜLDÖTT KÖNYVEK	108—110

SZÉPHALOM

IRODALMI ÉS TUDOMÁNYOS HAVI FOLYÓIRAT

Kiadja a SZÉPHALOM-KÖR, SZEGED

Felölős szerkesztő és kiadó: ZOLNAI BÉLA.

A szegedi írók és egyetemi tanárok 1927 január elsején

SZÉPHALOM

címmel folyóiratot indítottak a tudás és szépség jegyében. A **SZÉPHALOM** a haladó magyarság önmagára eszmélését kívánja előmozdítani. Filozófiai elmélyülés és idealizmus, európai kultúra és a magyar régiség életrekelte, modern szellemiség és hagyománykeresés, a tiszta és önmagáért való művészet lebeg cél gyanánt a **SZÉPHALOM** alapítói előtt. „Ő és új magyarság” szintézise a forradalmak esztétikai anarchiája után: Kazinczy korának klasszicizmusát és magyarcélú emberiségét szimbolizálja a **SZÉPHALOM** neve.

A **SZÉPHALOM** eddigi munkatársai: gróf Teleki Pál, Vargha Gyula, Szabolcska Mihály, Zolnai Béla, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Móra Ferenc, Huszti József, Oláh Gábor, Reményik Sándor, Mészöly Gedeon, Várkonyi Hildebrand, Vittorio Santoli, Szerb Antal, Tóth Károly, Balogh Ernő, Bodor Aladár, Komjáthy Aladár, Tonelli Sándor, Marót Károly, Monostori Hugó, Hegyi István, Baranyi János, Pukánszky Béla, Balogh József, Husztiné Révhegyi Rózsi, Garázdá Péter, Gelei József, Terescsényi György, Szalay József, Pérely Imre, Szabó Lőrinc, Berczeli Anzelm Károly, Rédey Tivadar, Gálrtyi Zoltán, Majthényi György, Palasovszky Béla, Csengery János, Hornyánszky Gyula, Jean Carrère, Faluhelyi Ferenc, Makkai Sándor, Szekfű Gyula, F. Takács Zoltán, Trócsányi György, Szigethy Vilma, Lehel István, Némethy Géza, Bárány Gerő, Marconnay Tibor, Ungvári Elemér, Magyar Zoltán, Zoltán Vilmos, Kolosváry Bálint, Ragambai András, Szekula Ágnes, Molli Erzsébet, Hevesi András, Horger Antal, Eckhardt Sándor, Aldo Dami, Bálint Sándor, Imre Sándor, Czako István, Zolnai Sándor, Kappel Gyula, Reinhold Béla, Hankiss János, Győrffy István, Szamosvölgyi Gábor, Buza László, Rozványi Vilmos, Sárközy György, Ritoók Emma, Boros Ferenc, Henrik Becker, Somogyi Szilveszter, Jancsó Benedek, Szegedy Lőrinc, Buday Árpád, Ady Lajos, Deák Zoltán, Vajthó László, Somkuti, Várkonyi László, Baranyai Zoltán, Klebelsberg Kunó gróf, Kardos László, Szilnyai Zoltán, Vidor Marcell, vitéz Moór Gyula, Issekutz Béla, Menyhárt Gáspár, Faludi János, Evva Gabriella, Rózsa Miklós, N. Sebestyén Irén, Gulyás Pál, Schwartz Elemér, Tóth László, Mattyasovszky Erzsébet, Wolf Rózsi, Berda József, Dézsi Lajos, Köszegi László, Szabó László, Horváth Béla, Thienemann Tivadar, Fögel József, Pettykó János, Schilling Gábor, Szeri Endre, Tamás András, Polner Ödön, Olvedi László, Alaksza Ambrus, Hont Ferenc, Steinbach Ede, Márer Erzsébet, Halmi Bódog, Babits Mihály, Rónai Pál, Zlinszky Aladár, Kastner Jenő, Lambrecht Kálmán, Karl János, Kutas Kálmán, Trostler József, Arady Zsolt, Eckhardtne Huszár Irén, Édes Gergely, Farkas Gyula, Galli Mátyás, Korponay Mária, Baranyai Erzsébet, Jó Tibor, Földessy Gyula, Hunyady Ferenc gróf, Mécs László, Vida Péter, Hainiss Elemér, Peter Wust, Eckerdt Elek, Gedeon Jolán, Böszörményi Jenő, Sik Sándor, Iványi Béla, Petur László, Birkás Géza, Gy. Juhász László, Kárpáti László, Olay Ferenc, László István, Fögel Sándor, Undi Imre, Moravcsik Gyula, Rolla Margit, Fehér Tibor, Dános Árpád, Ybl Ervin, Szeibert János, Berzy András, Bibó István, Trencsényi W. Imre, Fedák Ágota, Miskolczy Dezső, Mályusz Elemér, Balogh István, Mohai Ágnes, Steiger-Kazal Dezső, Jeney Endre Szemkő Aladár, Radnóti Miklós, Bartók György, Boross Mihály, Osztojics Eugenia, Preszly Lóránt, Acsády Károly, Madáchy László, Rónai Mihály András, Csénádi János, Tóth József, Csekey István, Petri Mór, Jezerniczky Margit, Halász Gábor, Elisabeth Bidou, Benkő Katinka, Sebestyén Károly, Miskolczy Ferenc, Négyesy László, Bobula Ida, Galyasi Miklós, Kühbacher Ferenc, Remedelli Pál, Somogyi József, Szegárdy-Csengery József, Gerhauser Albert, Institoris Gyula, Tolnai Gábor, Hegedűs Lóránd, Baló József dr., Boross Jenő, Kratochvíl-Baróti Dezső.

ACTA

LITTERARUM AC SCIENT. REG. UNIVERSITATIS HUNG. FRANC.-JOSEPH
Sectio: Philosophica. Tom. IV. Fasc. 1. Red. Georg de Bartók et Alexander Imre.

A TÖRTÉNETFILOZÓFIA FELADATA ÉS ERNST TROELTSCH ELMÉLETE

Irta: Joó Tibor.

Kiadja: A m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem és a Rothermere-alap
támogatásával az Egyetem Barátainak Egyesülete.

Ára: 5 pengő.

Csekey István: *Északi írárok*. A bibliofil kiállítású, 230 lap terjedelmű,
illusztrált kötet ára 10 P helyett a szerzőnél 5 P. (Szeged, Horthy
Miklós-u. 4.)

„Aki téli estén okos és szép gondolatokkal akar megismerkedni
és aki egy csepp olajat akar önteni a mécsesbe, mely az északi fenyő-
fák alatt a magyar eszme és a magyar nemzet szolgálatában él, az
vegyen egy példányt Csekey könyvéből, melyet a tudós, magyar elődei
példája nyomán a maga filléreiből adott ki; ezzel a hazának tesz szol-
gálatot, melynek távol őrei között Csekey a legnehezebb órállásban a
legszebb sikerrel működik”. (Horváth Jenő a „Magyar Külpolitiká”-
ban.)

„Csekey könyve nemcsak érdekes, hanem igen sok tekintetben
értékes is; sokszor szeretné az ember, ha mások mirőlunk is így ír-
hatnának, mint ő északi testvéreinkről”. (Tolnai Vilmos a „Pro-
testáns Szemlé”-ben.)

„Kitűnő, élvezetes és tanulságos könyv ez. Csekey István
Északi írárok című könyvét mindenki vegye meg, aki magyar ember
létére ki akar nézni és széjjel akar tekinteni a világon”. (Surányi
Miklós a „Nemzeti Ujság”-ban.)

Études Françaises

publiées par l'Institut Français de l'Université de Szeged.

7. *Mots d'origine hongroise dans la langue et la littérature françaises*, Par Borbála Lovas, 1932.
8. *Les impressions en français de Hongrie. (1707—1848.)* Par Margit Jezer-niczky. 1933.
9. *Les séjours en Suisse, en France et en Belgique du comte de Zinzendorf d'après son Journal (1764—1770).* Par Magda Langfelder. 1933.
10. *Un poète cosmopolite du 18e siècle: Michel Csokonai et la littérature fran- çaise. Csokonai Mihály és a francia irodalom.* Par Erzsébet Pelle. 1933.
11. *La fortune intellectuelle de Verlaine (France. Allemagne. Autriche. Hongrie.)* Par Jolán Gedeon. 1933.
12. *Une femme de lettres du second empire. La comtesse Julie Apraxin. Sa vie, ses oeuvres.* Par Katalin Barna. 1934.
13. *Les premiers imprimés en français de Vienne (1521—1538). Avec un Sup- plément à la bibliographie française de Vienne.* Par Olga Droszt. 1934.

ÉRTEKEZÉSEK A SZEGEDI EGYETEM MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETÉBŐL

Szerkeszti SIK SÁNDOR.

11. Tolnai Gábor: *Erdély magyar irodalmi élete*. 1933.
12. Demeter Alice: *Tóth Árpád költészete*. 1934.
13. Kratochvíl-Baróti Dezső: *Dugonics András és a barokk regény*. 1934.
14. Radnóczy-Radnóti Miklós: *Kafka Margit művészi fejlődése*. 1934.
15. Ortutay Gyula: *Tömörkény István*. 1934.

A SZEGEDI FIATALOK MŰVÉSZETI KOLLÉGIUMÁNAK (SZEGED, TISZA LAJOS KÖRUT 37.) KIADÁSÁBAN MEGJELENT:

1. Buday György: *Boldogasszony bucsuja*. (A Szeged-Alsóvárosi Havi Boldogasszony-napi népi bucsu emlékezete.) 15 fametszet. Megjelent mindössze 100 számozott példányban. Ára 4.— P. A fametszetsorozat kiadványunkat a Magyar Bibliophil Társaság az 1931. évben megjelent három legszebb magyar könyv közé sorozta és kitüntette. Első kiadás elfogyott, harmadik kiadás ára 2.50 P.
2. Tolnai Gábor: *A szabadvers és a lírai formák válsága*. (Formatörténeti tanulmány.) Ára 2.— P.
3. Hont Ferenc: *A színjáték*. Diszlettervekkel. (Tanulmány.) Ára 2.50 P.
4. Berczeli A. Károly: *Utítársak*. (Tavaszi dal 1 felvonásban.) Ára 1.20 P.
5. Ortutay Gyula: *Mondotta . . .* Buday György 8 fametszetével. (Nyíri balladák, betyárnóták.) Ára 3.— P.
6. Radnóti Miklós: *Lábadózó szél*. Verskötet. (Dóczi György címlapjával.) Ára 2.— P.

Zsebnaptár formában jelent meg:

1. Az 1929. évi kis szegedi Székely Naptár. (12 régi székely vadrózsával és Buday rajzaival), valamint az
2. 1930. évi Szegedi Kis Kalendárium. (13 tanyai népi szöveggel és illusztrációkkal.) Teljesen kifogyott.
3. 1931. évi Szegedi Kis Kalendárium. 15 régi, eddig publikálatlan szegedi és környéki népi dal kottájával és 17 szövegével. (Bálint Sándor gyűjtése.) Buday György 18 rajzával. Ára 1.20 P.
4. 1932. évi Szegedi Kis Kalendárium. 13 régi, addig jórészt kiadatlan kiskunhalasi tanyai parasztdal és betyárnóta, kottájával és szövegével. (Salló György gyűjtése.) Buday György 13 illusztrációval. Ára 1.20 P.
5. 1933. évi Szegedi Kis Kalendárium. Hódmezővásárhelyi parasztdalok. (Pészely Attila gyűjtése, Buday illusztrációi. Sajtó alatt.) Ára 1.20 P.
6. Baróti Dezső: *Juhász Gyula*. (Tanulmány.) Ára 2.— P.

Előkészületben:

- Szalai Imre: *A filmművészet erőpróbája*. (Néma vagy hangos?) Ára 2.— P.
Kárász Judit: *15 km.* (Fotokönyv, melyben a városi és tanyai élet dialektikája jut kifejezésre a szociofoto reális eszközeivel.) Ára 3.— P.
amatőr 8.— P.

Kiadványaink kaphatók vagy megrendelhetők minden könyvesboltban.